

Görüş

EKONOMİ VE
POLİTİKADA

AYLIK DERGİ

SUBAT 1989

Görevi kötüye kullanma, yolsuzluk gibi sözcüklerin yetersiz kaldığı bir soygun döneminden geçiyoruz. Her gün sözünü ettigimiz çevre kirlenmesi böyle bir toplumsal kirlenmenin yanında ömensiz kahyor.

AYFER ATAY İLE
SÖYLEŞİ

SORUN ZAMANLAMA
MI?

ÖZEL CÜZELDİR

“Yeni ceza yasası taslağının Meclis'e gelmesi zamanlama ve karar verme ölçütü olmalıdır. TBKP yöneticilerine iki soru yöneltmek istiyorum; En geniş birliği, yasaklı partilerin yasallaşması olarak değil, katılıacak herkesle birlikte kurulacak yeni bir parti olarak görüyor musunuz? Yenilik yasasının Meclis'e sevk edilmesinden sonra 141-142'nin kaldırılmasının zaman alacağına ikna olarak yasal parti çalışmaları hep birlikte başlatılmasını öngörüyor musunuz?”

YALÇIN YUSUFOĞLU

İÇİNDEKİLER

- 3 DİZ BOYU ÇİRKEF
HALİM TOGAN
- 4 HERKESİN ELİ
BAŞKASININ CEBİNDE
TEVFİK ÇAVDAR
- 6 AYFER ATAY İLE
BELEDİYELER ÜSTÜNE SÖYLEŞİ
ERDAL ŞAHİN
- 9 RÜZGÄRGÜLLERİ
ÖZTİN AKGUÇ
- 10 NİYAZİ BERKES
PERTEV N.BORATAV
- 11 HİPO-POLİTİK HİPERPOLİTİKİ
ERDAL ATABEK
- 12 GÜVENLİ BİR DÖNÜŞ
MUZAFFER SENCER
- 13 EĞİT-DER'DE BİRLİĞİN ÖNELİ
AHMET INCE
- 14 ÖZEL GÜZELDİR
METİN ÇULHAOĞLU
- 16 MARKSİZM UYARLANMAZ,
UYGULANIR
ÖMER BEDRİ CANATAN
- 17 GÜNCEL SORUN
ALPASLAN BERKTAY
- 18 LENİN'İN GÜNAHİ
AHMET KAÇMAZ
- 20 BİRLİK İÇİN NE DEDİLER?
M.ALİ AYBAR, AYDIN GİRİTLİ,
M.EMİN SERT, MUNZUR PEKGÜLEÇ
- 23 KİBRİS CTP GENEL BSK.
Ö.ÖZGÜR İLE SÖYLEŞİ
MUSA AYDOĞAN
- 24 HİNT-AVRUPALILAR
ANADOLULU MUYDUM?
REŞİT ERGENER
- 26 SANAYİDE TEKELLEŞME
NÜRİ KARACAN
- 28 EKONOMİDE ARTIK
"GÜN" KURTARILAMIYOR
IZZETİN ÖNDER
- 29 KİMYASAL SİLAHLAR
YASAKLANMALI
AYŞE SARİ
- 30 FAİZ OYUNCASI
VEysi SEVİG
- 32 ZOR İŞ DOGMATİZMDEN
KURTULMAK
GÖNÜL DINÇER
- 34 TREnde İLAN EDİLEN
SIKIYÖNETİM DE VAR
ZAFER USKÜL
- 37 SOSYAL DEMOKRATLAR VARKEN
GÜRHAN UÇKAN
- 38 SORUN ZAMANLAMA MI?
YALÇIN YUSUFOĞLU
- 40 KİTAPLAR

PATRONA TAŞ KOYMAK!

“**A**lmanya'dan dönüş yapan bir grup işçi Yeşilköy havaalanında Siyasi Şube memurları tarafından karşılandı. İşçilere sözçülük yaptıkları belirle- nen sekiz işçi gözaltına alındı. BASF firmasının bir işyerinde çalışan işçi-ler işverenle uyuşmazlığa düştükleri için bir süre önce greve gitmişler ve fabrika önünde de bir yürüyüş düzenlemişlerdi.”

Şimdi sizler bir gazete haberini okuduğunuzu düşünüyorsunuz ve 'olacak iş mi bu, Türkiye'-de grev neredeyse yasak ama Federal Almanya'da serbest. Federal Alman kanunlarına göre yaptıkları suç olmayan işçilerden Siyasi Şube ne istiyor? Yoksa Türkiye'deki rejim, nerede yaşarlarsa yaşasınlar Türkeli insanlardan 12 Eylül sinirlarının dışına çıkmamalarını mı istiyor?" diye söyleyenizsiniz. Genellikle gazete haberlerine inanırınız ama kafanızda bir şüphe duyar, 'Bu kadarı da olmaz canım, haberde bir yanlışlık var mutlaka' diyorsunuz.

Doğru. Haberde bir yanlışlık var. Ama sandığımız kadar büyük bir yanlışlık değil. Almanya yerine Libya, BASF yerine ENKA sözcüklerini geçirirseniz haber tamamen doğru hale girmış olur. Olmasına olur da sordığınız soruların haklığı devam eder. Bu işçilerin yaptığı Libya kanunlarına göre suça bu "suç'a Libya siyasi şubesinin bakması gerekiirdi. Sakın durumun Türkiye rejimini ilgilendirmesinin nedeni ENKA'nın ünlü "İşadamı" Tanık Şara'ya ait oluşu olmasın? Eğer böylese (siz başka bir neden gösterebilirsiniz musunuz?) rejimin sadece Türkiye'yi kapitalistler için bir cennet haline, bir dikensiz gül bahçesi haline getirmekle kendini sınırlamadığı, Türk kapitalistlerine "iş" yaptıkları her yerde bir cennet sunmayı amaçladığını da kabul etmemiz gerekdir. Rejimin dişi, Libyalı veya başka ulustan işçilere geçemediğine göre (çünkü onları yakalayamıyor) geriye bir Türk patrona çalışmak şanssızlığını uğrayan Türkeli işçiler kalyor.

Şimdi ne durumlardalar acaba? Sayıları ikiden fazla olduğuna göre bu bir "toplu suç". Yani onbeş gün gözaltında tutabilirler. "Gidi vatan millet düşmanları, gidi soysuzlar. Ülkemize döviz kazandırın, şrefli bir iş adamının "isine" taş koyarsanız ha!" Seyit Reis Atıcı, İsmet Dinçer, Zülfü Komi, Menderes Demir, Halli Kara, Şendursun Ünal, Bayram Gültekin, Hüseyin Eroğlu. Bizim sizleri bulmamız mümkün olmazsa siz bizi bulun. Nasıl olsa bir gün özgürlüğünüzü kavuşturacaksınız. Bekleriz o günü. Bizi bulun ve başınıza gelenleri anlatın. Görelim ve gösterelim kamuoyuna, bir Türk kapitalistine karşı haklarını savunmanın işçilere neye mal olduğunu.

"Birlik için ne dediler?" sorusunu okurlardan gelen istek üzerine bir süre daha devam edeceğiz. Sadun Aran yoğun işleri dolayısıyla geçen sayımızda olduğu gibi bu sayımızda da yer almadı. Ama okurlarımız onun yazılarına Mart ayından itibaren tekrar kavuşturacak. Sadun Hoca'ya yönlendiniz soruları göndermeye devam edin.

Hükümet kâğıda yine zam yaptı. Böylece bir yıl içinde gazete ve kitabı kâğıdına % 118.5 oranında zam yapılmış oldu. Onceleri basını kanunu tedbirlerle susturmak isteyen iktidar bir sürü tepki çekerek böyle bir yol izlemektense basın sektörünü krize sokarak "çanlarına ot tıkama" yolunu tercih etti. IMF politikalariyla büyük bir geçim sıkıntısına düşürtülmüş olan halkın ekmeğinden kesmek yerine kültürel ihtiyaçlarından kışacagini öngörmek için zaten büyük bir zekâ gerekmiyordu. "İş bitirici" olmak burada da yetiyordu. Biz kendi hesabımıza, Kasım ayında fiyatımıza artırdığımız için bir süre daha dayanmaya gayret edeceğiz. Ama ileride okurlarımızdan da, tahammül gücümüz tükenliğinde, bizim sıkıntımızı paylaşmalarını isteyeceğiz.

Görüs

AZİZ DERGİ

İllastrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

► Sahibi: Sükrü Çelikyapı ► Yayın Yönetmeni: Çağatay Anadol ► Yazı İşleri Müdürü: Erdal Şahin ► Yazışma: GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul ► Fiyatı: Yurt içi 2000.-TL Yurt dışı 3 DM. ► Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı): Yurt içi 18.000.-TL Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır. ► Dizgi: Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40 ► Ofset Hazırlık: SOS Offset Tel: 511 25 36 ► Baskı: Teknografik ► Genel Dağıtım: GAMEDA

TÜSAR

DİZ BOYU ÇİRKEF

At izi öylesine it izine karıştırılıyor ki, kimin neyi çalmadığını anlayabilmek, kimlerin neyi havuduyla götürdüklerini ortaya çıkarabilmekten daha zor oluyor!

Horzum-Şemiler-K. Erdem olayının çeşitli veçheleri, o veçhelerin de oldukça derin ve karanlık uzantıları var. Hemen öne çıkan bir noktayı ilk elde vurgulamak gerekiyor: Olay, Türkiye'de yolsuzluğun, nüfuz ticareti ve rüşvetin, düşpedüz vurgunun ve haracın ulaşığı boyutun bir göstergesi. Politikacılarla iş alemleri arasındaki içli dışlı ilişkiler o hale geldi, getirildi ki, milletin vekili ya da bakan sıfatlı kişilerin iş alemleri ile yakınları aracılığıyla ya da doğrudan kurdukları, herkesin gözü önünde fütursuzca sürdürdükleri gayri resmi, yarı resmi, resmi ortaklıklar öylesine sıradan laştırıldı, eşyanın tabiatından sayılır, saydırılır oldu ki, ayyuka çıkan yolsuzluklar politikanın ayrılmaz bileşenine dönüştü. Politik manipülasyon ile ticari ve mali jargon eldivenin içi ile dışi gibi birbirini bütünlüyor. Koşuroma, en kiyasına politik hesaplaşmaların ve en koyu entrikaların şefatı: "doğal" zeminini oluşturuyor.

Yönetimin en baştan ikinci adamı, rejimin en mutemel kişilerinden biri, önce dokundurmayı, sonra açıktan açığa yolsuzlukla suçlanıyor. Olay dallanıp budaklanınca, yaklaşık on yıldır aralarından su sızmayan iki sırrı kişi, suçlanan başbakan yardımcısı ile başbakan, birbirine düşüyorlar. Yolsuzlukla suçlanan, "sayın" başbakan ve liderini devlet adamlığına yakışmaz davranışlarında bulunmak, devletin ve yönetimin işleyişini yozlaşdırıp çırıldan çıkmakla suçlamaya başlıyor. Öbürü de, üstü hig de kapalı olmayan bir biçimde, yardımcısına yönetilen suçlamaları doğrulayıcı ifadeler ve edalarla demeçler patlatıyor. Bu arada bürokrasi içinde darbeyi andırır bir vüsat ve sıratte kararlı bir tasfiyeeye girişiliyor. Belli ki tepelerde esası bir tepisme var.

İşin ilginç yan, başta da degenildiği gibi, tepişmenin açıktan açığa maşa ilişkileri ve hırsızlık suçlamaları zemininde başlatılıp sürdürülmesi. Kavgaya hiçbir politik kılıf dahı aranmadan, en ist dizeyde yolsuzluk suçlamaları inanılmaz bir pervasızlık ve tırmazlıkla, özel basın ilişkileri ve yarı resmi MIT sizdirmeleri devreye sokularaktan tezgahlanan provokasyonlarla, tarafların birbirlerini yeme aracı olarak kullanıyor. Karşılık orta dökülen kirli çamaşırlar, tencere dibi, ka-

ra, seninki benden kara atışmaları, dudakları uçuklatacak ifşaatt tehditleri gürle gidiyor. Bu arada at izi öylesine it izine karıştırılıyor ki, herkesin mutlaka bir şeyler çaldığının zihinlerde sefiliyatta muta olduğu bulanık ortamda kimin neyi çalmadığını anlayabilmek kimlerin neyi havuduyla götürdüklerini ortaya çıkarabilmekten daha zor oluyor!

Bütün bunlu faşizm uzantısı sivil-despotik rejimin ne ölçüde kokustuğumun göstergele. Olayın kendisi, ortaya saldığı genizleri tıkaçı kokudan belli, üstü örtülü leşin ancak görünen bilen bir ucu. Esas gövde olana cüru müslügyle daha gömülü duruyor. Yer altıda! 1920'lerin, 30'ların Şikago'sunu ne kadar da andırıyor! İyi ki henüz daha silahlar o kadar konuşmuyor...

Bu arada paylaşılamanan ne?

Geneli apaçık ve aydınlatıcı ama, özel karışık mı karışık ve karanlık. Bir ucu geçen yılın ünlü MIT raporu olayına ve o olayda yananan iç hesaplaşmala giderken, bir başka ucu belli ki bu yılın sonundaki Cumhurbaşkan seçiminde. Birleşiyelere hazırlık olarak karşılıklı mevkiler alımı, özel maddi çıkarlar ve politik hedefler bağlamında yeni ve daha etkin yetki ve güç konumları ele geçirilmeye, tâkim edilmeye çalışılıyor. Bu uğurda kiyasiya kavga verilişken politika, iktidar ve maddi mefaat bağlantısının dünya literatürüne gelecek örnekleri sergiliyor.

Genelde paylaşılamanan, çalışan kitlelerin, dar ve sabit gelirlerinin sırtından azgın hayat pahalılığıyla, keyfi zamlar ve adaletsiz vergilerle, bunları sürekli gündemde tutan sözde zorunlu ve çağdaş ekonomi politikalaryla acentasızca sızdırılan değerlendir. AET üyeliğine hazırlanma demagogisi ve parlementer görülümü "demokrasie geçiş" perdesi ardında her yıl yabancı finans kapital mihraklarına takır takır ödenen 5 milyar doları aşın dîş borç çıktıktan sonra geriye kalan soygun hasılatıdır.

İşin bu noktaya kadar gelip dayanmasının da altında ülke ekonomisinin bu güne kadar izlenen pervasız politikalardan sonucu içine düşürüldüğü tıkanıklık, daha doğrusu tıkanlığın ulaşığı akut boyut yatıyor. Burjuva politik iktidar olsun, kavram olarak da, silende, ekonomide yetki ve karar mercilere kontrolünde somutlanır. Tıkanan ekonominin önünü açma adına soyguna yeni açılımlar ve zeminer sağlamak ve bunun maliyetini çahsan kitlelerin, halkın muazzam coğuluğunun sırtına yıkmak burjuva politik iktidarın belirleyici işlevidir. Bu bakımından bürokrasiyi ve genel olarak ANAP yönetimini ve tüm devlet mekanizmasını ilgilendiren uzantılarıyla olayın bu yıllık Mart yerel seçimleri sırtı mailinde, ekonominin çıkmazda ol-

duğunun bir kez daha apaçık görünür olduğu, enflasyon % 100'e yaklaşığı, yatırım kredilerinin % 150 dolaylarına dayandığı bir ortamda patlak vermesi hiç de boşuna değil.

Yönetimin başı ve yârân, ilkenin ve halkın çıkarlarına yönelik yeni bir saldırıyla hazırlanıyor. Saldırının içeriği değişik değil, ama araçları değişimdir. Bugüne kadar dahi hiç alışmadık yöntemlerin, o yöntemlerle hayatı geçirilecek uygulamalara daha yatkın yeni yüzlerin ve o yüzlerin arasında yeni maddi çıkarların devreye gireceği anlaşıyor. Bu bağlamda eski birlikteker, iş ve kader ortaklıklar yol ayrılmına çatıyor. Bürokrasinin özellikle ekonomi alanında tepe noktalarında estirilen firtına, yönetimin başıyla en yakın ve kıdemli kader arkadaşı arasında pâlak veren kiyici kavga, ANAP grubu içindeki alışmadık "huzursuzluk" ve yeni mevzilenmeler bunun açık belirtileri. Yerli, yabancı tekel çıkarlarının garantiörleri, ABD-IMF politikalarının mutemelci durumun gereğini yerine getiriyor. Faşizmin tezgâhlanması, işlevlendirilmesinde, kurumsallaşırılmışında birlikte yola çıkan ve birlikte yol alınanlardan bir bölüm miadları dolarak yol kenarına bırakılıyor. Mutemelci Allahtan başka kimseye verilecek hesapları olmadığı milletin yüzüne yüzüne haykırırken, Allahta kalan hesabın sahibi öbürlerinden birkaçının sırtına yâhiyor.

Yol kenarına bırakılmış olanlar içinde kimileri ANAP'ın ve yönetimin sahiplerinin had safhaya varmış bazı huylarına, bardağı taşıyan tavır ve davranışlarına, ya da geleceğe yönelik cüretkâr projelerine "Bu kadar da olmaz ki!" diyecek hale de gelmiş olabilirler. Ola ki "çağ atlama"ının adabına ve icabatına ayak uyduramamışlardır. Ne ki öyle de olsa, şimdîne kadar sundukları hizmetin ve göstergedikleri anlayışın takdirinde pek de fazla kuşur edilmediği pekâlâ anlaşıyor. Başlarına gelen ne biçim bir mağduriyetse, birçoğu yurt dışında dolar maaşlı şahane sürgün hayatıyla odullendiriliyor; kimileri, üç beş yıl içinde milyarder olma fırsatına konuyor! Böylelerine sırif "tasfiye"ye uğradıkları için, dünyaya bakışta, yurt çatısının yorumunda ya da görev anlayışında paye verici değerlendirmelerden kesinlikle uzak durmak gerekiyor. TC bürokratlarının karakteristiği rejimin malumuun ilâmidir. Yillardır faşizmin hizmetinde taş ağaçları, soyguna kılıfına ve "bilim"ine uyduranlar, maşa uzantılı iş aleminin "Yupi" kılıfı ya da çember sakallı tiplerle haşır neşir uluslararası finans kapitalin beklemeye odalarında fink atanlar boyunlarına kadar battıkları günahın kefaretini "yolun kenarına bırakıvermek"le de ödeyemezler. □

HERKESİN ELİ BAŞKASININ CEBİNDE

Otuz milyon ahâli üç şakinin böyle mahkumu

olup çeksin hükümet namına bâr-i meşumu (Akif)

Yıllar önce, sanırım 1950'li yılların ikinci yarısında, A İlhan'la söyleşimizde, yazmayı tasarladığım bir romanın adından söz ederdi: "Herkesin Eli Başkasının Cebinde". Demokrat Parti iktidarının yozlaştuğu, çeşitli yolsuzluk söyletilerinin afaki tuttuğu günlerdi onlar. Roman adının bu tip siyasal ilişkilerle koyun-koyuna girmiş soygunlara ne de güzel yarıştığını vurgulardık. Babalar, bayan ticaret vurguları, özellikle kamu bankalarına yönelik borç takmalar ortağlığı böyle kaplayınca, Horzum olayı ile siyasal iktidarın bu tür ilişkileri gündeme getirdikçe, o romanın adını yeniden anımsadım. Görevi kötüye kullanma, yolsuzluk vb. gibi sözcüklerin yetersiz kaldığı bir soygun döneminin geçiyor. Hergün sözünü ettigimiz çevre kirlenmesi böyle bir toplumsal kirlenmenin yanında onemsiz kalır. İş bilenin iş bitirenin sloganı bugünün egemen sınıf ahlakının temel ilkesi haline gelmiştir.

1930 yılının Ağustos, eylül aylarına ait gazete koleksiyonlarını karıştırıyorum. Serbest Fırkanın siyasi yaşamımıza girdiği günlerdir o tarihler. Son posta, Yarın gibi yeni Fırkayı tutan gazeteler yolsuzluk haberleriyle dolu. Tek parti sultasının biraz olsun aralığındı o günlerde gündeme gelen ilk konu yolsuzlıklar olmuştu. Demokrasının tek sınıf için var olduğu her dönemde bu tip soygunlar hiç olmazsa fisili gazetesinde konuşulur. Türkiye'nin yüzüyollar boyunca bu nitelikteki soygunlarla, yolsuzluklarla karşılaşmış bir gerçek. Osmanlıyı konu dışı bırakılmış. Ama, Sadrazamın, hatta padişahın bile rüşvet reyici olan bu düzende "Miri malî deniz, yemeyen domuz" sözü boşuna çıkmamıştır.

Devr-i hürriyyette durum farklı mı? Hele Harb-i Umumi denilen ilk cihan savaşında. Mehmetler cephelerde at fışkırı yerken, Sarıkamışta soğuktan kırılırken, kurtlu nohuda kaşık çalarken bir avuç iktidara yakın ki-

şî dolap üzerine dolap çeviriyor, mal varlıklarına yeni yeni servetler katıyordu. Vagon ticareti o günün koşullarına göre günümüzdeki hayatı ihracata denktir. Savaş yıllarının kışılı ortamında mallarını yükleyebilen bir yerdenden başka bir merkeze sevk etme olanğını bulabilen tüccarlar köşeyi dönüyordu. Bu vagon tahsisini yapan bürokratlar da köşeyi dönenler arasındaydı. TV dizisi yapmaya meraklı olanların Reşat Nuri Güntekin'in "Gizli El"ini ekrana aktarmalarının tam zamanıdır. İlaç yolsuzlukları... Karaborsa... İhtikâr... Savaş zenginleri... Kara paralarla yapılan bulgur palalar, mercimek palalar... Kolayca unutulur mu bunlar.

Cumhuriyette durum farklı mı? Ne gezer. Özellikle herkesin, hür basının, muhalefetin, sendikalaların "Takrir-i Sükü" la sindirildiği, susturulduğu dönemdeki yolsuzluklar bugün bile anlatılır. Şeker şirketi yağması, Yavuz-Havuz davası, İsmet Paşa'ya bile çileden çıkarıp, meclis koridorlarında bağırtacak noktaya getiren "Affairist"ler, yani oğlunun işbitiricileri. Yapay, güdümlü bir muhalefet partisinin kurulması bile halkın feryadına yetterli. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi mutimedlerinin yaptıkları saymakla bitirilmiyor. Her mutemed yöresinde bir zorba, derebeyi gibi davranıştan çekinmiyor. İhale yolsuzlukları dönemin bir nevî "alâmeti farâkâs". Otuzlu yıllar, buhran yılları, emekçi yığınları inim inim inliyor, sonra da ikinci dünya savaşısı. Savaşa girilmedi ama yoksulluk, tifüs, verecim daha nice illet halkı kirip geçirdi. Stokçular gene ortada kol gevme başlıdalar, karaborsa, ihtikâr "vaka-i adiye"den sayılıyor. Hele büyük toprak ağalarının büyük kentlerdeki hovardalıkları günlük gazetelerin karikatürlerinde. Meşhur "Hacı ağa" deymiş o günlerin armağanı. Bu yağma, bu varpaşın çal oynasının havasının yanı sıra emekçiler, memurlar, köylüler inim inim inlemektedir.

Demokrat parti dönemini anımsatan bir sözcük var "Her mahallede bir milyoner" yaratmak. Bugün milyonlar ayaga düştükten sonra bu sözün de gerçekliğini kabul etmek durumundayız. Bu dönem bir sınıflaşturma ve egemen sınıfı daha güçlendirme dönemini sayılabilir. Sanayi ve ticaret burjuvazisi, büyük toprak sahipleri iyice palazlanmıştır, siyasal iktidara ağırlıklarını koymustur. O gün, bu gündür, siyasal arenada belki bir kaç parti vardır ama, bunların hepsi tek sınıfın partisi olmaktan öteye bir özelliklerini olmayan par-

tilderdir. Emekçiler, küçük üreticiler hiç bir zaman kendi partilerine sahip olmamışlardır. Demokrasi tek sınıfın egemenliğini meşrulaştırmak için gereksinim duyulan bir kurumdur. Olabildiğince yapılmıştır. Sermayenin egemenliğinden kaynaklanan yoz ahlâk yaygınlaşmıştır. Akif'in deyişiyle "Hastalık seyr-i tabisini almış, yürümüş"tur.

Yolsuzluk, yağma, talan vb. gibi olayları dönemlerinin dar kalıpları içerisinde algılayıp, değerlendirmeye yanlış bir yana bırakmadır.

Söyleki:

► Türkiye'de, özellikle tek sınıf yapay demokrasi var olduğu sürece soygunlar vardır, ve gelecekte de var olacaktır.

► Sermaye dayanan sınıf devletinin bütün özelliklerini en ilkel biçimde sergilenirken yönetimde siyasal ve ekonomik hanedanlar olacaktır. Bu hanedan üyelerinin soyadlarıının aynı olması da şart değildir.

1980'den sonra, tüm ağızlarının kapatıldığı, kulaklarının tıkandığı, gözlerin kör edildiği bir kara döneminin olağan verdiği talan ve soygun gündeme gelmiştir. Bu soygunun derecesi, şiddet, vü'sati büyütür. Kendinden önceki kırısal kabul edemez. Bu dönemde soygun için (adi yolsuzluk, krediye geri verme, karaborsa vb. gibi ne olursa olsun) ortam hazırlandı, olguşturıldı, yasallaştırıldı. Horzum olayı o dev. yağma içerisinde bir damdadır. Belki de dikkatleri asıl yağmadan kaçırılarak için kullanılarak bir oyalaşma denegidir. Gazetelerimizde hemen her gün boy gösteren maftı ya da babalar olayı sınıf iktidarının acımasızca öne çıktıgı dönemlerde görülür. Böyle bir düzende herkesin eli bir başkasının cebindedir. Ama asıl egemen sınıfın eli emekçilerin, memurların, topraksız köylülerin, küçük üreticilerin cebindedir. Bu işe üstelik devletin kurumları aracılık eder. Şimdi Horzum'u konuşuyoruz. O ve ilişkileri her seyin önüne geçti. Tutun ki bunların hepsini ortaya çıkarık, düzenin yozlaşması sona erecek mi. Sonra da Akif'in dizelerindeki gibi hayflanız:

Otuz milyon ahâli üç şakinin böyle mahkumu
olup çeksin hükümet namına bir bâr-i meşumu.

Üç beş kişinin tutuklanması, cezalandırılması gözlerimizi karartmasın. Bütün bunlar temel yağımanın, asıl soygunun bitmesi demek değildir. Hatta onu gizlemek için kullanılan bahanedir, oyalamadır. Aydınların, emekçilerin, halkın asıl hesap sorması gereken "top-

Sadrazamın, hatta padişahın bile rüşvet reyici olan bir düzende, "Miri malî deniz, yemeyen domuz" sözü boşuna çıkmadı.

AYIN KONUSU YAĞMA

lumsal soygun" dur. Gelin onları biraz gündeme getirelim.

i- İşçinin, memurun, köylünün sırtından alınan trilyonlar. Bunlar konuşulmuyor. Örneğin 1980'de ücretlerin milli gelir içerisinde payı % 30 dolayında iken, bu oran şimdilerde % 15'in altına inmiş bulunmaktadır. Aslında ulusal gelirden alınan pay % 30 olduğu günlerde bile emekçilerin, ücretlerin sırtından büyük bir değer, sermaye sınıfının sırtına, aktarılıyordu. Buna rağmen o düzeye göre bugün ücretlerin kaybı 8.5 trilyon dolayındadır. Diğer kanallardan (Vergi, enflasyon vb.) aktarılanların da hesaba katılması halinde sadece ücretlerin son sekiz yıldaki kaybının 100 trilyon dolayında olduğunu söyleyebiliriz. Bu görülebilin, hesaplanabilen kayıptır. Diğer yandan taban fiyatları kanalıyla köylünün yitirdiği değer de bir o kadardır. Gelir dağılımındaki bozukluk bu değer akışının en güzel kanıdır. Bir de şöyle düşünelim: Elimizdeki son verilere göre kişi başına ulusal gelir 1 055 109 liradır. Türkiye'de ortalaması aile bütünlüğünün 5.6 kişi olduğu düşünülürse aile başına düşen ulusal gelir 5 908 610 liradır. Şimdi bunu aylık gelire indirgerek ayda 492 384 lirayı buluruz. Oysa Türkiye'de ayda bu düzeyde bir gelire sahip olan aile sayısının ne kadar olduğunu düşünürsek gelir dağılımında, belirli bir sınıf lehine yaratılmış olan çarpıklığı dolayı da olsa görmüş oluruz. Sayilar konusunda şu ya da bu yöndeki bir sapmadan söz edilebilir. Ne var ki işçilerin, memurların yanı ücretle çalışanların 1980'inci dövizine göre 100 trilyon lira kayıpta oldukları bir gerçektir. Diğer yandan 1980'deki sómürü dövizinin de çok yüksek olduğu gözünden tutulursa ücretlerin kaybının çok ama çok daha fazla olduğu iyice or-

taya çıkar.

ii- İç ve dış borçlanmanın yanlış kullanımı da çalışan kesimin sırtına büyük bir yük getirmiştir. Orneğin ücretlilerden alınan tasarrufu teşvik fonu gibi faizsiz iç borçlanma yoluyla milyarlarca lira, iktidar kanalıyla, sermayeye aktarılabilirlerdir. Bunun da ötesinde ülke kaynakları bu nitelikteki değer aktarmalarına neden olacak biçimde kötü kullanılmaktadır. Halkın bütündünün yararından ziye belli bir sınıfın, yanı sermayenin ve onun dış bağlantılarının çıkarlarını en üst düzeye çıkaracak biçimde bir kaynak kullanımını söz konusudur. Bir yandan serbest piyasa maslahat çerçevesinde fiyat mekanizmaları ile kaynakların dağılımında etkili olunduğu gibi, devlet bütçesinin yapısı da bu kaynakların belli bir grup lehine kullanılmasını sağlayacak niteliktir.

iii- Görünen ve ekonomik nitelikteki soygunların yanı sıra bir de, kolay ölçülemeyen talanlardan söz etmek mümkündür. Bunları belli bir parasal değere çevirmek mümkün değilse de, etkileriyle trilyonluk değer akışkanlıkları yaratıkları bir gerçektir. Bugün ülkemizde iki tip eğitim söz konusudur. Buna dan birincisi niteliği düşük, geniş halk yığınlarına hitap eden orta ve yüksek öğretimdir, diğeri ise dar bir grubu yönelik daha nitelikli eğitim olanlığı sağlayan kolejler ve ODTÜ, yada Boğaziçi gibi bir iki üniversitedir. Niteliği düşük olan eğitim kurumlarından mezun olanlar yaşamları boyunca, diğerlerine oranla önemli düzeyde gelir kaybına uğramaktadırlar. Oysa bütün vatandaşların aynı eğitim fırsatına sahip olmaları gereklidir. Böylece büyük emekçi yiğinlarının sırtından, eğitim kanalıyla, önemli bir değer aktarımı sağlanmaktadır.

iv- Sağlık kurum ve hizmetlerinin metaş-

ması sonucu gene büyük yiğinlar yaşam haklarından kaybetmektedirler. Bu emekçi kesimlerin ortalama ömrlerini, eşlerinin ve çocukların çalışma güçlerini yakından ilgilendiren bir durumdur. Geniş yiğinlar vergilerle oluşturulan kurumların yanlış ya da daha doğru bir deyimle yanlış kaynak kullanım sonucu bu yiğinlar yerine belli bir sınıfa hizmet vermesinin parasal boyutları yanısıra yansız boyutu vardır.

v- Beslenme olanakları ve kültür düzeyi açısından da emekçi yiğinların aleyhine gittikçe büyuyen bir açıktan söz etmemiz mümkündür. Belirli bir sermaye grubunun lehine olan bu açık onların ve onlara bağlı gelecek kuşakların, geniş emekçi yiğinlardan daha onde yer almalarını, düşün, yetenek bakımından onların önünde olmalarını doğurur.

vi- Bütün bunların yanısıra geniş bir işsizlik, ücretli, küçük üretici, topraksız köylüler, memurlar ve esnaf gibi yaşamını emeğiyle kazanan gruplar üzerine ek yük getirmektedir. Bunun en güzel kanıtı 1980 de 1.8 dolayında olan bağımlılık katsayısının son yıllarda 2.4'e ulaşmasıdır. Bunun anlamı şudur: on yıl önce kendisiyle birlikte 0.8 kişiye bakmak mecburiyetinde olan çalışan nüfus, şimdi 1.4 kişiye daha bakma durumuna gelmiştir. İşsizlik temelde yanlış kaynak kullanımının, emekçi yiğinlar sırtından yapılan bir soygunun, en somut biçimidir.

Bugün daha da büyüerek karşımıza dikilen bu toplumsal soygun bize Tevfik Fikret'in ünlü dizesini anımsatmaktadır:

*İşte gene, bu yanı tut, onu kayır,
şunu görer
İşte gene, şu sanı da, bu bana de, pay et
Yurdunu, halkın sev, gereği söyle,
yumruğu ye,
Sonra gene o eskimiş, bayat türküyü
dinle,
bir sonu söyle türkün: "Yaşasın sevgili
millet!"
Millet yaşamaz, hakkım nerde benim,
hakkım nerde benim, diye sorarken
süssün diye vicdanına yumruklar inerse,
Millet yaşamaz, mevlisi böyle hor
görülürken...*

(Bugünün diliyle söyleyen A.Kadir)

Bütün bunlara son verebilme, tek sınıflı değil, emekçi kesimin, işçi sınıfının sesini yükseltceği, gerçek bir demokrasinin gündeme gelmesi, yaşama geçirilmesine bağlıdır. Bu nın kavgası verilmeli. Soldaki tüm aydınlar, işçi sınıfının yanında bu savaşını verecek bir birliği oluşturma zorunluluğundadır. İşte o zaman Fikret'in Darülfunun margin güftesindeki nakaratı daha gür bir sesle söyleyebileceğiz:

*Süretlere, zulmetlere, zilletlere lanet;
Sen doğ bize, sen doğ bize, ey fecr-i
uhhuvet.*

**Üç beş kişinin tutuklanması, cezalandırılması gözlerimizi karartmasın.
Bütün bunlar temel yağmanın, asıl soygunun bitmesi demek değildir. Hatta onu gizlemek için kullanılan bahanedir.**

Tecrübeli belediyeci Ayfer Atay Dalan'ı değerlendirdiyor:

"2,5 TRİLYONUN YÜZDE KAÇI VATANDAŞA YANSIYOR?"

İstanbul anakent belediyesinin bütçesi 2,5 trilyon liraya ulaştı. 2,5 trilyonu kâğıt para olarak yere serseniz İstanbul'u kaplar. Ama yapılan hizmet bu miktari buluyor mu?

Ayfer Atay, 1973 yılında CHP'nin Beşiktaş İlçe başkanlığından yerel seçimlerde belediye meclisi üyeliğine seçildi. 1974'de belediye encümen üyeliğine seçilen Ayfer Atay, 1,5 yıl bu görevi yürüttükten sonra Ahmet İsvan'ın İstanbul belediye başkanı olduğu dönemde başkan yardımcılığına getirildi. Aytekin Kotil zamanında da bu görevini sürdürdü. 12 Eylül 1980'de görevine son verilen Ayfer Atay, 1984 yerel seçimlerinde yeniden belediye meclisi üyesi seçildi ve o günden bu yana önce SODEP, daha sonra da SHP'nin anakent belediye meclisi grup başkanlığını sürdürür.

► 80 öncesi belediyeçiliğini bilen biri olarak 80 öncesi ve sonrası belediyelerindeki hukuk, hizmet ve işletme alanındaki uygulamaları karşılaştırır misiniz?

Belediyeçiliği söyle bir anlamda istiyorum. Bugün büyükşehir belediyelerinin dışındaki 62 vilayette 1580 sayılı belediye yasası geçerli. Ashın da geride kalan 5 büyükşehir belediyesinde de bu yasa geçerli. Çıkarılan 3030 sayılı yasa büyükşehir belediyeleri ile bunlara bağlı ilçe belediyeleri arasındaki koordinasyonu sağlamak için çıkarılmış. Ama ana mevzuatı düzenleyen 1580

sayılı belediye yasası 1930 tarihli. Yani benden yaşı. Anayasalar bile birçok kez değiştiği halde bu yasaya dokunamamış kimse. O güne göre oldukça ileri bir yasa, Fransa'dan alınmış. Ama kanunlar toplumların aynası; o tarihlerde şehir ve şehirleşme olmadığı için bugün bize gülünç gelin maddelerle dolu bir kursal alan kanunu gibi.

Bu 1580 sayılı yasenin gelişim içindeki yerini öçe bölüp incelersek, birinci bölümü 1950'lere kadar geliyor. Birinci dönemi hayvan pazarlarını ve kırsal yaşamı düzenleyen bir belediye anlayışı olarak alırsak, 1950'den

1973'lere kadar süren ikinci dönemi de plan ve imar dönemi olarak adlandırmak gerekiyor. Bu dönemde her belediye başkanı şerefe uygun bir plan çıkarıp uygulamaya çalışıyordu.

► Plan belediyeler tarafından mı hazırlanıyor yoksa merkezi yönetim tarafından mı?

Merkezi iktidarı yapıyor planları. Zaten o tarihe kadar belediyeler merkezi hükümetin kentteki bir şubesini durumundaydı. Hatta günümüzde kadar bu böyle sürmektedir. İmar dönemi diye adlandırdığımız 2. dönemde en fazla hizmet gören belediyecilerin adları ortaya çıkmaya başlıyor. Köprüler, geçitler yapım bir Hacı İhsan İşcan, yahut İzmir'de asfalt dökmen, şehrın tüm yollarını yapan Osman Kibar cıkıyor. Hatta devrin başbakanı bir belediye başkanı gibi yol açmaya, açılan yolun önünde resim çektirmeye başlıyor.

1973'te sosyal demokrat adaylar iktidarı için hazırlıksız yakalandılar. Belediyeçiliği bilmiyorlar. O beklenmedik oy patlaması ile, akıllarından belediyeçiliği geçirmeyen, ihtisası olmayan (ki ülkemizde belediye ile ilgili hiçbir eğitim kurumu yok) kişiler belediyece seçilince başlangıçta şaşkınlığa uğruyorlar. Ne yapacaklarına karar vermek için önce oy oranlarına bakıyorlar; kentin çevresinden geldiğini görüyorlar. O zaman hizmette ağırlığı bu kesimlere ayırip, kenar mahallelerden merkeze doğru geliştiriyorlar. Halka daha yoğun hizmet götürülmüyor.

Bu uygulama birçok kesimden tepki çekiyor. Önce belediye meclislerinde karşı çıkımlar başlıyor. Çünkü meclislerde işverenler var ve belediyelerin, kendi çıkarları dururken geniş kesimlere hizmet görmemesi onların işlerine gelmiyor. Kaynak sıkıntısı var. Belediyeler merkezi hükümetten para alabilmek için günlerce Ankara'ya taşınıyorlar.

1973-77 arasında sosyal demokrat belediye başkanları gerek tecrübesizlik, gerek mali yoksunluklarla uğraşarak sorunlara çözüm getirmeye çalışıyorlar. Ancak her biri kendi deneyimleriyle değişik çözümler yaratıyorlar. Fakat bunlar birbirinden habersiz ve küçük çaplı olduğundan pahalya mal oluyor ve belediyeler arasında farklılaşmalar doğuyor.

1973-77 dönemi tüm bu kargaşa ve deneyimsizliğin doğurduğu belirsizlik nedeniyle bir kaos dönemi olarak anılıyor. 77-80 dönemi ise yavaş yavaş billurlaşma ve netleşmeye dö-

nemi oluyor. O günlerde koalisyonla da olsa iktidarı alan sosyal demokrat hükümet, belediyelerin sorunlarıyla daha yakından ilgileniyor ve hatta Yerel Yönetimler Bakanlığı adı altında bir de bakanlık kuruyor. Ancak bakanlık kurulduğundan sonra yerel yönetimler ilgilenecek kadar yaşayamıyor iktidar.

Merkezi devletten ümidi kesen belediye başkanları kendi aralarında İstanbul, Ankara, Marmara ve Ege ve sonunda da Türkiye'yi kapsayan Belediye Birlikleri'ni kuruyorlar. Kurulan bu belediye birlikleri sosyal demokrat belediyeçilik modelinin öncülüğünü yapıyor. Siyasi ağırlıkları olmadığı için sesleri çikmayan belediye başkanları, bu birlikler sayesinde seslerini duyurmaya başlıdalar. 1580 sayılı yasanın yetersizlikleri ve ilkelliği konusunda kamuoyunu aydınlatıyorlar. Gelir kaynaklarının artırılmasını istiyorlar, ekonomik kaynakları birleştirerek bir şeyler yapmayı çalışıyorlar. Gelir yasalarının ve 1580 sayılı yasanın değiştirilme kararını meclise kadar getirtiyorlar.

1580 sayılı yasanın değiştirilmesi ve yeni gelir kaynakları yasası meclisten geçiyor fakat dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından anayasaya aykırı maddeleri içerdığı gerekçesiyle veto ediliyor.

► 80 sonrasında yasada yapılan değişiklikler belediyelerde olsanız sağladı mı?

Gelirlerde belli bir artı oldu. Nedir o gelirlerdeki belli artı, ülkede toplanan vergilerden, o kenete toplanan gelir vergisinden % 5 oranında pay alma, o kentte veya o bölgedeki, emlak vergisinin belediyelere bırakılması, bir de harçlarda ve rüşumlarda tahan ve tavan fiyatlarının yükseltilmesi.

1980 senesinde, belediye bütçesi 12,5 milyar lira idi. Büyükşehir belediyesinin ilçeleri ile birlikte. Bugün İstanbul belediyesinin İETT ve İSKİ ile birlikte bütçesi 2 trilyon 425 milyar liradır. Enflasyonu düştükten sonra 25-26 kat artmış durumda. O halde hizmetlere bakarken, o gün bir hizmet yapılyorsa bugün 25 katı hizmet yapılmak mecburiyeti var. O gün bir tane otobüs varsa, bugün 25 otobüs olması lazım. O gün bir çop arabası varsa bugün 25 katına çıkması lazım. Evet bir şeyler yapıyorum ama geçmişte yapılan hizmetin 25 katı midir bu hizmet?

► Kanun değişikliği, belediye meclisi çalışmasını ve alınan kararlarla katılımı nasıl etkiliyor?

Belediye meclislerinin varlığı ile yokluğu belli değil. Büyüyükşehir belediye başkanlarının sonsuz yetkisi ortaya çıktı. Hatta 3030 sayılı yasa bunları adeta kentin diktatörü yaptı.

AYIN KONUSU YAĞMA

3030 sayılı yasada, öyle bir madde var ki, büyükşehir belediye başkanlarını adeta kentin diktatörü yaptı.

3030 sayılı yasa diyor ki: büyükşehir belediye başkanı gerek ilçe meclislerinden, gerek anayemi meclisinden çıkan her kararı ya aynen kabul eder, ya da bir daha görüşülmek üzere meclise gönderir. 3030 sayılı yasanın yönetmeliği hazırlanırken belediye başkanının bu iki yetkisine, bir üçüncü yetki daha konmuş: Tadil yetkisi.

B.Dalan belediye meclisinin aldığı kararları veto edip, hatta meclisin aldığı kararın üstüne bir çapraz atıp iptal ettim deyip kendi kafasındaki bir takım kararları meclis kararı gibi uygulama durumuna giriyor. Ve bu yetkiye dayanarak belediye meclislerinde hazırlanan -ki 1/5000'lik plan tizerinde bir santim bir çizgi kaydirdığımız zaman aşağı yukarı 5 dönümlük bir araziye değişiklik sağlıyor- yeşil alan ticaret alanı ya da sanayi alanına dönüyor, o çizгиyi kaydirdığımız zaman milyarlık rantları kazanmış oluyorsunuz. Her plan değişikliğinin % 70'inde tadil yetkisini kullanıyor belediye başkanı. Dolayısıyla meclisin varlığı ile yokluğu belli değil. Büyüyük belediye başkanlarının sonsuz yetkisi ortaya çıktı. Mesela belediye meclislerinde bütün olaylar komisyonlarda karara bağlanır ekseri, çünkü dosyalar komisyonlara gider, orda tetkik edersiniz, bulursunuz içindeki oyunları sergileme imkânı. Büyük şehir belediyelerinde ve İlçe belediyelerinde muhalefet artık komisyonlara alınmıyor.

► Peki kararlarda ne desli keyiflik var, başkan, belediye başkanı kime karşı sorumlu, sorumluluk duyuyor mu? Volsuzluklar ya da çıkar sağlamamın boyutları nelerdir?

Eşasında yasalara bakarsınız belediye başkanı, beş sene sonunda ya da dört sene sonunda birinci derecede vatandaşla karşı sorumludur. Çünkü yaptığı hizmetlerin karşılığında ben bunları beğendirirsem bir daha seçilebilirim durumu var. Ama bu bir izafi sorumluluk, eşasında yasal olarak da meclise karşı sorumluluğu var, çünkü belediye meclisinin belediye başkanına soru sorma, sorğu sorulara cevap almadığı takdirde, çokluğunu sağladığında gensoru verme, gensoru sonunda belediye başkanını düşürme yetkisi var. Yani meclis, başkanın üstünde, başkanı denetleyici bir mekanizma. Ama görüyorsunuz, belediye başkanı, belediye başkanlarını denetleyecek kurumun kararlarını bile iptal ediyor.

Geçen gün bizim belediye başkanı adayımız da söyledi: Adam beyanat veriyor, diyor ki "Tarlabası'nu açacağım bir tek mani kaldı, onu da sabah akşam yıkabilirim, diyor. Adam yırtımı durdurma kararı almış mahkemeden, bir bakarsınız sabah kalktığınızda göremeyebilirsiniz o binayı orada. Yeni yasaları da çiğnerim diyor, davul zurnalarla yıkıyor.

► Dalan, yaptığı işlerle halkın arasında deset görüyor, gözle görünen şeyler yapıyor: Parklar, bahçeler, kazıklar yollar, sahil yolları, deniz otobüsleri, 3. köprüden söz ediyor... Bu yaptıklarıyla hareketli yaşantısı, sizin de deyindiginiz otoriter ve kimseye hesap vermeyen, kural tanımayan davranışları halkın gözünde belli bir sempati doğuruyor. Bunun altında yatan sizce nedir?

Halkımızda zaten bir özlem var. Ne zaman

kacak meydana. Dalan'ın bu kadar başarılı görünmesinin sebebi 80 senesine kadar en yüksek bütçe 12,5 milyarken bugün İlçe belediyelerinin bile en küçüğünün 15-16 milyar bütçesi var. Bunun öz geliri 3,5 milyar, gerisi arsa satışlarından temin ediliyor. O zaman bile arsa satmamış belediyeler, bütçeyi denkleştirmek için o aradaki payı arsa satışı diye göstermişler. Aradaki farkı alabilmek için başbakanlığın kapsamında nöbet beklerlerdi. Çünkü gelir yasaları ona göre idi. Kent büyüyor, ihtiyaçlar büyüyor ama, gelirler sabit tutulmuş, yasaları değişmemiş. O zamanın belediyeleri ile bugünün belediyeleri kıyaslandığı zaman, vatandaşın gözünde bir şeyler yapılıyor, geçmişteki belediyelerden daha farklı hizmet veriliyor gibi bir形象 doğuyor. Ama bugünün bütçesi 2,5 trilyona geldi. 2,5 trilyonu kağıt para olarak yere serseniz İstanbul'u kaplar. Demek ki bu parayı ister istemez harcamak mecburiyetindesiniz. Vatandaşın dikkat etmesi gereken konu İstanbul'a yapılan hizmet her yıl 2,5 trilyonu bulur mu? Bunun yüzde kaçının mülteahhitlerin cebine avanta olarak girer. Veya bir takım belediye başkanlarının veya belli kişilerin, meclis üyelerinin cebine yüzde kaçını girer, yüzde kaçını vatandaşla yansır? Olaya buradan bakınası lazımdır.

Dalan'ı Dalan yapan olay Haliç olayıdır. Bu, 1960'larda yapılan bir projeidir. 1974'te Dünya Bankası'ndan McNamara gelip Ahmet İsvan'la anlaşma yapmıştır. Bunun 125 milyon dolarlık ilk kredisine, Aytekin Kotil'in ihtilalinden bir ay evvel imza atılmıştır. Askeri hükümet geldiğinde bu ilk krediyi almış ancak kullanamamıştır. Kullanamayınca faizini ödemek zorunda kalmış hatta. Bunların yaptığı o kredinin ve o kaynağın prosedürüne devam ettirmeleridir. Proje, il sınırları içinde kalan İstanbul'un su ve kanal sorununu çözme olasıdır. İşte şimdilik açılan Güney Haliç-Kuzey Haliç kollektörleri kanal sorununu çözümüyor. Burada yapılan tek yenilik Dalan'ın Haliç kıyısındaki binaları yıkma oluyordur. O proje getirdiği ilave ek, Darlık Barajı, B. Çekmeceler Barajı İstanbul'un su sorununu çözmek için bu projenin su kesimi üzerindeki kismıdır.

Bugünün belediyeleri ile dünün belediyeleri arasındaki fark burada da ortaya çıkarıyor. Dünün belediyeleri benim dediğim gibi üreticidi, kaynak yaratıcıydı. Ister istemez parasızlıkta doğan bir model bu. Kendi aracını, gerçenini kendi tamir ederdi, imalatı kendi yapardı. Bugünün belediyelerine baktığımız zaman ne kaynak yaratıcı ne de üretken. Yani ihaleci bir belediyeçilik anlayışı var. Bugün İstanbul beledyesinde her şey ama her şey ihaleyle yapılmıyor.

Eski'den 2490 sayılı bir ihale yasası vardı. Askeri ihtilil döneminde bu yasayı değiştirdiler, büyük ölçüde işvereneye yetki verildi tercih hakkı kullanılmamasında. Puanlama usulü getirildi. Yani belediyenin büyük ölçüde tercih yetkisi var. Bu tarihin etmedi bu adamları, 2886 sayılı yasa uyarınca belli ölçüde hak edene vermek zorunda kalıyorsunuz ihaleyi. ►►

▲ Ayfer Atay.

sıkışsa, yahu şu memleketin başına eli sopalı bir adam gelmeyecek mi gibilerden- demek ki toplumun büyük bir kesimi böyle diktatörce hareket edenlerden hoşlanıyor gibi bir形象 doğuyor ama, inanmıyorum ben buna. Millet uyanış içerisinde, hakiki demokrat belediye başkanını bulacak ve bunun bicimi de

İstanbul ulaşımını
çözmenin yolu, Boğaz
üzerine bol bol inci
gerdanlık asmaktan
geçmiyor. Birinci çözüm
yolu tabii asfalt
durumundaki Boğaz su
yolundan yararlanmak.

AYIN KONUSU YAĞMA

8

Bunlar hak edeni aramıyorlar tercih ettikleri adamı arıyorlar. Nasıl vermek lazım? Türk Ticaret Yasası'ının 375. maddesi diyor ki, kamu kuruluşları anonim şirket statüsünde belli ortaklıklar kurabilirler birbirleriyle diyor. İstanbul'da 21 tane şirket kuruldu, İstanbul belediyesince. İstanbul belediyesi İlçe belediyelerine % 1 pay veriyor, % 80 kusur pay kendinin oluyor. O şirketi başka bir şirkete ortak ediyor.

3. Boğaz köprüsü'nü ihaleye çıkardılar. İhalenin 15 gün içerisinde neticesinin ortaya konması lazımlı, ya iptal edecekse, ya vereceksin hak edene 2886'a göre, 4,5 ay içinde kaldı. STFA aldı en düşük olarak, STFA'ya vermediler, İngiliz başbakanı geldi, pazarlıklar başladı. 4,5 ay geçti ihalenin kime vereceği belli değil, fiyatlar kırılıyor tekrar, cezili o versin deniyor hilmem ne. Yahu bu devlet ihale yasasına uyumuyor, nedir bu pürrüz? Bir bakıyorum ki Dalan bir beyanat veriyor, "Biz istedigimizle verip vermemeğe serbestiz, kimse bize karışamaz". Çünkü belediye encümeni yapmamış ihaleyi, encümen devreden çekmiş. Belediyyenin ihalelerini encümen yapar, şirket yapmış, İstanbul Ulaştırma Sanayi A.Ş. Şirketin sermayesi bir milyar, trilyonluk ihale yapıyor ve istedigine veriyor.

Hamidiye Suları Müdürlüğü'nü bilirsiniz, İstanbul'un su sorununa çözüm getirmek ve içme suyunda rekabet edebilmek için Ahmet İsvan döneminde kurulmuş ve şile suyu ile damacana su üreten bir fabrikayı Şirketleştirdiler onu; Hamidiye Memba Suları Ltd.Şti. diye. Bu şirketten kuruluşundan 1,5 ay sonra yaptığı ilk iş fabrikayı bütün donanımıyla IMSA şirketine devretmek olmuştu. IMSA Coca Cola'nın bir yan kuruluşu. Fabrikayı devrettikten sonra da bir kez kullanılmış atılan enjektörlerin ithalatıyla uğraşıyor. Fabrika elden çıkışına belediyyenin şile suyuyla rekabet gücü ortadan kalkıyor, rekabet ortadan kalkınca 1000 TL'ye Sabancı'nın suunu, Horzum'un suunu içmek zorunda kalıyoruz. Bırakın bunu, 1580 sayılı yasa ile su, ekmek, yakacak gibi her türlü denetim hakkının belediyeye verildiği alanlardan biri tüm malvarlığı ve kaynağı ile bir özel şirkete devrediliyor.

► İstanbul'un yol, ulaşım gibi somut ve yoğun sorunları var. Bu sorunların çözümünden İstanbul için ne yapabilirisiniz?

Istanbul ulaşımın özünenin yolu Boğaz üzerinde, onların deyimiyle bol bol inci gerdanlık asıktan geçmiyor. Bu yalnızca İstanbul'un ters yönde gelişmesine hizmet eder. Belediyeliğin görevlerinden biri de Özendiricilik. Gidilmeyen yerlere yatırım yaparak veya teknik tedbirleriyle insanların o yoreleri canlandırması hedeflenir. Ama bu yapılan bir tarafından kamunlar çıkararak Boğaz'ı korumaya çalışırken diğer yandan yatırımlarla spekülatyonlara, Boğaz'ın mahvedilmesine davetiye çıkmaktır. Köprüler çözüm yolu değil, İstanbul'ı elden çıkarma yoludur. Çözüm yollarının birincisi tabii aksat durumundaki Boğaz su yolundan yararlanmaktadır. Hızlı deniz

otobüsü yerine 500 kişilik, 1000 kişilik iskeleler arasında ring seferleri yapacak deniz ulaşımını yerleştirmek gereklidir. İlkinci, hem Boğaz'daki köprü yapımını durdurmak hem de iki yaka arasındaki bağlantıyı sağlamla bir şekilde kurmak için tüpgeçit yapmalıdır. Dalan da tüpgeçit diyor, ama otomobil geçili bir tüpgeçit. Biz ve Devlet Planlama Teşkilatı ise demiryolu geçili tüpgeçit diyoruz. Metro diyoruz. Pahalı ama başka bir çözümü de yok. Bugünkü para ile yapılamazsa, bir daha hiç yapılamaz. Dalan yap-islet devret modeliyle her şeyi birden hallediyim diyor, ama özel girişimciler aptal değil. Yatırımda kârını yüksek düzeye çıkaracak modeli secer. Elbette otomobil geçişli ister. Çünkü her otomobilinden 3.000-5.000 TL alacak. Ama demiryolu geçişlide geliri düşecektir. Öylese devlet eliyle yapılması gerekiyor, yapılmalı da. Kisacasi biz toplu taşımacılığın çözüm yolu olduğunu savunuyoruz ve planlamamızın, yatırımların bu yönde yapılması gerektiğini, yapacağımızı söylüyoruz. Dalan ise kişi ve otomobil taşımacılığını savunuyor.

► Dalan tüm basının en gözde haber kaynaklarından biri. Özellikle son günlerde hergün bir açılış, bir temel veya bir davet, bir açıklama ile manşetlere çıktı. Dalan'ın bu popüleritesini neye bağıtyorsunuz?

Bütçe görüşmeleri sırasında "İnsanlar fandır ve herkeste bir ölüm korkusu, bir de unutulmak korkusu vardır. Dalan olarak ben de öleceğim, ama İstanbul'a da ismimi kazıyaçağım" şeklinde bir konuşma yaptı. İsmimi şehre kazimanın hırsını taşıyor. Elbette bir politikacıda hırs olacaktır. Ama Dalan'ın hırsı halka hizmet yönünde sonuç vermiyor. O, elindeki paranın gücüyle adından söz ettirmenin peşinde. Bugün kontrolsüz bir şekilde bu parayı popüleritesini artırma amacıyla kullanıyor, ama yarın iktidar elinden alındığında foyası meydana çıkacaktır.

Bir örnek vermek istiyorum. İstanbul'un su sorunu vardır. B. Çekmece ve Darlık Barajları'nın yapılması rağmen kış aylarında bile susuz İstanbul. Geçenlerde boru değiştiriyoruz diye 15 gün deyip 27 gün süren bir su kesintisi yapıldı. O su kesintisinin altında yatan boru değiştirme değil, barajlarda yeterli su bulunmamasıdır. ISKİ'nin projelerinin arasında Küçük Çekmece Barajı yapımı vardı. 1987 senesinde belediye meclisine Hoşdere mevkiiinde 475 hektarlık bir arazinin toplu konut alanı olarak saptandığını bildirir bir karar geldi. 121.000 kişiyi barındıramayacak, 22.000 konutlu bir toplukonut alanı. Olayı bir kurcalıyoruz, toplukonut olmasına karar verilen arazi Küçük Çekmece Barajı'nın su toplama alanı içerisinde. Planlardaki görünümü de tamamalam. 1983 senesinde m²'si 3.022 TL'ye alınmış. Bir anda burayı toplukonut alanı ilan ederseniz trilyonluk bir rant artışına yol açarsınız. Toprağın sahibine bakıysınız, Dalan'a göre eski, bize göre hâlâ devam eden ertağı Süzer Şirketi. Arkaundan 15 gün sonra yeni bir karar çıkıyor. ISKİ yönetim kurulundan. ISKİ Yönetimi Kurulu Başkanı Dalan, 2. Başkanı Damaklı, üç tane de atanmış bürokrat. Küçük Çekmece gölü su havzası nı kirlenme doyasıyla artık istifade edilecek durumdan çıkmıştır. Gölin baraj projesinden çıkarılması ve çevresinin rekreasyon alanı olarak değerlendirilmesi... Sim-

di Istranca dağlarından, Sapanca gölünden su getirilmesi projeleri yapılıyor. Burnunun dibindeki Küçük Çekmece dururken, çevresi iskan ile dolmuştur deniyor. Çevresini iskana açan ve konutla dolduran yine kendileri. Bir gerekçeleri daha var, K.Çekmecenin suyu 4 yılda tatlı suya dönüşür, 4 yıl bekleyecek bir yatırım rantlı değildir diyorlar. Oysa hemen yanındaki B.Çekmece gölü baraj haline geldikten 6 ay sonra suyu tathlaştı ve kullandırı hale geldi. Olayın daha başka yönleri de var. Süzer, aldığı 475 hektarlık arazinin hepsi konut alanı olarak kullanamıyor, arkasında kayalık bir arazi var. Buranın 75 hektarlık bir bölümünü Şemiler'in bankasına 28 milyar lira sattılar. 32 milyon liraya 1983'te 475 hektarlık araziyi al, bunun 75 hektarını 28 milyar liraya devlete sat. Yolsuzluğun, kişi ve şirketlere çıkar sağlanmanın boyutlarını siz düşünün artık.

► Six SHP olarak İstanbul'un sorunlarını çözmeye, İstanbul halkına daha iyi hizmet göttürmeye hazır musunuz?

Sosyal Demokratlara gelen en büyük eleştiri merkezi iktidara geldiğinde alternatif politikasının ne olacağını yeterince açıklayamamış olmasıdır. Bu bence bilinçli olarak, kassisı olarak getirilen bir eleştirdir ve hâli degildir. Sosyal demokrasının tercihi emekten yana. Emekten yana konacak her tavırı başarılı olabilirsiniz. Bizim sunduğumuz alternatif, programımızdadır. Bırakın sokakta ki vatandaş, üyelerimiz bile programı okuyamadıkları için, sunduğumuz alternatifi yeteneğine anlatamamamızdır sorun olan. Bugünkü iktidarı politikası zamdır. Ve bu zamı dolaylı vergilerle emekçilerden çıkarmaktır. Bunun alternatifisi ise konulan vergileri daha varlıklıdan, alınmayan kesimlerden, üretici ve şirket sahiplerinden almaktır. Bu, merkezi iktidar için geçerli. Yerel yönetimler daha farklı. Biz yerel yönetimler için 1973-80 arasında bir model oluşturduk. Halkın katılımı sağlayan üretici bir belediyecilik. Ve biz bunu paramız olmadığı bir dönemde yaşama geçirdik. Bugünkü paralı bir dönemde ise bunu uygulamak çok daha kolay, çok daha hizmete doğrudan ve verimli kullanma imkanımız var.

► Bu gün çeşitli uygulamalarla belediyeler gelir kaynaklarını hayli artırdı. ANAP yönetimleri diye bunu. SHP döneminde de bu para akışı sağlanabilecek mi?

Bu seçimde kullanacakları kozlardan biri. Ellerindeki paraları har vurup harman savurduğunca, nereye sahip olacaklarını şaşırıp yeri kaynakları yaratmaya çalışıyorlar. Yeni kaynakları da belediyyenin sahip olduğu malvarlığının elden çıkışına yöntemidir. 4-5 yıldır uyguladıkları budur. Gazete ilanlarıyla belediyyenin ársalarını, kuruluşlarını satıyorlar. Halkın yeşil alanlarını, şehrin nefes alacak yerlerini konut arazisi yapacak olanlara satıyorlar, kaynak yaratmak için. Oysa Dalan'ın yaptığı israf, özel kişi ve kuruluşlara sağladığı çıkarları tasarruf etseniz, eldeki 2,5 trilyonluk bütçe ile onların yaptığı hizmetten çok daha fazla getirilebilir. Onların tek kaynağı arsa satın almak; satmak da değil kendi kurdukları ve kurdurdukları kooperatiflere peşkeş çekmek.

RÜZGÂRGÜLLERİ

Toplumumuzda dürüst, kendine özsayıgısı olan kişiler genellikle dışlanıyor, yerlerini ülkede esen rüzgârlara göre yelken açan, ABD'den referanslı veya tezkiyeli kişiler alıyor.

Toplumumuzun değer yargılarında yozlaşma süreci, özellikle 1980'lerinden sonra hızlanmış gözükmemektedir. Toplumları çökertmeyecek olan, ne yoksulluk, ne yaşam güçlüğü, ne de pahalılık; değer yargılarında yozlaşma kendine olan öz güven ve öz saygının yitiriliş, toplumları yıkıntıya götürmektedir.

Son yıllarda toplumumuzdaki bu çokıntıyü, çözülmeyi, terim biraz ağır olsa da, yozlaşmayı hızlandıran nedenler söyle özelendirilmiştir:

Toplumumuzda dürüst, kendine öz saygı, öz güveni olan kişiler genellikle dışlanmakta, bunların yerlerini genellikle ülkede esen rüzgârlara göre yelken açan, kişiliğine fazla öz saygı olmayan ABD'den referanslı veya tezkiyeli kişiler almaktadır. Rüzgâr gülherinin, toplumda ön planlara geçmesi, yönetimde yozlaşmaya yol açmaktadır. 1980'den sonra ülkemizde oluşturulmaya çalışılan kadrolaşma, kesinlikle rastlantısal değildir. Gayet planlı bir şekilde, kişiliğini koruyan, ülkede olumsuz gelişmelere karşı çıkan, toplumun çıkarlarını koruyan kişiler dışlanmaktadır.

Köşe dönütçülük, her ne şekilde olursa özendirilmektedir. Hayali ihracat, kredi talaam, doğa yağmaması, yeraltı ticareti, işsizlik rühsat oyunları, son yıllarda en etkin köşe dönütçük yöntemleri arasında girmiştir. Bu tür yöntemlerle köşeyi dönenler, toplumda ön plana çıkmakta, başarılı isadamları, başarılı yöneticiler gibi etiketlerle kamuoyuna sunulmaktadır. Bu tür yollara başvurmayı kendilere yakıştırınanlar ise, çoğu kez başarısız, çağda ayak uyduramayan, yeteneksiz kişiler olarak nitelendirilmektedir.

Para kutsallaştırılmakta, her türlü moral güdüsü bir yana itilerek para kazanma motifleri ön plana çıkarılmaktadır. Toplumda kişiler, niteliklerine göre değil, kökeni ne olursa olsun servet tutarlarına göre değerlendirilmektedirler. Para, servet, kişisel niteliklerin önüne geçerek, kişilere toplumda yer hatta saygınlık kazandırmaktadır. İnsanın parası kadar toplumda söz sahibi olabileceği adeta

kabul edilmektedir.

Hayat pahalığı, geçim zorluğu, yaşam koşulları, kişilerin direnme gücünü kırmakta, yoz değer yargılarının yerleşmesi için uygun bir ortam yaratmaktadır. Gündük geçimin zor sağlayan, zorlulu gereksinimleri da hi karşılayamayan kişiler, kendilerini yetiştirecek zaman ve olanakları bulamamakta, çoğu kez yozlaşmaburgacına kapılmışlardır.

Yapılan yolsuzluktan, rüşvet olaylarını halka kabul ettirebilmek, halkın fazla tepki göstermesini önlemek için, "Bal tutan parmak yalar", "İş yapın da çalsın" gibi sloganlarla değer yargıları çarpıklaştırılmaktır, beyin yikenmeye çalışmaktadır.

İletişim araçlarında, basında, televizyonda sürekli olarak yoz örnekler ön plana, vitrine çıkarılmaktır, tanıtımı yapılmaktadır. Para bolluğu veya rüzgârgülü olma, sakıncasız girdilme gibi nitelikleri dışında başkaca nitelikleri bulunmayan kişiler, daima ön plana tutulmaya çalışmaktadır. Gerçek sanatçılara, gerçek bilimadamlarına ülkeye büyük katkıda bulunan gösterisiz bürokratlara güç koşullar altında faaliyetlerini dörtştürerek sürdürür, ufak sanayicilere, ne yazık ki ekranlar, sütnular, başlıklar kapalıdır.

Toplunda parası bol olan kişiler yoz örnek de oluşturular ön plana çıkarılarak, geniş halk kitlelerine, "bakın bu düzen içinde siz de böyle bir isadami, para, servet sahibi olabilirsiniz" mesajı verilmeye çalışmaktadır.

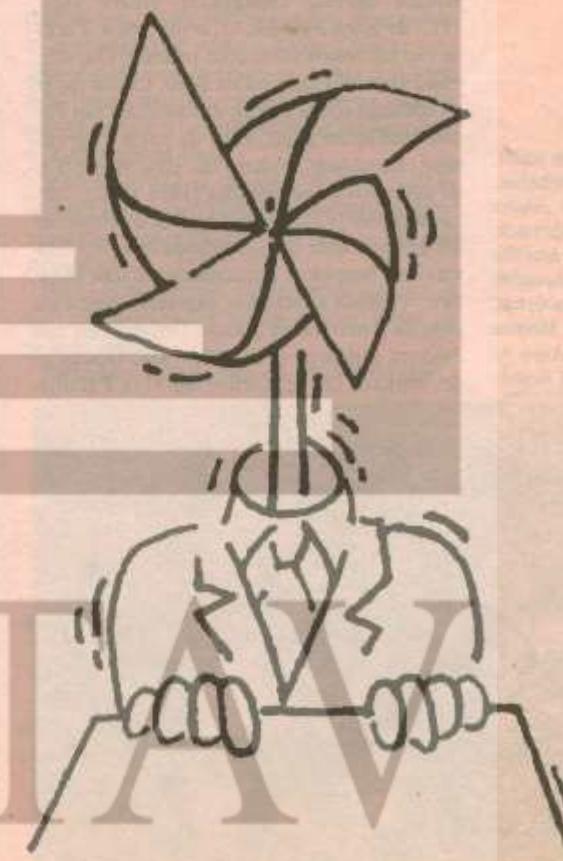
Rüzgârgülü gibi hareket eden, yazıları ile, davranışları ile sakıncasız olduğunu kanıtlayan, ne olursa olsun hizmet sunan kişiler çeşitli şekillerde ödüllendirilerek (TV'de program, dış seyahat, dış görevye veya yönetim kurulu üyelidine atama, kredi kolaylığı vb.) geniş kitleler de rüzgârgülü olmaya, sakıncasız olmaya, payını alıp sesini çıkarmaya özendirilmektedir.

Sesini yükseltten, ulkenin toplumun çıkışlarını savunan, zor koşullara karşı kişiliğini, sağlıklı değer yargılarını korumaya çalışanlar ise, dışlanmanın yanı sıra çoğu kez maddi ve manevi olarak cezalandırılmaktadır. Böylece bir tasla iki kuş vurulmakta, hem direnen kişilere, dürüst ve kişilikli olmanın cezası verilmekte hem de toplumu gözdağı verilmektedir.

Halka iniyoruz, halk istiyor, halkçıkh sloganları altında, halkın değer yargılarını yozlaşdıracak, halkın begeni düzeyini daha da düşürecek yayınlar yapılmaktadır. Halkın kültür ve bilgi düzeyi yükseldikçe, tirajlarının düşeceğini gören, sansasyonla para kazanan yayın organları ve kamuoyu üzerinde etkinliğinin azalacağını bilen TRT yönetimi,

halkın kültür, bilgi ve begeni düzeyinin yükselmemesi için adeta elinden geleni yapmaktadır.

Halkın değer yargılarının yozlaşmasında, bu yozlaşmadan yarar umanlar, çıkar sağlayanlar ne yazık ki bir ölçüde de başarı sağlamışlardır. Yoz örnekler gipta etme, yolsuzluk ve talan dosyalarına veya söyletilerine tepki göstermemi, köşeyi dönme çabaları, parayi kutsama, dürüstlük ve doğruluğu, yeteneksizlik, akılsızlık gibi görme eğilimleri toplumumuzda yaygınlaşmaktadır. Bir toplumun yoz değer yargıları ile başarılı olması, hatta uzun süre varlığını sürdürmesi olanaksızdır. Bir ülkede, enflasyon da önlenebilir, gelir dağılımı da düzeltilebilir, dış ödemeler dengesi de sağlanabilir. İyi niyetli, ekonomi ve ülke koşullarını bilen bir iktidar bir orta sürede bunları gerçekleştirir. Ancak bozulan, çarpıklaşan, yozlaşan değer yargılarının düzeltilmesi çok zordur ve uzun süre alır. Kanıtmaza 1980 sonrası sağcı yönetimlerin en büyük zararı, değer yargılarını ve davranışları yozlaşdırmasında olmuştur.

NİYAZİ BERKES

Umarım ki Niyazi Berkes, her zamanki kılık kırk yaran titizliği ve bilimsel dürüstlüğü ile hazırladığından şüphe etmediğim son yapıtını, gözlerini dünyaya yummadan yayınlanacak hale getirmiştir.

Niyazi Berkes'in acı haberini Londra'da bulunan yeğenimin bir telefondan öğrendim, 1989 yılının esiginde. 1940-1950 yıllarının gazete haberlerine konu olan olaylar arasında adları sık sık anılan "Üç Öğretim İyesi"nden birini, Behice Boran'ı 1987 yılının Ekim ayında yitirmiştik. Şu satırları yazmaya başladığım sırada, memleketteki dostlarımız bana ilettiği gazetelerden, 1945'te Türkiye'den uzaklaşığı günlerde kadar bizim cemimize ortak olmuş olan Muzaffer Şerif Bayoğlu'nun da, yerleşip kaldığı Amerika'da olduğunu öğrenmiş bulunuyorum. Bana, onların ardından, acı tatlı günlerimizin anılarını dile getirmek kahyordu.

Niyazi Berkes'le tanışmamız, İstanbul 1. lisende öğrencisi olduğumuz yıllara varır. 1927'de liseyi bitirdik. O, o zamanlar Türkiye'nin tek üniversitesi olan İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi'ne girdi. Orada bir yıl okuduktan sonra Edebiyat Fakültesi'nin Felsefe bölümüne geçti. 1931'de yüksek öğrenimi tamamladı. Ankara'da, ilkin Halkevi'nde kütüphane memurluğu (1931-1932), sonra da (1932-1934) Maarif Koleji'nde müdürlük görevlerinde çalıştı. 1934'te İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümünde asistan oldu. 1935-1936'da askerliğini yaptıktan sonra bir burs ile Amerika'ya Şikago Üniversitesi'nde doktora yapmaya gitti. (1936-1938) Dönüşünde, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülte-

si'nin Felsefe ve Sosyoloji bölümündede önce asistan (1939), kısa bir süre sonra da docent olarak çalışmaya başladı. Lise döneminden sonra onunla tekrar buluşmamız bu 1939 yılına rastlar; ben 1938'de aynı fakültenin edebiyat bölümünde docent olarak atanmıştım; halk edebiyatı derslerini yönetiyordum. Niyazi Berkes (Esenel) de halkbiliminde uzmanlaşmaya hevesleniyordu. Böylece, kendiliğinden küçük bir araştırma ekibi meydana gelmişti. Toplumbilimci arkadaşlarla ortaklaşa "köy toplumlarını inceleme plan ve kılavuzları" düzenlemiş, hem kendi araştırmalarımızı, hem de öğrencilerimizin çalışmalarını bunlara uyarak yürütmeye başlamıştık. Niyazi Berkes'in "Bazı Ankara Köyleri Üzerinde Bir Araştırma" (1942), Behice Boran'ın, Manisa köylerini konu edinmiş olan "Toplumsal yapı araştırmaları", Mediha Berkes'in yayımlanmamış "Ankara Elvan köyü folkloru" bu ortak programımızın ürünleridir.

Ote yandan 1941-1944 yıllarında Niyazi Berkes'le birlikte aylık "Yurt ve Dünya" dergisini çıkardık. Bu, bir fikir ve sanat dergisi idi. Oradan çıkan türlü memleket sorunları üzerinde incelemeler, olayların ve yayınların değerlendirilmesi niteliğinde yazılar, görüşleri bizimkiler uymayan çevreleri ve kişileri tedirgin etti. Ayrıca, bizim tamamıyla dışında kaldığımız politik savasılarda katılmış kişiler, bizleri öne sürerek hasımlarını kamuoyunda gözden düşürme yoluna sapılar. Bu türden savaşın yönetimine ilk başvuranlardan biri Nihal Atsız oldu. Çıkardığı "Orhun" dergisinin 1944 Nisan sayısında "Şükrü Saracoğlu'ya açık mektup" başlıklı bir yazı ile (o tarihte Nihal Atsız, Boğaziçi Özel liselerinde öğretmen idi) Hasan Ali Yücel'in "Komünistlere, bakanlık kurullarında iş vererek onları himaye ertigi" ileri sürüyor, ve Milli Eğitim Bakanı'nın kanatlan altına girmiş bu kişiler arasında Dil-Tarih Fakültesi'ndeki dört öğretim üyesini (Niyazi Berkes, Muzaffer Şerif, Behice Boran ve ben) ve Sabahattin Ali'yi sayıyordu. Sabahattin Ali, Nihal Atsız'ı mahkemeye verdi. 1944 Mayıs ayında görülen bu dava, Sabahattin Ali'yi ürkütme, mahkeme etkileme amacıyla, ırkçı-turancı öğrenci gruplarının tertiplediği gösterilere vesile oldu. Bunlar işi, mahkeme salonunu basmaya kadar götürdüler.

Niyazi Berkes'i suçlamalara hedef eden olgulardan biri, onun Yurt ve Dünya dergisini çikanlar arasında bulunması idi. Yayınlanması üç yıl sürmüştür olan bu dergi, Milli Eğitim Bakanlığının okul kitaplıklarına da dağıtılmak üzere satın alınmaktadır. O zaman-

lar üniversiteler hentiz bağımsızlıklarını kazanmışlardır, bakanlığın Yüksek Öğretim Müdürlüğü'ne bağlı idiler. 1944 yılı 19 Mayıs kutkunda Cumhurbaşkanı İnönü'nün şiddetle kinadığı ırkçı-turancılık akımlarının kısıktırıcı girişimlerini önlemek düşüncesiyle Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel dergilerimizin yayını durdurmayı tavyise etti. Bu teklifi kabul etmemizle "Yurt ve Dünya" ve "Adımlar"ın yaşamaları sona erdi.

1945 yılında başka bir olay "Üç Öğretim Üyesini" yine tedirgin edecektir. Bu, Sabiha Sertel'in yayımlama giriştiği "Görüşler" dergisinin ilk sayısının çıkışması üzerine İstanbul'da Tan basmevinin saldırıyla uğramasıdır.

Dergideki yazılar, İstanbul'da CHP örgütünün başında bulunan bir kişinin, gerici bir öğrenci kuruluşunu Tan basmevine karşı bir gösteriye kısıtlamasına vesile olmuştur. Derginin kapak sayfasında Niyazi Berkes'le, Behice Boran'ın ve benim, fakültemiz dışında da Sabahattin Ali ile Adnan Cemgil'in adlarını, dergiye yazı vadedenler arasında bulunması bakanlık emrine alınmamızla sonuçlandı. Ama, Danıştay'da açığımız davayı kazanarak görevlerimize döndük.

1946. Demokrat Partinin kuruluşu, ve CHP ile bu yeni partinin politika alanında savaslarının başlangıcı yıldır. Demokrat Parti'yi kuruluşu sırasında desteklemiş olan Maşeral Fevzi Çakmak, bir İstanbul gazetesinde, "CHP'den bir Milli Eğitim Bakanı"nı, bakanlığı sırasında "komünistler"i eğitim kuruluşlarında görevlendirmiştir olsakla suçlayan bir yazı yayınladı. Bundan alınmış olan Hasan Ali Yücel'in "sözünü ettinizin bakan kimdir?" sorusunu, "Yeni Sabah" gazetesinde (11.2.1947) Avukat Kenan Öner, "O Bakan sizsiniz" biçiminde yanıtladı. Böylece 1947 yılının başında ve kamuoyunda uzun zaman tartışma konusu olan Yücel-Öner davası açıldı. İşte, "Üç Öğretim Üyesi", yani Niyazi Berkes ve arkadaşları, bu vesile ile de dile düşüyorlar. Ama artık Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanı değildir; CHP'nin sağ kanadı hükümettedir, ve düşmanlarının eline koz vermekte bir kurtuluş yolu bulmuştur: Bu, "canavarın ağzına kurbanlık baş atma" yolu ve yöntemidir. Gerçi üniversiteler artık bağımsızdır; ama bağımsızlık her zaman politik etkilerden, baskılardan kurtaramaz kültür kuruluşlarını, iktidar, bağımsız kuruluşlarda da kendisine yandaş bulma yoluyla baskı politikasını uygulama olanağını bulur. 1948 yılı Ankara Üniversitesi'nde böyle奔走çı bir havanın estiği yıldır. Hiç ummadığımız meslektaşlarımızın gözünde bile, Niyazi Berkes, Behice Boran ve ben, Dil-Tarih Fakültesi'ni

▼Çoğu anılarında kaldı.
Arkada soldan itibaren,
Sabahattin Ali, Niyazi
Berkes, Niyazi Ağrınashı,
Asuman Hanım, Mediha
Berkes. Önde, Muvaftak
Şerif, Filiz Ali, Azra Erhat,
Matka Szabo. Mediha
Berkes'in ablası, Aliye Ali
(Sabahattin Ali Arşivi).

tedirgin etmiş insanlarız. Bir suçumuz bulunup atılamamışız ama, fakültenin huzurunu bozduğumuz durup durup tekrarlamıyor. Bu savi ileri süreçlerin başında o sırada Milli Eğitim Bakanlığı makamını işgal eden Reşat Şemseddin Sicer var. O, Millet Meclisi'nde de kendine yandalar buluyor. Üç öğretim üyesinin Millet Meclisi'nde tartışma konusu olması Ankara Üniversitesi kurullarında da etkisini gösteriyor. Bu kurullar bizi üniversiteden çıkışma kararı alıyorlar. Bunun tizerine üniversiteler arası kurula başlıyoruz. Orası Ankara Üniversitesi'nin yargısını yersiz buluyor. O zaman, Milli Eğitim Bakanı, bizi, Danıştay yolu ile "görevlerimizi kötüye kullanma suçu"ndan mahkemeye veriyor. Bir yandan da, davatın lehimize sonuçlanması ihtimalini düşünerek, Büyük Millet Meclisi'nde girişimlerine hız veriyorlar. 1948 yılının bütçe kanununda bir özel madde ile, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde 20 kadar kadro kaldırılıyor; bunların üçü bizim, geri kalanları da yabancı profesörlerindir. Ötede dava iki yıl sürüyor, ve 1950 başlarında aklanmamızla sonuçlanıyor. Ne var ki, arada kadrolarımız kaldırıldığı için biz üniversitedeki görevlerimize dönüyor... Büyük Millet Meclisi'nde kadrolarımızın kaldırılması konusunda tartışılırken "Üç öğretim üyesi"nin haklarını savunan iki milletvekilinin Sadık Aldoğan ile Adnan Adıvar'ın sesleri Reşat Şemseddin Sicer'i emeline kavuşturmak gayreti ile seferber olmuş CHP ve DP'li üyelerin sesleri arasında boğulup gitmiştir...

İşte, Niyazi Berkes'le kader ortaklığımızın hazine hikâyesi kısaca budur. O, 1951 ders yılı başında Kanada'da, Montreal-Mc Gill Üniversitesi'nde öğretim görevi aldı. 1975'te emekli olması vesilesiyle meslektaşlarının kendisine armağan olarak sundukları "Essays in Islamic Civilisation" başlıklı incelemeler cildi 1976'da Leyden'de yayınlanmıştır. Türkiye'de ve dışında yayınındığı yapıtlar: "Türkiye'ye Çağdaşlaşma", "Türkîcî İktisat Tarîhi" (2. cilt, Gerçek yayinevinin 100 soruda dizisinde); "İki yüzyıldır neden bocalıyor"; "Asya Mektupları"; "Turkish Nationalism and Western Civilisation" (Ziya Gökalp'in seçilmiş incelemelerinden, notlar ve açıklamalarla, çeviri, Londra 1959); "The Development of Secularism in Turkey" (Montreal-Mc Gill Üniversitesi yayını, 1964). Türkiye'de ve Türkiye dışında, gazete ve dergilerde çıkan yazıları ile kongre, kolloquium, seminer niteliğinde toplantılarında okuduğu bildirileri şu üç büyük ciltte yayınlanmıştır: 1) Atatürk ve Devrimler (1982); 2) Teokrasi ve Laiklik (1984); 3) Felsefe ve Toplumbilim yazıları (1985).

1977-1980 arası mektuplarımda Niyazi Berkes, 1940-1950 Türkiye'si'nden, "bir epizodunu bizim davamızın oluşturduğu olaylar dizisinin" inceleme ve değerlendirilmesini amaçlayan bir kitap üzerinde çalıştığını yazıyor, ve benden kendisinde eksik bulunan kimi belgelerle ayrıntılı bilgiler istiyordu, ben de istediklerinden bulabildiklerimi kendisine yollamışım. O sıralar, bu çalışmalarının hizla ilerlediği haberini de alıyorum. Geçen yıl ise, sağlık durumundan sık sık yakınınlarda, bu kitabı, yayına hazır son biçimini vermekte hevessiz görünüyordu. Umarım ki Niyazi Berkes, her zamanki kıl kırk yaran tilizliğiyle, bilimsel dürüstlüğü ile hazırladığından şüphe etmediğim bu son yapımum, gözlerini dünyaya yummadan yayınlanacak hale getirmiştir, ve umarım ki sayın eşi bunun gün ışığına çıkmusunda yardımlarını esirgemeyecektir.

(Ivry, 12 Ocak 1989)

SÖZÜM SANADIR

Hipo-politik! Hiper-politik! Süper-politik!

Başbakan Turgut Özal "Horzum olayın siyasi plâna çekilmek istedığını" söyledi. Televizyonda dinleyince güldüm.

Aman elendum, Horzum olayın siyasi bir yanı var mı? Ticari bir muamele. Şimdi tutup da bunu siyasi plâna çekmenin ne älemi var, değil mi?

Zaten bu ticaretle uğraşanlar, iş adamları siyasetle uğraşmazlar ki. Zamanları yok. Niyetleri de yok. Varsa iş yoksa iş, ne zaman fırsat bulup da siyaset yapacaklar.

SEKA grevindeki işçilerden birisi televizyonda konuşken "bizim aramızda her partiden arkadaş var, bizim derdimiz ekmek derdi" diyordu. Anlaşıyor kuşkusuz. Grevdeki işçi, böylece "yokska grevinin siyasi mi ha?" tehdidine karşı önele alıyordu. Çünkü, işçiler siyaset yapmaya heveslenirdi, hele bir de grevlerine siyaset bulaşmışırsa? Meazzallah. Memleket neraye giderdi? 12 Eylül'den önce oylanı bilmiyor modyuk?

Eski ugarıkların "oy veren yurttaş-oy veremeyen köle" ayrimı akıma geliverdi. Bize de "ne yapsa siyasi olmayan- ne yapsa siyasi olan" ayrimı yok mu?

"İsverenler" ne yapsa siyasi olmayan, her şeyi memleket hayına yapan "iyi yurttaşlarımız". Ne derse de desinler, ne yaparsa yaparsınlar hiç biri "siyasi" olmaz. Hem de hiç bir dönemde olmaz. Demokrasi vardır, askeri yönetim vardır, onları hiç etkilemez. Onlar siyaset yapmaz. Aziz ve muazzzedirler.

Ama, bu "İşçiler", "gençler", hele de maazalle "solcular" hiç belli olmaz. Bunlar her an siyaset yapabilir. Hep dikkat etmek gereklidir, hep uyruk olmak gereklidir. Sendikalarına, derneklerine, meslek kuruluşlarına hep göz kulak olmak gereklidir. Bunlar ne yapsa ne etse, bir yerinde mutlaka "siyaset" vardır.

Onun için bu "tehlükeli yurttaş"lardan biri seniz, çalışmalarınıza önce "bizim siyasetle ilgimiz yok, biz公顷ınız için bunları yapıyoruz" diye başlayacağınız.

Dikkat edin, insanlarınızın bir bölümü 12 Eylül'den sonra "ne yaptıklarını değil de ne yapmadıklarını" anlamakla uğraşırlardır.

Ne düşündüğünüz değil, ne düşünmediğiniz anlatmak zorunda kalınır.

Ne istedığınızı değil, ne istemedığınızı anlatmak zorunda kalınır.

Ne yaptığınızı değil, ne yapmadığınızı anlatmak zorunda kalınır.

Boylece "politika" sessiz sedasız yeniden tanımlanır. Artık "ne politikadır, ne politika değildir" sorunu yok da "kim yapıyor?" sorunu var.

Onun için, herkes durumuna iyice bakmalı, kim olduğunu bilincinde varmalı, hakkını hukukunu ararken durumuna gayelle "mukayyet" olmalı.

yu bütünüyle anlamaya da çalışmamalı. Anlaşırları gibi değil de ondan.

APOLITİKA- Politikaya uzaktan yakından ilgisi olmamak demek. Politika sözünün duyunca yüzünü buruşturup elini sallayarak "aman benden uzak olsun" demek. Yurttashların bir bölümü için ideal davranış modelidir.

DEPOLİTİKA- Kendini politikadan iyiye sızmak demek. "Aman ben kendi durumumu kurtarayım da kime ne olursa olsun" dierek politika yapmamaya özen göstermek.

Bu iki sözcükle tanımlanan davranış, işçiler, memurlar, gençler, aydınlar, emekçiler ve kısaca "emekçi" konumunda olanları için pek uygun görülmekte olup bu kesimlerin örgütleri için de geçerlidir.

Bu örgütlerin temel davaları üyelerine konut yapmak, yazılık yer ayırmak, piyango düzenlemek, gezi teriplenecek olursa çok makbuldür.

HİPOPOLİTİKA- Birazlık politika yapmaktadır. Buradaki "hipo" sözcüğü "az" anlamına gelip dilimizde "az bisey", "lüzumu kadar", "az biraz" gibi deyişlerde yer almaktır. Muhalefet yapmak için pek münasibtir.

HİPERPOLİTİKA- "Güçlü, şiddetli, sürekli" politika yapmak olup, politika yapmak icazetine sahip yurttaşlar tarafından yapılır. İktidarda olanlar tarafından yapabilir olup ülkemizde de gayette ehil ellerde yürütülmektedir. "Herşey amaç için uygun" kavramı atılan her adım, dudaklardaki her gülük, sıkılan her el "politik" tir. Kural muraflı da yoktur.

SÜPERPOLİTİKA- Bu çok önemli durum da "politika yapmıyorum gibi görünüp politika yapmak" tür ki, ticarette uğraşanlar, sanayiciler, işadamı da bunu başarıyla yapmaktadır.

Onun için de "Horzum olayı"nın siyasi yanı olamaz ama, bir öğrenci Derneği kurmak, bir grev yapmak her an siyasi olabilir.

Yurttaşım, bu böyle biline, ona göre hareket edile.

Bazı sözcüklerin anlaşılmamasının önemi yok, konu-

yu bütünüyle anlamaya da çalışmamalı. Anlaşırları gibi değil de ondan.

APOLITİKA- Politikaya uzaktan yakından ilgisi olmamak demek. Politika sözünün duyunca yüzünü buruşturup elini sallayarak "aman benden uzak olsun" demek. Yurttashların bir bölümü için ideal davranış modelidir.

DEPOLİTİKA- Kendini politikadan iyiye sızmak demek. "Aman ben kendi durumumu kurtarayım da kime ne olursa olsun" dierek politika yapmamaya özen göstermek.

Bu iki sözcükle tanımlanan davranış, işçiler, memurlar, gençler, aydınlar, emekçiler ve kısaca "emekçi" konumunda olanları için pek uygun görülmekte olup bu kesimlerin örgütleri için de geçerlidir.

Bu örgütlerin temel davaları üyelerine konut yapmak, yazılık yer ayırmak, piyango düzenlemek, gezi teriplenecek olursa çok makbuldür.

HİPOPOLİTİKA- Birazlık politika yapmaktadır. Buradaki "hipo" sözcüğü "az" anlamına gelip dilimizde "az bisey", "lüzumu kadar", "az biraz" gibi deyişlerde yer almaktır. Muhalefet yapmak için pek münasibtir.

HİPERPOLİTİKA- "Güçlü, şiddetli, sürekli" politika yapmak olup, politika yapmak icazetine sahip yurttaşlar tarafından yapılır. İktidarda olanlar tarafından yapabilir olup ülkemizde de gayette ehil ellerde yürütülmektedir. "Herşey amaç için uygun" kavramı atılan her adım, dudaklardaki her gülük, sıkılan her el "politik" tir. Kural muraflı da yoktur.

SÜPERPOLİTİKA- Bu çok önemli durum da "politika yapmıyorum gibi görünüp politika yapmak" tür ki, ticarette uğraşanlar, sanayiciler, işadamı da bunu başarıyla yapmaktadır.

Onun için de "Horzum olayı"nın siyasi yanı olamaz ama, bir öğrenci Derneği kurmak, bir grev yapmak her an siyasi olabilir.

Yurttaşım, bu böyle biline, ona göre hareket edile.

Bazı sözcüklerin anlaşılmamasının önemi yok, konu-

yu bütünüyle anlamaya da çalışmamalı. Anlaşırları gibi değil de ondan.

APOLITİKA- Politikaya uzaktan yakından ilgisi olmamak demek. Politika sözünün duyunca yüzünü buruşturup elini sallayarak "aman benden uzak olsun" demek. Yurttashların bir bölümü için ideal davranış modelidir.

DEPOLİTİKA- Kendini politikadan iyiye sızmak demek. "Aman ben kendi durumumu kurtarayım da kime ne olursa olsun" dierek politika yapmamaya özen göstermek.

Bu iki sözcükle tanımlanan davranış, işçiler, memurlar, gençler, aydınlar, emekçiler ve kısaca "emekçi" konumunda olanları için pek uygun görülmekte olup bu kesimlerin örgütleri için de geçerlidir.

Bu örgütlerin temel davaları üyelerine konut yapmak, yazılık yer ayırmak, piyango düzenlemek, gezi teriplenecek olursa çok makbuldür.

HİPOPOLİTİKA- Birazlık politika yapmaktadır. Buradaki "hipo" sözcüğü "az" anlamına gelip dilimizde "az bisey", "lüzumu kadar", "az biraz" gibi deyişlerde yer almaktır. Muhalefet yapmak için pek münasibtir.

HİPERPOLİTİKA- "Güçlü, şiddetli, sürekli" politika yapmak olup, politika yapmak icazetine sahip yurttaşlar tarafından yapılır. İktidarda olanlar tarafından yapabilir olup ülkemizde de gayette ehil ellerde yürütülmektedir. "Herşey amaç için uygun" kavramı atılan her adım, dudaklardaki her gülük, sıkılan her el "politik" tir. Kural muraflı da yoktur.

SÜPERPOLİTİKA- Bu çok önemli durum da "politika yapmıyorum gibi görünüp politika yapmak" tür ki, ticarette uğraşanlar, sanayiciler, işadamı da bunu başarıyla yapmaktadır.

Onun için de "Horzum olayı"nın siyasi yanı olamaz ama, bir öğrenci Derneği kurmak, bir grev yapmak her an siyasi olabilir.

Yurttaşım, bu böyle biline, ona göre hareket edile.

Bazı sözcüklerin anlaşılmamasının önemi yok, konu-

yu bütünüyle anlamaya da çalışmamalı. Anlaşırları gibi değil de ondan.

APOLİTİKA- Politikaya uzaktan yakından ilgisi olmamak demek. Politika sözünün duyunca yüzünü buruşturup elini sallayarak "aman benden uzak olsun" demek. Yurttashların bir bölümü için ideal davranış modelidir.

DEPOLİTİKA- Kendini politikadan iyiye sızmak demek. "Aman ben kendi durumumu kurtarayım da kime ne olursa olsun" dierek politika yapmamaya özen göstermek.

Bu iki sözcükle tanımlanan davranış, işçiler, memurlar, gençler, aydınlar, emekçiler ve kısaca "emekçi" konumunda olanları için pek uygun görülmekte olup bu kesimlerin örgütleri için de geçerlidir.

Bu örgütlerin temel davaları üyelerine konut yapmak, yazılık yer ayırmak, piyango düzenlemek, gezi teriplenecek olursa çok makbuldür.

HİPOPOLİTİKA- Birazlık politika yapmaktadır. Buradaki "hipo" sözcüğü "az" anlamına gelip dilimizde "az bisey", "lüzumu kadar", "az biraz" gibi deyişlerde yer almaktır. Muhalefet yapmak için pek münasibtir.

HİPERPOLİTİKA- "Güçlü, şiddetli, sürekli" politika yapmak olup, politika yapmak icazetine sahip yurttaşlar tarafından yapılır. İktidarda olanlar tarafından yapabilir olup ülkemizde de gayette ehil ellerde yürütülmektedir. "Herşey amaç için uygun" kavramı atılan her adım, dudaklardaki her gülük, sıkılan her el "politik" tir. Kural muraflı da yoktur.

SÜPERPOLİTİKA- Bu çok önemli durum da "politika yapmıyorum gibi görünüp politika yapmak" tür ki, ticarette uğraşanlar, sanayiciler, işadamı da bunu başarıyla yapmaktadır.

Onun için de "Horzum olayı"nın siyasi yanı olamaz ama, bir öğrenci Derneği kurmak, bir grev yapmak her an siyasi olabilir.

Yurttaşım, bu böyle biline, ona göre hareket edile.

Bazı sözcüklerin anlaşılmamasının önemi yok, konu-

yu bütünüyle anlamaya da çalışmamalı. Anlaşırları gibi değil de ondan.

APOLİTİKA- Politikaya uzaktan yakından ilgisi olmamak demek. Politika sözünün duyunca yüzünü buruşturup elini sallayarak "aman benden uzak olsun" demek. Yurttashların bir bölümü için ideal davranış modelidir.

DEPOLİTİKA- Kendini politikadan iyiye sızmak demek. "Aman ben kendi durumumu kurtarayım da kime ne olursa olsun" dierek politika yapmamaya özen göstermek.

Bu iki sözcükle tanımlanan davranış, işçiler, memurlar, gençler, aydınlar, emekçiler ve kısaca "emekçi" konumunda olanları için pek uygun görülmekte olup bu kesimlerin örgütleri için de geçerlidir.

Bu örgütlerin temel davaları üyelerine konut yapmak, yazılık yer ayırmak, piyango düzenlemek, gezi teriplenecek olursa çok makbuldür.

HİPOPOLİTİKA- Birazlık politika yapmaktadır. Buradaki "hipo" sözcüğü "az" anlamına gelip dilimizde "az bisey", "lüzumu kadar", "az biraz" gibi deyişlerde yer almaktır. Muhalefet yapmak için pek münasibtir.

HİPERPOLİTİKA- "Güçlü, şiddetli, sürekli" politika yapmak olup, politika yapmak icazetine sahip yurttaşlar tarafından yapılır. İktidarda olanlar tarafından yapabilir olup ülkemizde de gayette ehil ellerde yürütülmektedir. "Herşey amaç için uygun" kavramı atılan her adım, dudaklardaki her gülük, sıkılan her el "politik" tir. Kural muraflı da yoktur.

SÜPERPOLİTİKA- Bu çok önemli durum da "politika yapmıyorum gibi görünüp politika yapmak" tür ki, ticarette uğraşanlar, sanayiciler, işadamı da bunu başarıyla yapmaktadır.

Onun için de "Horzum olayı"nın siyasi yanı olamaz ama, bir öğrenci Derneği kurmak, bir grev yapmak her an siyasi olabilir.

Yurttaşım, bu böyle biline, ona göre hareket edile.

Bazı sözcüklerin anlaşılmamasının önemi yok, konu-

yu bütünüyle anlamaya da çalışmamalı. Anlaşırları gibi değil de ondan.

APOLİTİKA- Politikaya uzaktan yakından ilgisi olmamak demek. Politika sözünün duyunca yüzünü buruşturup elini sallayarak "aman benden uzak olsun" demek. Yurttashların bir bölümü için ideal davranış modelidir.

DEPOLİTİKA- Kendini politikadan iyiye sızmak demek. "Aman ben kendi durumumu kurtarayım da kime ne olursa olsun" dierek politika yapmamaya özen göstermek.

Bu iki sözcükle tanımlanan davranış, işçiler, memurlar, gençler, aydınlar, emekçiler ve kısaca "emekçi" konumunda olanları için pek uygun görülmekte olup bu kesimlerin örgütleri için de geçerlidir.

Bu örgütlerin temel davaları üyelerine konut yapmak, yazılık yer ayırmak, piyango düzenlemek, gezi teriplenecek olursa çok makbuldür.

HİPOPOLİTİKA- Birazlık politika yapmaktadır. Buradaki "hipo" sözcüğü "az" anlamına gelip dilimizde "az bisey", "lüzumu kadar", "az biraz" gibi deyişlerde yer almaktır. Muhalefet yapmak için pek münasibtir.

HİPERPOLİTİKA- "Güçlü, şiddetli, sürekli" politika yapmak olup, politika yapmak icazetine sahip yurttaşlar tarafından yapılır. İktidarda olanlar tarafından yapabilir olup ülkemizde de gayette ehil ellerde yürütülmektedir. "Herşey amaç için uygun" kavramı atılan her adım, dudaklardaki her gülük, sıkılan her el "politik" tir. Kural muraflı da yoktur.

SÜPERPOLİTİKA- Bu çok önemli durum da "politika yapmıyorum gibi görünüp politika yapmak" tür ki, ticarette uğraşanlar, sanayiciler, işadamı da bunu başarıyla yapmaktadır.

Onun için de "Horzum olayı"nın siyasi yanı olamaz ama, bir öğrenci Derneği kurmak, bir grev yapmak her an siyasi olabilir.

Yurttaşım, bu böyle biline, ona göre hareket edile.

Bazı sözcüklerin anlaşılmamasının önemi yok, konu-

yu bütünüyle anlamaya da çalışmamalı. Anlaşırları gibi değil de ondan.

APOLİTİKA- Politikaya uzaktan yakından ilgisi olmamak demek. Politika sözünün duyunca yüzünü buruşturup elini sallayarak "aman benden uzak olsun" demek. Yurttashların bir bölümü için ideal davranış modelidir.

DEPOLİTİKA- Kendini politikadan iyiye sızmak demek. "Aman ben kendi durumumu kurtarayım da kime ne olursa olsun" dierek politika yapmamaya özen göstermek.

Bu iki sözcükle tanımlanan davranış, işçiler, memurlar, gençler, aydınlar, emekçiler ve kısaca "emekçi" konumunda olanları için pek uygun görülmekte olup bu kesimlerin örgütleri için de geçerlidir.

Bu örgütlerin temel davaları üyelerine konut yapmak, yazılık yer ayırmak, piyango düzenlemek, gezi teriplenecek olursa çok makbuldür.

HİPOPOLİTİKA- Birazlık politika yapmaktadır. Buradaki "hipo" sözcüğü "az" anlamına gelip dilimizde "az bisey", "lüzumu kadar", "az biraz" gibi deyişlerde yer almaktır. Muhalefet yapmak için pek münasibtir.

HİPERPOLİTİKA- "Güçlü, şiddetli, sürekli" politika yapmak olup, politika yapmak icazetine sahip yurttaşlar tarafından yapılır. İktidarda olanlar tarafından yapabilir olup ülkemizde de gayette ehil ellerde yürütülmektedir. "Herşey amaç için uygun" kavramı atılan her adım, dudaklardaki her gülük, sıkılan her el "politik" tir. Kural muraflı da yoktur.

SÜPERPOLİTİKA- Bu çok önemli durum da "politika yapmıyorum gibi görünüp politika yapmak" tür ki, ticarette uğraşanlar, sanayiciler, işadamı da bunu başarıyla yapmaktadır.

Onun için de "Horzum olayı"nın siyasi yanı olamaz ama, bir öğrenci Derneği kurmak, bir grev yapmak her an siyasi olabilir.

Yurttaşım, bu böyle biline, ona göre hareket edile.

Bazı sözcüklerin anlaşılmamasının önemi yok, konu-

yu bütünüyle anlamaya da çalışmamalı. Anlaşırları gibi değil de on

Türkiyeli siyasal sığınmacılara ilişkin saptamalar

GÜVENLİ BİR DÖNÜŞ...

Tartışmalı hükümler ve işkence tehdidi altında yabancı ülkelere sığınanların Türkiye'ye güvenli dönüşleri, uluslararası ve anayasal haklarına kavuşmaları, Türkiye'de demokratikleşmenin ilk koşullarından biridir.

ve yabancı ülkelerde değişik şartlarda yaşamak durumunda kalanlar, yığınsal boyutlara varmıştır.

Bunlardan bir bölümü Türk uyrukluğunu sürdürürken, önemli bir bölüm yönetsel kararlarla uyrukluğunu yitirerek siyasal sığınma aramak zorunda kalmıştır.

T.C. Anayasası, hiçbir Türk'ün, vatana bağlılıkla bağıdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça yurtaşıktan çıkartılamayacağını hükmeye bağlamıştır. Bu açık hükmeye karşın, 1981 yılında Türk Vatandaşlık Kanunu'nda (TVK) yapılan değişiklikle, yurttaşın ya da yurtdışında "T.C.'nin iç ve dış güvenliği aleyhinde eylemde bulunma" gibi kapsamı belirsiz ve keyfi uygulamalara elveren bir gerekçele Türk uyrukluğunu kabartırılmış olanağı tanımıştır.

Türk yurtaşlık yasasının hükümleri uyarınca Türk yurtaşının uyrukluğunu yitirmesi konusunda karar almayı yetkili organ Bakanlar Kurulu'dur. Bakanlar Kurulu, bilindiği gibi yürütmeye yetkili bir siyasal organdır. Uyruklu gibi en başta gelen haklardan birinin siyasal bir organın takdir ve tasarrufuna bırakılması, sayısız sakıncalar içerir. Uyrukluğa ilişkin kararlar için yargı yolunun açık olması, yeterli bir güvence değildir. Bu nedenle uyruklu hakkının kazanılması gibi yitirilmesi de yargı organının yetkisinde olmalıdır.

Ote yandan Türk uyrukluğunu yitirenlerden önemli bir kesimi, uyruklu haklarına ilişkin uluslararası ülkelere ve TVK'nın genel anlayışma aykırı olarak uyuksuz kalmış durumdadır. Geçmişten İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 15. maddesi, herkesin bir uyrukluğa hakkı olduğunu ve kimsenin keyfi olarak uyrukluğundan yoksun bırakılmayacağıni belirtmiş ve uluslararası uyruklu hukuku herkesin bir uyrukluğunu bulunuşması ilkesini bilmemiştir.

Yurtdışında güç koşullarda yaşamak zorunda bırakılanların bir bölümünü henüz siyasal göçmen konumundadır.

Uyruklu ve sığınma hakına ilişkin uluslararası belgeler ve sığınanlarla ilgili kuruluşların statüler, siyasal ve benzeri nedenlerle yabancı bir ülkeye sığınanların ülkelereinden ayrılmalarına yol açan nedenlerin ortadan kaldırılmasını ve ülkelere gönüllü ve güvenli dönüşlerini sağlamayı amaç saymıştır.

TVK'ya göre Türk uyrukluğunu yitirmenin sonucu, ilgili kişinin yabancı statusu kazanmasıdır. Bu gibi kimselerin genel hükümlere bağlı olarak Türkiye'ye gelebilmelerine yasal bir engel yoktur.

Adı geçen yasa, hakkında uyrukluştan çırakma işlemi uygulanınanların bile Türkiye'ye gelebilmelerine izin verdiğine göre, yurtaşığını "kabettirme" gibi sonuçları bakımından daha-hafif bir nedenle uyrukluğunu yitirenler bu olağanın tanınmaması yasanın manzûsına aykırıdır.

Uyrukluğunu yitirenlerin yurda dönmeden ya da yurda dönüşlerinde Türk uyrukluğunu yeniden kazanmaları için de yasalar elverişlidir. TVK'nın 8. maddesine göre, Türk uyrukluğunu yitirmiş olanları, Bakanlar Kurulu oturma koşulu aranmaksızın yeniden uyrukluğa alabilir.

Haklarındaki hükmün yerine getirilmeyışı ya da yargılanamayışları nedeniyle uyrukluğunu yitirenlerin yurda dönmeleri, uyrukluğunu yitirilmesini gerektiren koşulların ortadan kaldırması demektir.

Türk uyrukluğunu yitirenlerden bir bölümü ara rejimlerin olağanüstü mahkemelerince hükm giymiş, önemli bir bölüm ise kendilerine çeşitli suçlar yüklenmekle birlikte, suçluluğu kesinleşmemiş kimselerdir.

Hüküm kesinleşmiş olanlarla henüz hükm giymemiş olanlar, adil bir yargılama beklenisi içindedir. Olağanüstü bir yargılama süreci içinde özellikle bir sorulama yöntemi olarak başvurulan işkence ve benzeri uygulamalarla alınan ifadelerin ve zor yöntemleriyle sağlanan kanıtların güveniligi tartışılmazdır.

Türkiye'nin onayladığı işkence yasağına ilişkin BM Sözleşmesi'nin 15. maddesi, işkence sonucu verilmiş olduğu anlaşılan bir ifadenin herhangi bir kovuşturmadan kanı olarak kullanılmasını yasaklamıştır. Bu nedenle, çoğu anılan yöntemlerle alınmış ifade ve kanıtlara dayanan ve mahkumiyetle sonuçlanan davalar, adaletin amaçları bakımından yeniden görülebilirler.

Siyasal gerçekelerle yabancı ülkelere sığınanların yurda dönüşlerinde ugrayacakları davranış konusunda benzeri örnekler ciddi kaygılar yaratmaktadır.

İşkence ve kötü davranış yasağına ilişkin uluslararası sözleşmeleri onaylayan Türkiye'nin, yurda dönerken yargılanmak isteyenlerin sorulama güvenliğini, anayasal ve uluslararası yükümlülüğü gereği adil yargılanmalarını sağlamak ödedir.

Bu arada, Türkiye dışındaki özel koşullar ve rejimler altında zulme uğrayarak ve başta yaşam hakkı olmak üzere hak ve özgürlüklerinden yoksun kalarak ülkemize sığınan ve sayıları büyük boyutlara varan siyasal göçmenler, sığınanlara ilişkin uluslararası hukukun tanıdığı hak ve olanakları sağlamak Türkiye'nin ödedir.

Bunun gibi, Türkiye'de yaşanan olağanüstü koşullar ve uygulanan olağanüstü yargılama yöntemlerinden ötürü güvenli ve adil biçimde yargılanamayacakları görüşüyle yurtdışına çakar siyasal sığınma aramak zorunda kalan ve bu arada uyrukluğunu yitirenlerin, Türkiye'ye güvenli dönüşleri sağlanmalıdır. Sayıları binlerce dile getirilebilen bu kimselerin ülkeye dönüşleri ve haklarını yeniden kazanmaları, salt onların yararına değil, uluslararası saygınlığı açısından Türkiye'nin çıkarıdır.

Kısacası, insan haklarına aykırı olan bu durumun giderilmesi, Türk kamuoyu kadar dünya kamuoyunu tedirgin eden bir haksızlığı son vermiş olacaktır.

Özlemek gerekirse, Türkiye'de yakın tarihlerde yaşanan olağanüstü rejimlerin özel yargılama süreci içinde hükm giyerek ya da olağanüstü yargılama yöntemlerini gözle almadığı için yargılanmayaarak yurtdışına çıkan ve siyasal sığınma aramak zorunda bırakılan Türkçeli siyasal göçmenlerin Türkiye'ye güvenli dönüşleri ve adil yargılanmaları sağlanmalıdır.

Bunlardan bir bölümü TVK'ya 1980'den sonra eklenen bir hükmeye dayanılarak ve siyasal bir organ olan Bakanlar Kurulu tarafından Türk uyrukluğunu yitirmiş durumdadır.

Uyrukluğunu yitirenlerden önemli bir kesim, herkesin bir uyrukluğunu olmasına öngören uluslararası ilkelere aykırı olarak uyruklu kalmış bulunmaktadır. Hangi statüde olursa olsun Türkçeli siyasal göçmenlerin Türkiye'ye dönüşleri için yasal bir engel olmadığı gibi, uyrukluğunu yitirmemiş olanların uluslararası hukuka ve anayasaya göre ülkelere dönüşleri en doğal haklardır.

Sonuç olarak, tartışmalı hükümler ve işkence tehdidi altında yabancı ülkelere sığınanların Türkiye'ye güvenli dönüşleri ve uluslararası ve anayasal haklarına kavuşmaları, Türkiye'de demokratikleşmenin ilk koşullarından biridir.

Genel kurula giderken

EĞİT-DER'DE BİRLİĞİN ÖNEMİ

Demokratik öğretmen örgütlerinde çokselsiliğin bir ürünü olarak ortaya çıkan eğilimlerin varlığını yok saymak ya da zararlı görmek gerçeği görmezlikten gelmektir.

Ö

nümüzdeki süreçte öğretmen hareketi içinde demokratik mekanizmalar yaygın biçimde işlemeye başlayacak, tartışma-eşleştirme-özeleştiri sürecinin getireceği yaratıcı savaşım, yeni olanaklar yaratacaktır. Şimdiye dek görülmemiş bir birlik anlayışı içinde öğretmen hareketimiz büyük bir çıkış yapacak, harenin gelişimini frenleyen tüm engelleri kendi temel gücüyle, ortak çözümleriyle aşacaktır. Bu açıdan bakılınca diyebiliriz ki, Eğit-Der Genel Kurulu, demokratik öğretmen hareketinin örgütlenme sürecinde tarihsel bir işlev görecektir, son derece önemli bir dönemeç niteliği taşıyacaktır.

Bu tarihsel kongreye katılacak ve katılmacak öğretmenler, daha şimdiden çok ağır görev ve sorumlulukları karşı karşıya buluyorlarsa, söyle ki, yaşadığımız koşullar, bizleri eski dönemlerin alşanıklarından daha farklı davranışmaya, daha birlikte olmaya zorluyor. Hareketimiz içinde gerek çalışma ekipleri, gerçek tek tek bireyler, üzerlerine yansyan görev ve sorumlulukları laikıyla yine getirebilmek için, dayanışma ve birlik kavramlarını yepyeni bir yaklaşımada bulmak zorundadırlar. Çünkü, zaman değişmiştir. Değişen zaman, yeni yaklaşımları, yeni çalışma yöntemlerini ve yeni bir yapılanmayı gerektiriyor. "Ben yaparım"lığı uygulamaya sokma girişimlerinin, grup şovenizmlerinin hareketimize doğanlıkla, güçsüzlik ve eylemsizlikten başka bir şey getirmeyeceği açıklıktır. Oyleye, demokratik öğretmen hareketinin nice ve nitel gelişimini engelleyen ne varsa terketmek, ortadaki hareketsizliğe, çıkışsızlığa hep birlikte müdahele etmek ve eğitim emekçilerinin ekonomik-demokratik haklarını, toplumsal gündemin baş maddesi yapmak, temel görevler olarak bizleri bekliyor. Bu görevleri yerine getirmek bakımından Eğit-Der, öğretmenlerin elinde son derece önemli bir araçtır.

Sendikalaşma mücadeleisinin son aşamasına gelen Türkiye eğitim emekçileri, ekmeğin ve özgürlük savasını temelinde yeni bir yürüyüşe çıkarıyor. Eğit-Der, demokratik öğretmen hareketinin tarihsel birikimini bağında taşıyan özgün bir örgüt olarak bu yürüyüşün etkin

bir organizatörü olmak durumundadır.

Eğit-Der, bir yıyla saflara yeni katılan ve katılacak öğretmenlerin örgütü olması, diğer yıyla TÖB-DER'in 200.000 üyesinin doğal savunucusu ve örgütleyicisi olması nedeniyle çok geniş bir toplumsal meşruiyet zeminine sahiptir. Hukuki meşruiyet bakımından yalnızca emekli öğretmenlerin, meslekten atılan, öğretmenlik hakkını kazandığı halde öğretmenlik yapmayan, yapamayan öğretmenlerin örgütü olmasına karşın toplumsal meşruiyet açısından soruna yaklaşısında çalışan tüm öğretmenlerin de örgütü olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Ve bu durum, içinde yaşadığımız koşulların zorunu bir sonucudur. Bu sonucu değiştirmek elimizdedir. Eğit-Der Genel Kurulu, hiç kuşkusuz öğretmenlere yeni kararlar, yeni açılular sunacak, gerek demokratik eğitim mücadeleimizde ve gerekse sendikalaşma mücadeleimizde somut adımlar atacaktır. Yeter ki, yanlışlarımızı törpülemeyi, hedeflerimizi doğru saptamayı, birliğimizi pekiştirmeyi başralım. O zaman, aşamayağımız engel kalmaz.

Eğitim emekçileri hareketine yakışan yürüyüşü gerçekleştirmek ve onları laikıyla temsil etmek sorumluluğu çok büyükür. Tarihe malolmuş savaşımlar, unutulmaz acılar, büyük kayıplar pahasına bugünden ullaştırılan söz konusu hareket, grupsal egemenlik çabalarına, parşacı, hep benci tutumlara emanet edilemez. Ancak ve ancak hareket içinde var olan tüm eğilimlerin kolektif sorumluluğuna devredilebilir.

Demokratik kitle örgütlerinde ve özellikle demokratik öğretmen örgütültüğünde altı çizilmesi gereken yanlış bir yaklaşım vardır. O da sudur: Değişik görüşlerdeki çalışma ekiplerinin, başka bir deyişle, çokselsiliğin bir ürünü olarak ortaya çıkan eğilimlerin (grupların) varlığını yok saymak ya da varlıklarını zararlı görmek, gerçeği görmezlikten gelmektir. Oysa eğilimlerin varlığı tüm demokratik hareketlerin doğası gerekdir. Demokratik öğretmen hareketinde var olan eğilimleri öbü gibi göstermek, harekete bir şey kazandırmaz. Gerçekçi tavır, çeşitlilikten doğan zenginliğin yaratıcılık getireceğini görmek, var olan eğilimlerin kolektif dînmizmini harekete geçirerek ve böylece öğretmenlerin ekonomik-demokratik kazanımları yolunda hep birlikte emin adımlarla yürümekti.

Kabul etmek gerekiyor ki, demokratik öğretmen hareketinde toplumsal bir olgu niteliği taşıyan ve her dönemde hareketin bütününe sahip çıkan tüm eğilimler, öğretmen örgütüğünün yönetiminde eşit temsil hakkına sahiptir. Katılımcı ve kolektivist yaklaşım söz-

de değil, pratikte de kanıtlanmalıdır. Zaten kolektivizmi, çeşitlilik içinde birliği içinde sindiremeyecek anlayış asla demokrat olamaz.

Demokratik kitle örgütlerinde zaman zaman bağısteren affedilmez bir yanlış tutum da vardır. O da şudur: İçinde bulundukları demokratik kitle örgütlerini grupsal çıkarların çiftliği haline getirmek, çeşitli eğilimlerin kolektif egemenliği yerine, grupsal egemenlik kurmaya çalışmak, eğitim şovenizmi yapmak; demokratik bir kitleye ait olan örgütlenmenin olağanlarını, özel mülkiyetçi bir yaklaşımla harcamak ve böylece kitledede güvensizlik yaratarak nice ve nitel gelişimin önünü tıkmaktır. Bu tür tekkeci, hep benci tutumlara, kitle örgütünü çizgi örgütüne dönüştürme anlayışlarına karşı en etkili çözüm, hiç kuşkusuz, sorunlara katılımcı ve kolektivist yaklaşımlardır.

Demokratik öğretmen hareketi, geleceğe daha büyük bir güvenle yürüyebilmek için elbette kendi kendini sorgulayacaktır, yargılacaktur. Söz konusu hareket, nice ve nitel yönden yeterince güçlendiği zaman, hareketin geçmişinde yapılan hataların eleştirisi, özeleştirişi elbette yapılacaktır. Ancak, şimdilik izlenmesi gereken en akıllica yol öğretmen hareketinin dikkatini iç çekişmeler, polemiklere çekmek değil, dışa dönük mücadeleyi güçlendirmek, ekonomik, demokratik kazanımlar yolunda var olan güçleri seferber etmek, dayanımı pekiştirmektir.

Umuyoruz ki, önmüzdeki dönemde, demokratik birliğin acılıyeti unutulmayacak, öğretmen hareketinde gereksiz küskünlüklerle yol açılmayacaktır. Eğilimler arasındaki farklılıkların uyumlaştırılması, sorunların, çelişkilerin çözümü, karşılıklı polemikler, çekişmeler yerine, karşılıklı güven, ikna, işbirliği ve görüşmeler temelinde çözümlenecektir. Eğitim emekçilerinin ileri kolunda yürüyen demokratik öğretmen örgütlenmesi, bugüne kadar sürdürdüğü barış-bağımsızlık-demokrasi ve özgürlük savasının daha da güçlendirilmesi, örgütel bütünlüğümüzün sağlamlaştırılması yolunda üzerine yansyan tüm görevleri büyük bir sorumlulukla yerine getirecek ve varmak istediği hedefe azimle ilerleyecektir. □

Eğit-Der bir yıyla saflara yeni katılan ve katılacak öğretmenlerin örgütü olması, diğer yıyla TÖB-DER'in 200.000 üyesinin doğal savunucusu ve örgütü olması nedeniyle çok geniş bir toplumsal meşruiyet zeminine sahiptir.

ÖZEL GÜZELDİR...

Marksizmin öncülüğü, en başta onun yöntemlerinden kaynaklanır.

Öncülükten vazgeçmek, bu yöntemleri gereğince kullanamamanın bir itirafı ise, bu yalnızca vazgeçenleri bağılar.

B undan on yıl kadar önce, Türkiye solunun belirli bir kesiminde yer alanlar su görüşü artık sindirmiş bulunuyorlardı: Sosyalist sistemin varlığı, kapitalist ülkelerdeki sınıf mücadeleleri ve ulusal kurtuluş hareketleri, dünya devrimci sürecinin iç bileşenini oluşturular; bu süreç, kapitalist ve sosyalist sistemler arasındaki temel çelişkinin belirleyiciliğinde gelişir, vb...

Yukarıda özetlenen, Marx'ın çeşitli yaklaşımları da dahil, 19. yüzyıldan günümüze dek oluşturulmuş en kapsayıcı, en tutarlı, en dengevi, üstelik tüm bu özelliklerle birlikte "devrimci" kalabilen bir süreç tanımıydı. Karşısına, aşağı yukarı aynı kapsamlık düzeyinde iki rakip çıktı: Troçkist sürekli devrim anlayışı ile üçüncü dünyacılığın çeşitli versiyonları. Troçkist anlayış hep marginal kaldı; gene öyledir. Üçüncü dünyacılığın devrim-

ci retorikle süslü Maocu versiyonlarıyla kısa soluklu parlamalar dışında etkili olamadılar.

Bugünse aynı tanımın, dolaylı ya da doğrudan biçimlerde, kanımcı hentz tarihsel olarak haketedtiği törpüller maruz bırakıldığı görülmeye. Hattâ üçüncü bileşenin kimî öğeleri açısından bakıldığında, törpülemeyi de aşan bir "terk"ten sözetsmek gereklidir. Öyle sinyorum yalnızca Türkiye'de değil geleneksel solun tüm birimlerinde bu değişime ilişkin tartışmalar sürmekte, ortada henüz yanıtlanmamış sorular bulunmaktadır.

Sorunun bu düzlemden Türkiye solunda da en ayrıntılı biçimde ele alınması, Oya Baydar'ın deyimiyle "İç ve dış sansüre pabuç bırakmadan" tartışılması gereklidir. Böyle bir tartışma iki düzlemden gerçekleştirilebilir. İlk, dünya sosyalist hareketine yıllarca damgasını vurmuş bir modelin hangi gerçeklerle törpüldendiği sorusuna verilecek yanıldır. İkincisiye, gene aynı kapsayıcılığa sahip amaçlı bir modelin gerekip gerekmemiği, gerekiyorsa bunun ne olabileceğiyle ilgilidir.

"Değişen"in ne olduğu pek çok kesim tarafından tartışılmıyor, çeşitli açıklamalar getiriliyor. Geçtiğimiz üç beş yıl içinde nükleer yok olus tehdidinin "birdenbire" arttuğu; doğanın tahribinin, aichiğin ve tüm insanı soruların, sistemlerin karşılıklı bağımlılığıyla birlikte gene aynı dönemde "birdenbire" niteliksel sıçramalar kaydettiği vb. tür açıklamalar, doğrusu inandırıcı olamıyor. Gene aynı doğrultuda, ABD'nin korkunç bir bunalının eşiğinde "ya hep ya hiç" deyip toplayan bir saldırganlıkla dünyaya ateşe boğacağına goren sosyalist sistemin, bu katastrofik gelişimi önleyebilecegi stratejik bir geri çekilmeye bulunduğu tezi de, kim ne derse desin surrealizm kokuyor. Buncu zahmet yerine daha basit düşünülemez mi? Başta Sovyetler Birliği, sosyalist sistem olupça elddi, çok boyutlu sorunlarla yükü, önemli bir dönemece gelmiştir ve bu dönemece öyle kısa bir sürede alabilemesi de mümkün değildir. Bugünkü hedefi, kendi sorunlarını aşma sürecinde dış ilişkilerini göreli olarak sorunsuz kılmak, risk artırıcı uluslararası denge değişimlerinden bir süre uzak kalabilmektir...

Hemen belirtiyem ki, böyle bir yönetim kendi başına ne "revizyonizm" ne de "sağ sapma"yla bir ilişkisi vardır. Ancak aynı yönetim, klasik üç bileşenden ikisine yönelik "dolaylı" tavsiyeleri olduğu da açık. Bu tür tavsiyelerin ve içeriklerinin enine boyuna tartışılması (teorik plana) elbet gereklidir. İş pratiğe geldiğindeyse "tavsiye", adı üstünde tavsiyedir. Sosyalist hareketin ulusal birim-

leri yaramaz çocuklar değildir ve ne yapacakları da kendileri bilirler.

Sosyalist sistemin kendi fiziksel varlığını en doğrudan sergilediği alan, hiç kuşkusuz iki sistem arasındaki "yarış" alamıdır. Kapitalizmi ekonomik göstergeler bazında aşma perspektifinin terkedilmesi; dahası, iki sistem arası karşılığın bu kez "karşılıklı bağımlılık" anlayışıyla ikamesi, son derece önemli değişimlerdir. Gene de Marksistler uzun vadeli düşünülmeliidirler. Orneğin buna bakıp, iki sistem arası mücadele temasının, geleceğe yönelik bir potansiyel olarak da bùsbütün kurduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Sözgelimi, aradığı huzur ortamında gerçekten köklü ve kalıcı hamleleri başarabilen bir sosyalizmin, salt bu güçlenmiş konumuya bile kapitalizme yönelik ciddi bir almış (ve böyle istense de istenmese de bir tehdit) oluşturacağı açıktır. Böyle bir gücün, dünya devrimci sürecinin bir süre statikoya bağlama yanısı göründüğü diğer bileşenlerin çok daha etkin maddi ve moral katkıları olacağını da tartımsız bir geçektir.

Özetle, dünya devrimci sürecine ilişkin klasik tammin, üzerindeki değişimler ne olursa olsun potansiyel gücünü koruduğu ve zamanla artıratabilecegi unutulmamalıdır.

Tartışma için iki tez

Yukarıda anlatılanlar ışığında üzerinde durmak istediğim asıl konu, sosyalist mücadeledeki ulusal birimlere böyle bir konjonktürde ne tür olanaklar ya da "beklenmedik" avantajlar çıkabileceğine ilişkin. Bu konuda, tartışmaya açık nitelikini özellikle vurguladığım iki tez ileyi süreçtem.

Bunlardan ilkini söyle dile getirebillyorum: Merkezleşme ya da merkezi noktada yoğunlaşma denli güçlenip boyutlanırsa, bu yoğunluğun altında o denli yeni ve derin boşluklar açılabilir. Masanın üzerindeki örtünün masanın belirli bir yüzeyinde toplanması halinde, aynı masanın daha büyük bölümünün açıktı kalması gibi... Tarihte, genel eğilim ve yönelimlerin aşırı yoğunlaşması ve merkezleşmesi, bu merkezin dışındaki yönetim ve sıramala uygun ortamı yaratıyor.

1917 Devrimi bir bakıma doğrudan doğrudan, Avrupa kapitalizmiyle İkinci Enternasyonal'in klasik partilerinin aynı odak çevresinde toplanması sonucu doğan boşluğun ürünüdür. Burada elbette kapitalizmle bu partilerin "bir ve aynı şey" olduğunu kastetmiyorum. Özellikle savaş, hem sermayeyi hem de işçi sınıfı partilerini kendi "problematiği"-

nin yakın çevresine çıktı ve orada tuttu. Ekim Devrimi, ortaya çıkan bu boşluğa doğdu. Klasikleşmiş bir kavramı yeniden kullanacak olursak "halka", merkeze yığın güçlerin en açık bırakıldığı yerde zayıfladı. Karşı taraf açısından söylemeyeceğim olursa da, merkeze yığın güçlerin gene en açık bırakıldığı yerde halka güçlendi.

Elbette buradan aşırı genellemelere ve katı kurallara atlamak istemiyorum. Bir potansiyele, bir olaştığa işaret etmek istiyorum yalnızca: Belirli merkezi yığınların gerçekleşmesi, giderek klasik öncülerin de bu yığınlar arasında statüko oturmaları, yeni zayıf (ya da güçlü) halkalar yaratabilecek, bu halkaların ilginç dinamikler fışkıracaklardır. Yanlış ya da eksik anlaşımaması için hemen ekliyorum: Bugünün konjonktüründe ortaya çıkabileceğini söylediğim boşlukları ya da zayıf halkaları mutlaka "devrim" bağlamında düşünmüyorum. Bundan önce, belki de bundan bağımsız olarak, söz konusu halkalar entelektüel düzlemden Marksist teorik reorganizasyonun en ciddi ve yaratıcı örneklerini de sergileyebileceklerdir...

İkinci tezi de şöyle anlatıyorum: Toplam "nüfus'a dahil olan veri ve değişken sayısına denli artıp çeşitlenirse, artaya çıkan ortalamaya değer bize o denli az şey söylemeye başlar... Bu tezi, istatistikî düzlemden Marksist çözümleme düzlemine bir örnekle taşımak istiyorum. **Manifesto ile örneğin Fransa'da Sınıf Mücadeleleri ya da 18. Brumaire arası**ındaki fark, yalnızca tarih ve deneyim farkından ibaret değildir. **Manifesto**, gene adı üstünde bir "manifesto" idi ve Avrupa olçeğinde global bir söylem taşımak zorundaydı. Diğer ikisiye Fransa'daki somut sınıf mücadelerinin çözümlemesine yöneldi. Bu nedenle **Manifesto'da Marksizmin 1848'e dek ulaşabildeği en genel ilkelere yer alırken, diğer ikisinde "somut durumun somut tahlili"** düzlemindeki bir yöntem yetkinliğinin ince örnekleri de görülebilir.

Bu örnek de günde taşınabilir. Bugün uluslararası ölçüde yaklaşım ve modeller, içine aldığı değişken sayı ve bunların ilişkilerinde ne redeye "sonsuza dek" uzanan çeşitlilikler ne denile her zamankinden daha soyut, daha genel olmak zorundadır. Marksist yöntemin asıl zenginliğini sağlayan **hareket ve değişim** kategorilerinin, böyle bir globallikte belli sınırların ötesinde kullanılabilmesi mümkün değildir. Bileşen ve değişken çokluğu ile bunların mekansal yaygınlığı, değişim ve harekete daha "hantal", deyim yerindeyse daha "statüko" değerler yatkileyeciktir kaçınılmaz olarak.

Bu yaklaşım da bizleri, söylemini "özel güzeldir" de bulan bir sonuca götürecek. Özette günümüzde Marksist yöntemin, onun sınıf mücadeleri alanına uygulanışının daha sınırsız zenginlikler vadettiği alan giderek özele, belirli bölgelere ve ülkelere kaymaktadır. Yeni den vurguluyorum: Üzerinde durduğum tezlerin ikisi de, bugün üzerinde çok durulan Marksist teorik reorganizasyonda en verimli katkılarının nerelerden gelebileceği sorusuya ilgilidir. Henüz, "devrim"den sözeden yoktur...

Güzelin hakkını vermek

Eğer özel gerçekten güzelse, bu güzelliğin hakkını mutlaka vermek gerekiyor.

Bu hakkın verilmesinde, hemen hemen her kesimde görülen Marksist teorik reorganizasyon girişimlerinin niteliği büyük önem taşır. Kimilerince "Marksizmin yeni bir anlayışla ele alınması" olarak adlandırılan söz konusu girişimlerin tüm boyutları üzerinde durabilmem mümkün değil. Ancak, Türkiye bağlamında da önem taşıyan, örnekleri sıkça görülen bir eğilime değinmeden geçemeyeceğim.

Sorun şudur: "Yeni anlayış" ya da benim tercih ettiğim deyimle Marksist teorik reorganizasyon sonucu oluşturulacak yeni yapıda öncülük ve hegemonya konuları nasıl ele alınmalıdır? Bu alanda sıkça görülen tchlike sinyallerini de açıkça dile getirmek istiyorum: Kimileri, Marksizmin, toplumsal sorunlara ilişkin öncülük misyonundan ve hegemonya hedefinden vazgeçmem halinde bir şirinlik maskası kazanacağına inanmış görünüyor.

İşin alfabeti de sayısına yinelemek gerek: Marksizmin öncülüğü, en başta onum yönünden kaynaklanır. Marksistlerin toplumsal gelişmenin öncüleri olabilmeleri de gene aynı yöntem kullanılabilmelerinin bir sonucudur. Benim bildiğim kadaryla nesneleri statik konumlarıyla değil hep birlikte oluşturdukları ilişkiler ve bunların hareketiyle birlikte inceleyebilen, bu nedenle de geleceğe ilişkin sahaklı gelişim modelleri oluşturabilen, Marksizminin dışında bir başka yöntem yoktur. Bu yöntemin gereğince kullanılabilirliği demek, öncülük demektir. Öncülükten vazgeçmek, bu yöntemi geriye kullanamamanın bir itiraftır ise, bu yalnızca vazgeçenleri bağlar. Örneğin kimilerinin ANAP tarafından son üç beş yılda gerçekleştirilen "modernleşme" girişimlerine bakıp "demek yapabiliyorlar biz yanıldık" demesi, açık söyleyelim, sosyalizm adına utançla karişıyorum. Öyle anlıyor ki kimi solcuların kanına 20 yıl önce giren "yarı feodal Türkiye" vüritüsü, burjuvazının doğal sınıf hamleleri karşısında bile bağıskılık yetmezliği yaratıyor...

Marksizmin "hegemonya"sı da, boş bir iddia ya da böbürlenmeden değil, toplumsal-siyasal-kültürel sorunların tümüne hem radical, hem bütünsel, hem de kendi içinde tutarlı almak üzere çözümler getirebilmesinden kaynaklanır. Eğer tüm bu çözümler örneğin siyasal bir program ve etkinlikle doğrulayılırsa, adına dersek diyelim, Marksizmin mutlaka hegemonik bir işlevi ya da etkisi de olacaktır.

Burada bağlamak istiyorum. Türkiye de bir "özel"dir. Bu özel güzelyapmak da biz sosyalistlerin elindedir. Özellikle Türkiye, özelin güzel yapılması açısından ilginç birikimler de barındırıyor. Ülkemizde Marksist teorik reorganizasyon oldukça yaratıcı biçimde gerçekleştirilebilmesine olanak tanıyacak teorik-pratik birikim vardır. En iyi, artık eski tabular, zincirler de yoktur. Sonra Türkiye, yaşadığı gelişmeler ve bunların özel birikimle, Marksist teorik reorganizasyonun, ülkenin bütününe ilişkin gerçekçi sosyalist mesajlar ve dönüşüm modelleriyle birlikte gerçekleştirilemesine elverişli bir topraktır. Ve niyet Türkiye, gündemdeki sorunlarıyla, belki başka ülkelere de çok Marksizmin öncülüğe gerek duymaktadır.

Sorumluluk, tüm bu olanakların hakkının gecikmeden verilmesini gerektiriyor.

Ölümünün 30. yıldönümünde

Dr. Şefik Hüsnü Deymer'i Anmaya Çağrı

Türkiye'de 70 yıla varan bilimsel sosyalist harenetin tarihi, onu varedeşenlerin tarihiyle de özdeşdir.

Diger bir deyişle denebilir ki: yaşamını işçi sınıfına ve onun aydınlatıcılığı geleceğine adamış isimli ve isimsiz önderlerin yaşamaları, Türkiye sosyalist harenetinin de tarihidir.

Tarihimizin karalanmaya, tahrif edilmeye, saptırılmaya, unutturulmaya çalışılması karşısında geçmiş sahip çıkmak, yaratılmış değerleri günümüze taşımak, korumak ve geliştirmek, deneyleriyle günümüzü aydınlatmasını sağlamak, tüm bilimsel sosyalistlerin, tüm ilericilerin görevidir.

Bunun için işçi sınıfı harenetinin artık aramızda bulunmayan önderlerini, görüşleri, düşünceleri ve kattıkları değerler ile yaşatmak da bir görev olmaktadır.

Bu çalışmalarla, tarihi bilimsel açıdan ele alıp irdelemek, objektif kalmak, belgelere dayanmak, subjektif yaklaşımları önlemek önem taşımaktadır. Bu anlayış içinde, inceleme, araştırma, eleştiri ve tanıtım çalışmalarının belirli kişi ya da kuruluşların tekeline olamayacağı düşüncesindeyiz.

Bizler, 40 yılı bulan siyasal mücadelede, düşüncesi ve eylemiyle Türkiye'nin kültürel, siyasal, toplumsal yaşamını etkilemiş olan Dr. Şefik Hüsnü Deymer'in ölümünün 30. yıldönümü dolayısıyla anma hazırlıklarına girişmiş bulunmaktayız.

Anısına ve çabasına değer verenleri, 1 Ocak - 30 Nisan 1989 tarihleri arasında çeşitli etkinliklerle sürdürülecek olan bu çalışmaya bulgu, belge ve tanıklıklarıyla katkıda bulunmaya çağırıyoruz.

TURGUT AKALIN • ZİHNİ ANADOL

- FAHRI ARAL • HALE KIYICI •

ŞABAN ORMANLAR • SİBEL ÖZBUDUN • MEHMET EMİN SERT

- SERVET ULUSOY

IRTİBAT:

Mehmet Emin Sert 522 37 56
Hale Kiyici 527 04 13

MARKSİZM UYARLANMAZ, UYGULANIR

*Amaç "uyarlamaksa", Marksizm her şeye, bu arada kapitalizme dahi uyarlanabilir.
Batı'da sosyal demokratların Marksistliğinden bu anlamda kuşku duyan yoktur!
Halbuki Marksizm sadece "uygulanabilir" bir kavramdır.*

En başta nükleer bir yokoluş ihtiyacılı, bir dizi global sorun, bir "uygarlık krizi"-ne, böylesi bir genel insanlık durumu da **herkesten**, ideolojiler dışı bazı "önkabullen" bekleyen bir düşünce ihtiyacına götürüyor. Öznesi bütün insanlık olarak varsayılan bu yeni düşünçenin, öznesi sınıflar olan bugünkü düşünce sistemleri içinden, onlar varken, ve yaşarken çıkacak olması, daha baştan bir dizi kavramsal gelişkili de beraberinde getiriyor. Böyle bir düşünceye olan ihtiyacın somutluğu genişçe paylaşıyor olmalı ki, şimdiden dünyanın hemen her yanında ideolojik, felsefi, politik tartışmalar ve entelektüel yaratıcı, bu kavramsal gelişkiler eksenine doğru yaklaşarak gerçekleşiyor.

Kavramsal gelişkiler mevcut bütün düşünce sistemleri için söz konusudur. Örneğin Marksistler, böyle bir genel insanlık düşünçesinin iki değişik sosyal sistemin kalıcı "ortak güvenliği" temelinde, daha uzun bir süre birlikte varolacakları özgün bir dünyanyanın ürünü olabileceği, insan toplumunun mutlak tarihsel evrimine ilişkin Marksist modelin, Marksizm tarafından öngörmemiş bu yeni biçim altında ancak gerçekleştirileceğini tartışılabilir bir "tez" olarak ileri sürmekle, kendi kavramsal gelişkilerini bilerek yaratmış oluyorlar. Marksistlerin bu yaklaşımı burjuva dünya kavrayışlarından da benzeri yeni açıklamalar bekliyor; örneğin emperyalizmin militarizm olmaksızın da varolabileceğinin, sosyalizmi kabullenmiş bir kapitalizmin temel varsayımlarını kaybetmiş olmayacağıının açıklanması gibi...

Marksistler, bu genel insanlık düşünçesinin oluşturulmasında kendilerine düşen rolü analiz ederlerken oldukça dikkatli bir üslup kullanıyorlar. Henüz başında bulundugumuz bu teorik tartışmaya, doğaldır ki bütün Mark-

sistler "kendi kafası"yla katılmaya büyük özen gösteriyorlar. Bu da deneysel sona arıktı biliniyor ki, "Gorbaçov söyledi" ya da "Burlanski yazdı" tarzı içinde "yeni düşünçeci" olunsa bile yeni düşünçenin kendisi olumsayacaktır. Bugünkü düzeyde kavramın anlatmak istediği anlaşılmazı bile başħħasına bir teorik çabayı gerektirmektedir. Bu öňşartın gerçekleşmesi bakımından, konformist tandansıardan arınmak ise başka bir öňşarttır.

"Yeni Düşünçeci" düşünce tarzı içinde yeni düşünce kavramının anlaşılmazının olanaksızlığını ortaya koyan ve böylece belki, buna zarar verdikten sonra Marksizme son hizmetini gören klasik "sol konformizm" örneğine Türkiye'de de rastlıyoruz. Şöyledir: "Yeni Düşünçeci... dünyamızın, insanların yeni durumuna uyarlanması durumunda olan çağdaş Marksizmin kendisidir." (C.A.Kanat, Görüş, Ocak 89, vurgu benim.) "Yeni Düşünçeci Marksizmin olumsuzlanmasının olumsuzlanması anlamında yendir!" (Aynı yazı.)

Yeni Düşünçeci eşittir Marksizm diyen bu yaklaşım sadece Marksizmi değil, ihtiyaç duyulan yeni düşünçenin kendisini de anlaşılmaz kılmaktır. Çünkü, yeni düşünce önermesi tarihsel devininin Marksist açıklamasını tartışmaya sunmakla, Marksist düşünce sisteminin temel nosyonlarını yerinden oynatmaksızın onun içinden çıkarılmayacak bir sonuca varmak istiyor. Marksizm ise, verili temel nosyonlarını koruduğu şerece kendi içinde yeni düşünceye boşlu bırakmıyor; ama kendi sistemi dışında olusacak ve **bütün insanlar** tarafından, ama ancak ideolojik katı sınırlar ötesinde paylaşılabilcek bir düşünceli de imkansız sayıyor. O halde, yeni düşünçeyi Marksizm olarak anlama eğilimi nereden çıkıyor? "Dar sınıf açısına" bağlı kalanların göremedikleri bir şeyler mi var?

Besbelli ki, Marksizmin kendinde mühendislik "gelisme" kavramı Marksizmi olmadık noktalara götürmenin de gereksi olabiliyor. Örneğimiz, Marksizmi "uyarlamak" istiyor. Amaç "uyarlamaksa" Marksizm her şeye, bu arada kapitalizme dahi uyarlanabilir. Batı'da sosyal demokratların Marksistliğinden bu anlamda kuşku duyan yoktur! Halbuki Marksizm sadece "uygulanabilir" bir kuramdır. "Uyarlandığında" başkalaşıp Marksizm olmaktan çıkan Marksizm, "uygulandığın-

da" yeniliğe uğrar ya da en kötüsü zafer kazanır, ama her iki durumda da gelişmiş olur! Marksizm bu noktayı kendi gelişmesinin değişmez yöntemi olarak da koymustur. Soyuttan soyuta ama somut uğragından gecerek kuralı; Marksizmi bir uygulama kuramı yapan da budur.

Marksizmin bizzat kendisine karşı kullanılan temel nosyonlarından biri de, onun özünde bulunan, olumsuzlanmanın olumsuzlanması ilkesidir. Nitelik, yeni düşünce varsayıminin Marksist bir varsayımla alındığı durumda ortadan kaybolan Marksizm, "olumsuzlanarak" aşılmış sayılmalıdır. Cümleyi düzgün yazarsak: "Yeni düşünce Marksizmin olumsuzlanması anlamında yendir!" Sanırım yorumcunun maksadını aşan bir noktaya ulaştık. Öyleyse, Yeni düşünçeyi, kendi "temel değişimeleriyle birlikte birdenbire verilmiş" ya da "çelişkiler diyaloglarından kaçarak gelişmiş" bir düşünce sistemi olarak anlamak yerine, onu, Marksistler tarafından üretilse de, Marksizm dışında üretilmiş ve bulunduğu yerde elde edilebilecek bir düşünce olarak tasarılamayı denemek gerekiyor.

Sorunun salt kavramalı düzeyde şekillenmediğinin farkındayım. Ortada bir cazip yanılısma da var; genel insanlık çıkarı.. Böyle bir çıkar kavramının, kendini insanların olup olmayacağı bağlamında sunan yeni düşünce tasarımda somuta bürünmesi çok mümkünür. Ve aynı çıkar Marksizm tarafından da bir amaç olarak tarif edilmştir. Fakat bu ikisi ayıri içeriğtedirler. Birincisi bugün, her şeyin yerinde kalacağı **bugünü**, ikincisi ise, her şeyin temelden dönüştüğü bir başka günün insanların dikkatine sunmaktadır. Bu çıkarlardan ilki, tarihi Marksizmden bütünüyle arındırsak bile kahrı; ama ikincisi Marksizmin "dar sınıf açısı" olmasının açıklanamaz ve kavranamaz niteliktedir. "Sınıfısal dar açı'yı" genişletip **insana**, "sınıfısal çıkarı" asıp genel **insanlık çıkarına** ulaşmak, teorisini pesinden sürüklemeyen Marksistler için de mümkünür, Marksist olmayanlar için de. Ama öteki insanı durumun kazanılması anlamında genel insanlık çıkarı, Marksizmin dokunulmaz ortodoks yantıdır.

Kaldı ki, Marksizmden "gerektiği zaman" bir insanlık çıkarı kavramı elde etmeye çalışanlar az degildir. Bunlar, adeta klasikleşmiş bir yönerte sahiptirler; Marx'in ilk düşünçeleri'ni, 1844 Elyazmaları'm kurcalamak...

Ortada bir cazip yanılısma da var: Genel insanlık çıkarı! Bu çıkar Marksizm'de de amaç olarak tarif edilir, ama ayrı içerikte.

Emile Botigelli bu ilk düşünceler kadar irdelemiş başka bir düşüncenin ender bulunacağını yazar. Botigelli bu "irdeleyicileri" üç ayrı kategori içinde tanımlayıp örneklerdir. Kabaca sosyal-demokrat olan ve Elyazmaları'nda "tepeden tırnağa aktörel (ethique) bir düşüncenin dışavurumunu gören" bir dizi yorum ilk kategoridir. İkinci kategori, çok farklı ideolojileri bulunan ve "Marx'in düşüncelerinin özünü, onun idealizme doğru çekilmesini sağlayacak bir insancılıkta (humanisme) gören" geniş bir yelpazedir. Üçüncü kategori ise, bu ilk düşüncelerin "iktisadi ve toplumsal içeriğine göz yumarak, Marx'in düşüncenin felsefi niteliğini vurgulamaya" dayanan eğilimlerden oluşur. Bir raslantı bu ya, herliz ortada böyle bir düşünce yokken "yeni düşünce" olabilenlerin Marx'la ilişkisi koparamamak bakımından buşvurdukları yöntem, bu aynı yöntem olmaktadır. Halbuki böyle bir Marx hiç yaşamadı.*

Bundan amaç şüphesiz, Marx'ı kapalı bu funduğunu alanlara açarak "zenginleştirmek"dir. Halbuki Marksizm kendi tarihsel hinterlandının biraz daha zenginleşmiş düzeyi değildir. Hegel'den Feuerbach'a idealist düşüncenin son ve en yetkin noktaları Marksizm mayalarınca tarihe karışırlar. Marx'dan geriye giderek "meymundan insana geçiş" varır da, Feuerbach'a veya Hegel'e varlamaz. Lenin bilisel gelişme sarmalında, bu "küçük çiçeklere", onlar Marksizmin öncülerini olsalar da, koparıp atılmış sayfalar diye bakmakla nankörlik etmemiştir. Gelecek bin yıla Marksizm kaldı.

"Yeni düşünce" eski mantalite açısından yeni düşünce ile Marksizm arasındaki *dolaylı* ilişkinin dolaysız bir teorik ilişkili gibi gözükmeye yol açan bir başka önemli faktör daha var; Perestroyka. Bununla, evrimin, kendisi yerine geçme istidatı gösteren bir sapmanın öünü alınamak isteniyor. "Yaratıcı Marksizm" bu süreçte var. Ayrıca, sosyalizm içinde ve dışında karşılıklı olarak birbirini varede ve açıklayan olgular söz konusu. Bir de şu, abartımadan yerine konmasa gerek bilimsel-teknik devrim var. Herkesin "görülecek bir hesabı" bulunuyor olması da cabası. Bu kadar çok çelişki içinden birini ayıklayıp "yeni düşünce" içinde çözmemi tasarlama ve böylece insanlığa kendi genel çıkarına kazasız-belasız yönelme imkanı veren bir bugünkü genel çıkar elde etmek, oldukça büyük bir "tez"dir. Bu "tez" konformist yaklaşımı sloganlaştırmak ve bir an önce politikaya tahvil etmek eğilimlerine karşı Marksist solun belli bir entelektüel birikimi hemen her yerde vardır ve yeni düşünce'nin olabileceği güvencesini veren de bu birikimdir.

Bütün bunlar eğer "belagat" ise geriye "Marksizmin aşılacığının Marksizmin özü tarafından vazgeçildiği" kahyor. Buna hiç itirazımız yok, ama şu kayıtlı: Bir şeyi aşabilemek için onun elde edilmiş olması gerekiyor.

* Elyazmalarını Fransızcaya çeviren Botigelli'nin çeviriye yazdığı "Sunus", bu sunusu Türkçe'ye çeviren Kenan Somer tarafından da "klassik" olarak nitelendirilir. 1844 Elyazmaları. Sol Yay. 1976, sf. 7-3)

Güncel sorun

Türkiye'deki demokrat ilerici birikim, seçimden önce ana muhalefetten, "demokrat olmanın vazgeçilmez koşulları" karşısında açık bir tutum isteyebilir.

Buradaki "Güncel" den ameç, hemen şu yakın günlerin sorunudur. Üç aya varmadan yerel seçimler yapılacaktır. Önemli bir olay!

Demokratik güçlerin yakın vadedeki umudu ana muhalefet, bu önemli olay karşısında ne durmalıdır?

Ana muhalefet, 7 ilde İl yönetim kurullarını inandıracı bir neden göstermeden tasfiye etmiştir. Daha doğrusu, "seçim öncesi halkın yanılıqlar, duraksamalar uyanırmamak" istemisti.

Ana muhalefet, genel başkanının ağızından, baskılar karşısında başka çaresi bulunmeyen tutuklu ve hükümlülerin aşıklı grevlerini, adalet bakanının ağızıyla, "siddet olayı" olarak nitelendirmiştir. (Buna neden olan 1 Ağustos Genelgesi değil. Ana muhalefet, asıl cihan başı olan bu genelege değil de bundan etkilenen carıslızlara karşı çıkmaktadır.)

Ana muhalefet, kendi üyelerinin cezaevlerindeki baskılıları konuya çağrıları imzalamamı da, açık oturular düzenlemelerini de istemediği açıkça belirtmiştir.

En önemli nokta: 12 Eylül sırasında tutumunu açık seçik ortaya koymamıştır. Oysa Demirel bile bu konuda daha açık bir tutum takımış ve 12 Eylül'e karşı olduğuunu belirtmiştir.

Seçimi kazanmak için en önemli hesabının hayal phalılılığı olduğunu gözlemeyen ve bu nedenle bir taahhûde girmemeye özen gösteren ana muhalefet, "Alternatifimiz yok" diyen ikilâda benzer bir biçimde "Bu durumda bana mecburular. Başka alternatifleri yok" demeye getiriyor.

Oysa, demokrasiden ciddi bir biçimde söz edebilmek için, cuntaların tasfiyesi gereklidir. Yunanistan'da da; Arjantin'de, hatta kralci İspanya'da da bu yapılmıştır. Bunca yıldır buncu acilar ve açık çeken halkın, bunun karşısında, gerçek bir demokrasi hak kazanmıştır. Yeni cuma olanaklarının ayıklanmadığı, neyin ne olduğunu açık seçik ortaya konulmadığı yoz, çiruk bir ortamda kurulacak aldatıcı bir "demokrasi" için, olsa olsa, buncu aciların hakkı olan beklenenlerden sonra "dağlara doğdur" denilebilir.

Sekilsiz bir seçmen kilesi karşısında kılacak oy avlamaların kaygıları yine gündeme gelmektedir. Alışlagımlı bu sekilsiz seçmen kilesi yerine, seçimden beklenenlerin önceden belirten demokrat, bilinci bir kitle, 12 Eylül sırasında ana muhalefetten açık bir tutum isteyebilir ve bu konuda demokratik kitle örgütler ve sendikalalar birlikte bir baskı grubu oluşturabilir. Bugün Türkiye'de bu konuda hiç de küfürsenmeyecat bir demokrat-ilerici birikim, bir aydın birikimi vardır ve bunlar, daha seçimden önce, ana muhalefetten, "demokrat olmanın vazgeçilmez koşulları" karşısında açık bir tutum isteyebilirler. Böylece, halkgoy, seçmen, solda sekülerlere, solda içinde muhalefet olmaya, sosyal demokrat ana muhalefete koşulsuz olarak başlanmamaya, kendine daha bağımsız bir yer aramaya başlayacaktır.

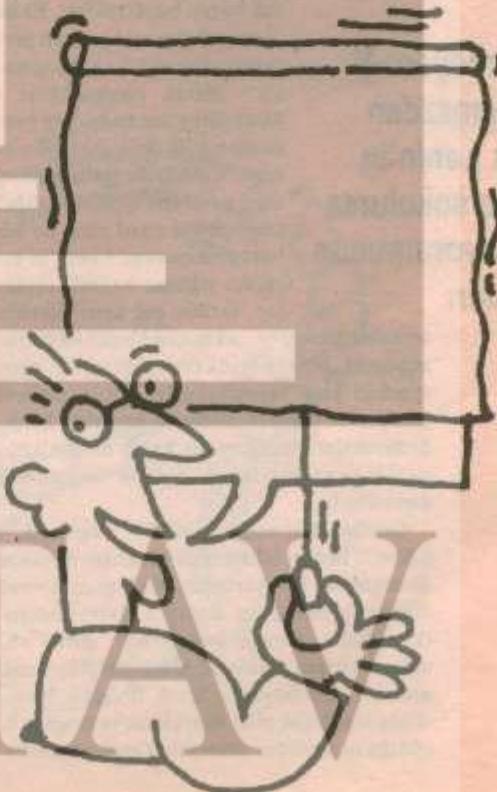
Bu demokrat-ilerici aydın birikimin önceliklerini bir sorun, bazı tek tek fakat önemli konular olup, ele alınmasında nasıl bir sıralama yapılması gerektiği, tartışıl-

maktadır. Bunların en önemlileri, Büyük İskender'in kılıçını indirip çözüverdiği kördeğüm, 141 ve 142 maddelerdir. TCK'nın basit maddeleri olmaya, düzenin sigortası olan bu maddeler, yahut emeğin partisinin değil, her anlaşmaki gelişmenin, çağdaşlaşmanın, bağımsızlığın, demokrasının üzerindeki en somut engellerdir. Bunların kaldırılması için açılacak geniş bir kampanya, dünya genelinde hiç kuşkusuz, destek ve sempati ile karşılaşacaktır. Siyasi göçmenler, siyasi tutulular, siyasi ailar hiç kuşkusuz, buna bağlı olarak daha kolay bir çözümü ulaşacaktır. AT'ye kendilerini şırın göstermek zorunda bulunan sayıdolar ve mark avcılımmız bu konuda herhalde eskisi kadar direnmeyececedir.

Yalnız, seçim öncesi esen ve ana muhalefeti de bir hayatı etkilemiş görünen gerici rüzgarın nedeniyle, bu 141-142 kampanyasının, önumüzdeki yerel seçim sonrasına göre zamanlanması, herhalde daha doğru olacaktır. Aksi halde, karşısında sadece bilincenmemiş kitlelerin oy hesabından kayıtlanan siyasi iktidarın partisini değil, yine "seçim öncesi yanıtçı görüntüler" yer vermeye istemeyen ana muhalefetin, kendi tabanına yapacağı baskıya da bulabilecektir. Nasıl ki, aynı gerekçeyle parti içi sol kanatlı yöneticileri düzeyinde temizlendi, cezaevlerindeki açık grevlerin desteklenmesi, paseiller yasaklandı ise...

Elbette ki, son çözüm, demokrasının gerçek sahibi olan emeğin partilmesi olacaktır. Elbette ki bu demokratik savaşın onun yolu açmaya yönelik olacaktır. □

Alpaslan Berktaş

LENİN'İN GÜNAHI

Günümüzde sosyalizm dünya çapında çalkantılı bir dönemi yaşıyor. Bu çalkantı kapitalizmle sosyalizm arasındaki global yarışmanın ortaya çıkardığı sorunlara sıkı sıkıya bağlı. Ama böyle diye hiçbir Marksist örgütü siyasi mücadeleye reddiye çıkarmıyor.

örüş'ün Aralık 1988 sayısında dostum Serol Teber'in ilginç bir yazısı yayınladı.

Yazının teması, komünist partilerin reddiyesi. Yazı hala biraz aceleye getirilmiş gibi geldi. Onun için birkaç noktaya değinmek istiyorum.

Serol, Stalin'e ve Stalinizm'e atfedilen bütün kötülüklerin esasında "komünist parti"nden kaynaklandığını iddia ediyor ve "Stalin gökten düşmemiştir. Bu parti içinde bıçımış; bunun özündeki despotik ve dogmatik niteliği çok iyi görmüş ve yönetimine geçer geçmez bu mekanizmayı işletmiştir" (Siyahlar benim. AK) diyor.

Burada sözü edilen parti, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Bolşevik kanadı ve onun devamı olan Rus Komünist Partisi (Bolşevik) olsa gerek. Lenin'in ve arkadaşlarının kurup büyütükleri, Ekim Devrimi'ni gerçekleştiren partinin "despotik" ve "dogmatik" olarak nitelendigine - Marksistler arasında - ben kendi adına ilk defa şahit oluyorum. Çarlık despotizminden elaman diyen işçilerin, diğer emekçilerin nasıl olup da bir başka despotun, Lenin'in etrafına yiğinlar halinde toplandı, tarihin çag açıcı devrim-

lerinden birisini gerçekleştirdiklerini kavrayamıyorum. Üstelik çeşitli örnekleri vardır, parti içindeki kimi tartışmalarda, bütün manevi otoritesine rağmen Lenin'in azınlıkta kaldığı durumlar olmuştur. En kritik durumlarda dahi ikna ve inandırma Lenin'in vazgeçilmez metoduydu.

Gelelim Bolşevik Partisi'nin "dogmatik"ligine... Benim bildiğim dogmatizm düşünce alanının bir kategorisidir. Bir partinin nasıl dogmatik olduğunu doğrusu kavrayamıyorum. Parti, mesela konservatif, gerici vb. olur. Partinin olsa olsa ideolojisi dogmatik olabilir. Eğer böylese Serol, Bolşevik Partisi'nin ideolojisi olan Marksizm'in dogmatik olduğunu söylüyor demektir. Gerçek günümüz-

de dogmatizmin zaman zaman Marksistler arasında da vücut bulduğu tartışılmaktır. Ama dogmatik bir ideoloji ile tarihin gördüğü en ileri toplum sosyal bir devrimin gerçekleştirilebileceğini sanırıhî hiç kimse iddia etmez.

Serol komünist partisine ilişkin görüşüne Rosa Luxemburg'u tamik gösteriyor. Oysa benim görevbilediğim kadaryla Luxemburg da Serol'un görüşlerine pek tamakk etmiyor. Çünkü Serol'un yaptığı alıntıının tamamı söyle: "Tükenmez enerjiye ve sınırsız bir idealizme sahip parti liderlerinin yönettiği; [zaman zaman seçkin işçilerin, şeflerin konuşmalarını alkışlamak ve kendilerine sunulan karalları oybirliğiyle onaylamak üzere toplantılar çağrıldığını bir durum, tabii ki bir diktatörlük] ama işçi sınıfının değil, bir avuç siyasetçinin diktatörlüğudur." Jakoben egemenliği anlamında ve burjuva anlayışına uygun bir diktatörlük..." ... "Lenin ve yoldaşlarından bu koşullarda en iyi demokrasisi, örnek bir işçi sınıfı diktatörlüğünü ve mureşef bir sosyalist ekonomiyi yaratıvermelerini ummak, onlardan insanüstü bir sey istemek olurdu. Onlar, korkunç derecede güç koşullar altında örnek devrimci tavırları ve sosyalizme ödünsüz bağımlıkları ile yapılabilecek her şeyi yapmışlardır. Ancak zorunlulukları bir fazilet olarak görmeye başladıkları ve bu amansız koşulların kendilerine empoze ettiği takıtları eksiksiz bir teorik sistem halinde donduruya kalktıkları zaman tehlike başlar." (R. Luxemburg, Sermaye Birliğiminin Tarihsel Koşulları, K. Boratay'ın önsözü, s. 18)

Serol'un yaptığı alıntı bölümünü köşeli parantez içinde verdim. Ben, alıntıının tamamından Bolşevikler'in dogmatizmini ve despotizmini ifade edecek en ufak bir ipucu da bulamıyorum. Tabii yargı okuyucunun.

Komünist partilerini daha doğuştan "despotik ve dogmatik" olarak nitileyen Scrol, 1930'lardan sonra "gerçek Marksistler" in, "demokratlar" in, "aydınlar" in, "bilimadamlar" in, "sanatkârlar" in, bu "en soylu ve yetkin insanlar" in komünist partilerin dışında kalarak "soluk alma olanaklıları bulabildikleri" ni, komünist partilerin, "bilgisizlerin, yeteneksizlerin ötesinde, neredeyse kriminalilerin toplanma odaklıları konumuna" geldiklerini söylüyor.

Her ne kadar, örneğin "demokratlar" in yerinin komünist partisi olması gerektiğini kavrayamıysam da Serol'un "soyru ve yetkin insanlar" dan kastının aydınlar zâmrâsi olduğunu varsayıyabilirim. İmdi, Serol'un iddiasına bakılırsa Lenin öncesinde aydınlar Marksizm'e daha ilgi duyarken bu ilginin Lenin'le birlikte tersine döndüğü gözlemlenmemiz ge-

rekir. Oysa hiç de böyle olmadı. Ekim Devrimi'ne kadar aydınlar Marksizm'e fazla rağbet etmediler, partilerin uzağında durdular. Aydınların Marksizm'e yakınılaşmaları Sovyet devriminden sonra gerçekleşti. Üstelik bu eğilim, Stalin'e, Stalinizm'e, Stalinizm'in üzerindeki gölgesi sayılan Komintern'e ve onun partilerine rağmen sürdürdü. Bunu görmek için sadece İspanya İç Savaşı'ndaki enternasyonal taburları hatırlamak yeter. Dahaşı, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra da, Stalin'e rağmen aydınlar komünist partilerine rağbet etmeye devam ettiler. Aydınlarla partiler arasındaki ilişkilerin nispeten soğuması yakın zamanların bir olsusu. Üstelik destalinizasyona rağmen! Yani aydınların partiye karşı tutumunu partinin "despotik ve dogmatik" yapısında aramak, meseleyi kavrayabilmek noktasında bizi bir adım bile ilerletmiyor. Sosyalizmin pek çok meselesi gibi, bu meseleyi de kavrayabilmek için kapitalizmden sosyalizme geçişte dünyamızın nasıl bir süreç izlediğini iyi etmed etmek gerekiyor.

Komünist partilerinin "bilgisizlerin, yeteneksizlerin" dahası "kriminalilerin" toplandıkları, "onurlu insanların uzağında kalmayı yeşledikleri" partiler "konumuna geldikleri" iddiası ise, acaba bir dili sürmesi mi" var diye düşünürüm insan. Hemen akıma geliveren bir Eisenstein'i, bir Gorki'yi, bir Tzara'yi, Eluard'ı, Aragon'u, bir Picasso'yu, Nazım'ı, Nerdü'yi, Guttuşo'yu düşündürürüm da... sonra İspanya İç Savaşı'nda ölenler, Leningrad'ı savunanlar, Rezistans'da ön safta dövüşenler, milyar aşık insan emperyalizmin boyundurduğundan kurtaracak devrimlere öncülük edenler, Vietnam'da ABD'ye pes ettirenler, Selazar faşizmini devirenler, G. Afrika'yı ırkçı diktatörlükten kurtarmak için verilen mücadelede yer alanlar, bütün bunlar yanında çok mütevazı de kalsa 12 Eylül rejimine boyun eğmemek için onca işkenceli ve hapsi göze alanlar, Serol'un bütün bu "kriminalileri" ve "onursuzları" birer birer geçiriyor gözümüzün önünde ve "eve!" diyorum, benim de yemin bu onursuzların safıdır.

Serol'un yazısının en "zayıf" yanı ise kullandığı metod. Yazının başlangıç bölümünde, cümle olumsuzlukların Stalin ile, yani kişi faktörüyle açıklanamayacağını söyleyen Serol, nedense bu dikkati kendi yorum ve çözümlemelerinde göstermiyor. Sadece şu bölüm dahi Serol'un kendi ayıyla döşüğü tuzağı açıkça ortaya koyuyor:

"Gerçekte sorun, KP'lerin özünden gelen merkeziyetçi-antidemokratik (despotik ve dogmatik) niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Lenin, çok olağanüstü koşullarda ve ola-

Dogmatik ve despotik bir parti ile insanoğlunun ileri yürüyüşünde çağ açıcı önemi olan Ekim Devrimi'nin gerçekleştirilemeyeceği besbelli. Bu açmadan kurtulmak için Lenin'in kişiliği devreye sokulursa tarihin idealist yorumunun tuzağına düşülür.

gantübü bir kişilikle, çok kısa bir dönem yönetimde kalabilmiş... ve ardından gelen Stalin, bu yapısal olgunu kendi mantığı uzantısında işletmeye başlamıştır."

Yukardaki tahil, "tarihte kişinin rolü"nın Marksist çerçevesine hiç mi hiç sağlamıyor. Önce nasıl olup da Lenin'in kurduğu partinin "Özünde despotik ve dogmatik" olduğu sorusu boşta kalyor. Serol'a göre Lenin'in kurduğu parti daha baştan böyledi. O zaman ya Lenin böylesini bilerek ve isteyerek yaptı. Ve bu parti ile -şaka değil- Ekim Devrimi başarılı. Demek ki kişi isteyince oluyor! Yani tarihi yapan kişilerdir! Ya da Lenin böyle bir parti istemedi ama mevcut şartlar böylesini zorunlu kılmıştır. O zaman komünist partilerinin gününe ne? Kaldı ki biliyoruz, o günün şartları hiç de "dogmatik ve despotik" bir partiyi zorunlu kılmıyordu.

Olup bitenlerin Stalin'le, yani kişi faktöryle açıklanamayacağını -haklı olarak- söylemek Serol, bir de bakıboruz söylemeklerinin tam tersini yapıyor ve yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi bu sefer sorunu Lenin ile, yani kişi faktöryle açıklıyor. Serol'a göre Lenin'in partisi "Özünde despotik ve dogmatik"ti ama "Lenin'in olağanüstü kişiliği" durumu kurtardı. **Dogmatik ve despotik** bir parti ile insanlığın ileri yürüyüşünde çağ açıcı önemi olan Ekim Devrimi'nin gerçekleştirilemeyeceği besbelli. Serol bu açımdan kurtulmak için, careyi, **Lenin'in kişiliğini devreye sokmakta** buluyor. Ama böyle yapmakla da tarihin idealist yorumunun en "klasik" tuzağına düşüyor.

Serol'un değerlendirmelerinde hiç mi hakikat yok? Elbette var. Ama vur dendiymi ol dürenin bir yararı yok. Serol'un yaptığı, öbür uca salımanın tipik örneği. Oysa gerçek hayat ne bembeyaz, ne de siyah. Öneğin Lenin'in partisinin "despotik ve dogmatik" olduğu övversayımlı, gerçek dışı ve haksız olduğu için, partide ortaya çıkabilecek -ve giderek çakan- olumsuzlukların anlaşılmamış kolaylaştırılmış, zorlaştırıyor, hatta imkânsız kılmıyor. Oysa böyle yapılmayıp da, öneğin, bütününe verdiğim Luxemburg alıntısında gördüğümüz gibi, çok yönlü ve bütünsel bir yaklaşımla meseleye bakısa olup bitteler anlaşılır olmaya başlar.

Serol yazısının sonunda komünist partilerinin "yaşam dönemlerini tamamladıkları" hükmüne varıyor. Gündümüzde sosyalizm dünya çapında çalkantılı bir dönemi yaşıyor. Bu çalkantı, kapitalizmle sosyalizm arasındaki global yarışmanın ortaya çıkardığı "nafutehah" sorunlara sıkı sıkıya bağlı. Ve bu süreç kaçınılmaz olarak işçi sınıfı partilerini de etkiliyor. Ama böyle diye hiçbir Marksist, örgütü siyasi mücadeleye reddiye çıkarmıyor. Aksine Marksizm'in yaratıcılığının, partilerin tekamüklerinin açma yönünde seferber edilmesi çabaları güç kazanıyor. Ülkemizde de siyasi örgütlenme sorunu Marksistler'in gündemindeki birincil önemi koruyor. Ben inanıyorum ki Serol'un da bu çorbadı tuzu olacaktır.

İran'da idamlar durdurulmalı

Iran-Irak arasında sekiz yıldır süren savaş arısında bir milyon civarında ölü ve ağır maddi-ekonomik kayıp bırakarak sönümlenmeye başladı. Ağustos 1988'de taraflarda uygulanmaya konan ateşkesle birlikte çatışmalarda belirgin bir azalma görülmüyor. Savaşın yıkımı ise daha belirgin biçimde duyuluyor. İran açısından, savunma diye başlayıp "İslam Devrimi İhracı" na yönelik savaşta yedi yüz bin kişinin öldüğü tahrif ediliyor. İran Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre 1987'de yaşı yirmi bulmamış 120 bin civarında genç okullarından alınıp savaşa gönderildi. Aynı yıl Dünya Sağlık Örgütü istatistiklerinde İran dünyada sakat nüfusun en fazla olduğu ülke olarak gösteriliyor. Savaşın yol açtığı maddi kaybin 400 milyar dolar bulduğu, üretilmekte ve petrol fiyatlarındaki düşüşün ekonomik krizi iyice derinleştirdiği kaydediliyor. Geniş kiteler derin bir sefalet içinde bulunuyor.

Şubat 1979'da Şah'ın devrilmesiyle sonuçlanan halkın zaferinden sonra, merkezi oturtonun tam olarak nasıl şekilleneceği henüz netleşmediği sırada, kimlerinde "demokrat"lık izlenimi yaratan ve işbirliği illüzyonları doğuran molialar, çok geçmeden ieri, demokrat ve yurtsever muhalefeti karşı hücumu geçiriliyor. Özellikle 1982 sonrasında yoğun tutuklamalar ve idamlar yaşandı. Savaşın sürdürdüğü koşullarda, halkın kitelerinin sıvışan duyuğu hoşnutsuzluğu bastırmak üzere yüzlerce yurtsever katledilerek gözdağı verildi.

Humeyni yönetimi gerç anti-Amerikan sloganları sürekli tekrarlıyor ve Washington da molialara ateş püs-

kürüyordu, ama bu durum İrancate diye anılan skandalda ortaya çıkan üzere ikisi arasında silah alışverişini engellemiyordu. Bu sırada İran toprakları Afganlı karşı devrimciere Bata silahı sağlama güzergahlarından biri oldu, ayrıca Lübnan'da İran destekli para-militär gruplar kuruldu. Teckirlik rejim "İslam Devrimi İhracı" na yönelik bu girişimlerine karşı çıkan ve savaşın bitmesini isteyen komünist ve devrimci-demokratik muhalefet ağır saldırılara uğradı. 1988 yazında ateşkesin ardından, ağır ekonomik ve sosyal bunalımla gelen çalkalanmaya karşı bu kez siyasi muhalefler, özellikle de komünistler ve diğer devrimci kadrolar fiziksel olarak yok edilmeye başlandı. Ekim ayından Aralık sonuna kadar bin yakın devrimci ve yurtsever idam edildi. Kasım sonundan Aralık sonuna kadar geçen sürede TUDEH'ten 81 Politbüro üyesi olmak üzere 19 Merkez Komite üyesi (iki MK sekreteri), 7 üst düzeyde parti yöneticisi ile aralarında işçi ve ordu birimleriyle, eyalet örgütlenme sorumlularının bulunduğu 27 parti üyesi idam edildi. Aralık ayının son haftasında ise Halkın Fedayıları (Çoğunluk) Örgütü'nün 36 mensubu aynı şekilde katledildi. Bu arada yüzlerce sendika Üyesi ve yöneticisinin de idam edildiği Dünya Sendikalar Federasyonu tarafından açıkladı. Uzun yıllardır hapiste bulunan siyasi tutuklular bu insanlık dışı "ibret-i aleml" gösterisine kurban edilme tehdidi ile karşı karşıya bulunuyorlar.

Bu barbarca saldırganlığında İranlı devrimci, demokrat ve yurtseverlerle uluslararası dayanışma yükseltilmiş, idamlar bir an önce durdurulmalıdır.

Birlik için ne dediler?

**Mehmet Ali Aybar:
İlk adım birlik**

Türkiye'de sol hâlâ parçalı... 12 Eylül'den önceki durumdayız, bir önemli farkla: Anayasa Mahkemesi Sosyalist Parti'nin kapatılması için açılan davayı reddetti. Bu nedenle gene herkesin elinde bir başka "İncil": kimi, devrim demokrasiden geçerdi; kimi, Leninistim diyor; kimi, Stalinçiyim diyor; Ve kimi, Enver hocası, kimi de Castro'cu... Oysa hepimiz Türkiye'nin sosyalistiyiz. Ve Türkiye'nin Sol politikasını önce saptamak, sonra da birliği ile uygulamak için, zaman kaybetmeden bir araya gelmek zorundayız.

Belki anımsarsınız: Türkiye'nin en tutucu anayasası olan 1982 Anayasası'nın da sosyalizme açık olduğunu yazmıştım. Çünkü demmiştim çağımız sosyalizm çağıdır. Ve sol birleşmelidir diye eklemiştim. Aylar, yıllar geçti, sol hâlâ bölük pörçük... Tarih hepimizi suçlayacak emin olun.

Sol, 1961-1968 yıllarında Türkiye İşçi Partisi'nde bir araya gelmiş, güçlü bir muhalefet yürütmüştü. Mecliste 15 milletvekili, bir de senatör vardi. Etkin bir muhalefet yapmıştır. O günleri yaşayanlar bilir. TİP Amerika'ya karşı amansız bir muhalefet de sürdürdü: Amerikan elçisi yurduna dönerken, tüm diplomatik kuralları hiçe sayarak, içslerimize müdahale demek olan şu sözleri söylemiştir:

"Türkiye'de tek düşmanımız Türkiye İşçi Partisi; halk Amerika'nın dostu" demişti. Evet, TİP Mecliste yaptığı ilk konuşmadan, Türkiye'de kaç Amerikan üssü olduğunu sormuş ve Amerikan komutanının izni olmadan ne cumhurbaşkanının, ne başbakanın, ne sununma bakanının, bu üslere giremeyeceğini söylemiştir. TİP bu gücü nereden alıyordu? Hiç kuşkusuz olmasın solun birliğinden.

Amerika tabii seyirci kalmadı. Şeytanca bir plan uyguladı. Tahminim: **Hükümete**, 141-142'yi bir süre uygulamamış, sol yarınları serbest bırakın. **Genciler**, silahlı iktidallin tek yol olduğunu yazan kitapları okusunlar. Bir yan dan da "komando" kamplarında sağcı gençleri silahlı mücadele için eğitin, dedi. Tabii bu bir tahmin. Ne ki, olaylar tipi tip bu yazdıklarım gibi gelişti. Ve Türkiye Amerika'nın "yakın takibine" girdi. Bir süre sonra kamplarda yetiştirilen sağcı komandolar, solecula-

ra silahla saldırmaya başladılar. Ve solcular da silahlara karşı verince, iki grup arasında silahlı çatışma başladı. Sam Amca bölgesinde elliğini ovusturuyordu. 12 Mart oldu. Ama genel aftan sonra silahlı çatışmalar gene gündeme geldi. Ve 12 Eylül 1980'de Silahlı Kuvvetler adına, kuvvet komutanları devlete el koydular. Bu rejim hâlâ devam ediyor; başka bir görünüm vererek...

Evet sol önce "fraksiyon"lara ayrıldı, parçalandı; sonra da dardeler geldi... Nice evladımız çatışmalarda ve darağacında can verdi. Nice evladımız zindanlarda. Ve sol darmadağın... Bu böyle sürüp gidecek mi?

Gittmemeli, gitmeyecektir. Sol mutlaka birleşmelidir. Bunun tek yolu, hepimizin bir masa etrafında toplanıp, bugünün Turkiyesi'nde ne yapabileceğini tartışarak ortak bir çizgi de birleşmektir. İşçiler, emekçi halkımız, emin olun bizden bunu bekliyor. Bunu yapmalıyız, yapacağız. Hem de hemen, daha çok vakit kaybetmeden. Yoksa Türkiye'nin emekçi halkı bizi hiç affetmeyecektir. Evet, birleşeceğiz ve Kurtuluş Savaşı Mustafa Kemal'inin deyimi ile: "Bizi mahvetelemek isteyen emperyalizme ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı" bu kez, mutlaka zaferle ulaşacağız. Haydi, Sol'un Birliği ve Kurtuluşa doğru, İLE RI...

Gilse bilgisizliktir. İkincisi, bir süre öncesine dek gönül rahatlığıyla devrimci demokrat söylemeli kimi çevrelerin yaşadıkları gelişmeler, kategorileri zorlamaktadır. Aynı şekilde günümüz solundan yeni sola, devrimci demokratizme ve legal Marksizme doğru kaymalar da tabloyu karmaşıklaştıran bir diğer etkendir. Özellikle TBKP'de legal Marksist yönetimlerin giderek açığa çıkması, bu partinin taraf olduğu birleşme çalışmalarının "Marksist solun birliği" olarak anılmasını olanaksızlaştırmaktadır.

Kimi kategorileri, kabalaştırmak pahasına formüle etmek, samim yukarıdaki değerlendirmeye... net bir çerçeveye sağlayacak: "Marksist sol" kategorisine ben geniş sınırlar atfediyorum; "geleneksel sol" ile bunun bir alt kumesini kastediyorum; geleneksel sol içerisinde de ayrı bir "devrimci Marksizm" bölümünün şekillenmekte olduğunu düşünüyorum.

İlk soruya ilişkin sonuc olarak şunu söyleyebilirim: TBKP-TSIP birleşmesi, bu oluşumların kendi tanımlarından gelen sınırlar dahilinde kaldıgı sürece, yanı iki (ya da üç) örgütün birleşmesinden ibaret oldukça, tek bir olumlu taşıyacaktır: Tablonun yalnızlaşması... Bu "olumluluk" TSIP'in TBKP'den farklı vurgularının törpülenmesi anlamına gelirse kalıcı kazanacaktır. Yok eğer birleşme, peşisira daha karmaşık kopmalarla zemin hazırlayacak olursa, tablonun bugün için yalnızlaşmasının avantajı da kısa sürede tyip gitdecektir. Ben birleşme çalışmaları bunun dışında bir anlam atfedemiyorum. Bu noktaya ikinci sorunuzu cevaplandırmak bir kaçı ekleyeceğim.

► Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmaların desteklenmesi" ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Önce iki parantez açmak istiyorum. Marksist sol-sosyalist sol ayrimını yukarıda ifade etmemi denedigim gerekçelerle anlamlı bulmuyorum, bu bir. İkincisi, öteden beri yaşadığım konumda olan ya da bu duruma 12 Eylül ile itilen sosyalist partilerin yasallaşmasını her solcunun desteklemesi doğaldır; bunu vurgulamak gereklidir. Parantezleri kapatıp kaldığım yerden sürdürüyorum. Yukarıda söz ettiğim "belirginleşme" farklı süreçlerden gereklidir. Farklılık olabilmesi kendiliğinden işleyişin değil, değişik siyasal öznelerin müdahalelerinin bir ürünüdür. Yasallaşma-yasal parti tartışması bu belirginleşme (ya da olgunlaşma-nitelik) için mümkün olan en uygun ve olumlu ortamın yaratılması açısından ele alınmalıdır.

Türkiye solunun belirli bir süreyle daha, çeşitli eğilimlerin birbirlerini etkileyecek denli yakın mesafelerde geçirmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Devrimci Marksist bir odak açısından prematüre doğumda sakat kalma riski bugün için yüksektir. Türkiye'de sosyalizmin sağlıklı bir geleceğe sahip olabilmesi, "kopuşlar"ın, yeterli olgunluk düzeyine ulaştığında yaşanmasını gerektiriyor. Legal sol parti bu noktada, topluma global düzeyde kazandıracıklarının ötesinde, farklı eğilimlerdeki sosyalistlerin birlikte bir ol-

**Aydın Ciritli:
Artık marş
basılmalı**

► TBKP (TİP - TKP) ile TSİP'in başlatıkları birleşme çalışmaları Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Onçelikle TBKP ile TSİP'in birleşme çalışmalarının "Marksist solun birliği" ile tam olarak ortaçılığını söylemeliyim. Marksist solun sınırlarının daha geniş olduğunu, ancak hangi grup ya da bireyleri kapsadığının henüz belirginleşmediğini düşünüyorum. Kimin "Marksist" olup olmadığını, öznel adlandırmalarının ötesinde tarihsel kanıtlamalarla, bu anlamda bir nesnelliğe dayanması gerekiyor. Bu ise bir bütün olarak Türkiye sol hareketinin önlükteki gelişime ve ayrışma süreçlerinde ortaya çıkacaktır. Bugünden söylelenebilecek olan şeyle de var elbette. İki; TBKP ile TSİP'in dışında geleneksel sol örgüt, çevre ve bireyler kesinlikle mevcuttur ve bunların iki partinin ayrılmına tepki duyp "açıkta" kıldıklarını söylemek hakaret de-

**İşçiler, emekçi
halkımız, bizden ortak bir
çizgide birleşmemizi
bekliyor.**

gunluşma geçirmeleri açısından da hayatı görünüyor. İşte, iki partinin birleşme çalışmaları, bir yan türün olarak legal sol partinin oluşum sürecine hız katmaları halinde olumlu taşiyacaktır. Legal sol partiden TBKP'nin yasallaşmasından bütünüyle farklı bir oluşumu kastettiğim de, sanırım açık...

Legal sol partinin, bileşenlerinin zenginliği ve çeşitliliği ölçüsünde solun olgunlaşma sürecine olumlu bir ortam sunacağını söyledim. Bunun dışında bir olasılık, 80 öncesi "partili geleneksel sol - partisiz gruplar" tablosunun tekrar çizilmesi olabilir. 80 öncesinde partisiz radikal kesimlerin de meşru bir zeminleri bulunuyordu. 1989'un başlarında olduğumuz şu günlerde henüz böyle bir meşruluk sağlayacak bir toplumsal hareketlilik, altıst olus vb. gündemde değil. Bu durumda aynı tablo, bu kez radikalizmi "polisiye vak'a" düzeyine indirgerek tekrarlanabilir. Türkiye solunun temsil imtiyazını ve "havucu" reformizme, "sopa'yı devrimci kesimlere sunan böylesi bir senaryo engellenmelidir.

Bir diğer olasılık, bir yandan bu senaryo provaları, bir yandan legal Marksızmin diğer kesimlerin dışında bağımsız bir kimlik ve vücut kazanma girişimleri yaşanırken, devrimci Marksızmin strecin önleme gelecek bir atılımı gerçekleştirmesidir. Bu en iyimser olasılığın kısa dönemde zayıflığı karşısında, devrimci Marksistlerin titizlikle yapmaları gereken hesap, solu derinlemesine ve nihai anlamda bölecek bir kopuşun optimal zamanlaması üzerinde yoğunlaşmadır. Ancak tekrar edeyim, bir ucta legal Marksızmin netleşmesi diğer ucta da netleşmeyi ve çizgilerin kalınlaşmasını zorlamaktadır. Bu yönelikin geri dönülmeye bir noktaya yaklaşması radikal kesimlere hızlı olgunlaşma sorumluluğunu yükleyecektir.

İkinci sorunun cevabının sonunu, açık ifadelerle getirmek istiyorum. Yasal partinin solun bugünkü olgunlaşma düzeyinde bir ara uğrağın ötesine geçebileceğini düşünmek ciddi bir hatadır. Bu hatamın uzanımlarını bir başka dephinmede dile getirmeye çalıştım, tekrarlamıyorum. Bir de, partisemnin neyin ara uğrağı olduğu, sorulabilir. Cevap, Türkiye solunun bir bolşevizasyon sürecinden geçmesi gerektiği perspektifinden kalkılarak verilebilir. Bu ise, yalnızca belirli bir örgüt ve sosyalizme geçiş teorisine hâli sadakat duyanlara anlamlı gelecektir.

► Solun mümkün olan geniş kesimini kuçaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratılabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsemelidir?

Boyle bir legal partinin programatik hedefleri ve temel politikaları yine "ara uğrak" niteliğinde birlikte düşünülmeliidir. Kimileri arasındaki ilişkiyi, sosyalist dönüşümlerin uzakından olunduğundan kalkarak bir demokrasi programı önermekle kurabilir. Ben tam tersini söyleyeceğim. Legal sol parti sosyalist hareketimizin kimlik kazanma, bağımsızlaşma ve kendi sınıfal dinamiklerine oturma ihtiyaçlarına hizmet edecekse, tüm faaliyetleriyle sosyalizm alternatifinin güncellliğini kanıtlamaya yönelik zorundadır. Geri hedefler, istenen tam tersi doğrultuda, kimlik kazan-

mayı değil, otolikidasyonu hızlandıracaktır. Açıkçası böyle bir partide legal Marksist eğilimin varolması, partije bunun damga vurmasına dönmemelidir. Ayrıca sosyalizmi hedef gösteren program ve faaliyet, günümüz Türkiye'sinde sosyalistlerin ayakları havada bir fantezisi de değildir. Türkiye kapitalizmi her hücrende sosyalizm alternatifini hedef göstermeyi olanaklı kılan bir bunalım ve yozlaşma yaşamaktadır. Bir de, heterojen bir oluşumda, bileşenlerin kesişme noktasında ortaya sosyalist bir programın çıkışının güç olduğu düşünülebilir. Ama zorlukları düşünüp hayrağı yarıya indirmek yerine, partisine öncesi ortak çalışma talimlerine girişmek ve zorluk derecesini bizzat görmek herhalde daha akıcı bir yoldur.

► Böyle bir partiyi özleyen, isteyen ve içinde yer alabilecek olan herkesin bu oluşuma azami katkılarını ve etkin katılımını mümkün kılabilmek için ne gibi çahşmaları ve hangi yöntemleri benimsemek gerektiğini düşünüyorsunuz?

Bu soruya kimi yönleriyle yukarıda cevap verdirdiğini sanıyorum. Son birkaç ekleme yapabilirim: Hiçbir tartışma yıllar boyu aynı canlılıkta süremez; adım atılmayan tartışmalar eninde sonunda tükenir. Üç-dört yıllık tartışmanın ve birliğimin heba edilmemesi gerekiyor. Bu anlamda, 141-142'nin kalkması türlü hukuki düzenlemeler, TBKP'nin sonu henüz belirsiz yasallaşma girişimleri, ne zaman sonuç alınacağı kestirilemeyecek TBKP-TSIP birleşmesi, sol içi diğer ayırmaların netleşmesi, aydınların partisine sürecini benimsemesi vb. daha fazla zaman kaybetmenin gerekliliği olmamalıdır.

Şu ana kadar, değil legal sol partiyi "bekleyen" ve ihtiyacını duyan toplumsal kesimler, devrimci kadrolar bile somut bir hedef etrafında dinamize edilmiş değildir. Etkin katılımı mümkün kılabilmek için önce konu dergi sayfaları ve tartışma masalarının ötesinde gündeme alınmalı, "marş basılsın"dır. Bu basit adımın atılabilmesinin çok basit olmadığını farkındayım. Hiçbir çevre kendi potansiyellerine dayanarak yükün altına girmeye göre, öncelikle öngörü ve niyette en fazla yakınlAŞanların enerjilerini biraraya getirmeleri gerekiyor.

Mehmet Emin Sert: Birlik ve ayrışma

Sorulara toplu bir cevap vermemenin, görüşlerimin anlaşılması daha kolaylaştıracağı düşünüyorum. Bu nedenle 4 sorunun da cevabını ortak veriyorum.

Oncelikle şunu vurgulamak isterim, Türkiye'de mevcut siyasal örgüt ve eğilimlerin çokluğunun suni olduğu gerçekdir. Ama bunların hepsinin, kendisine "komünistim", "sosyalistim" diyen bütün örgüt ve eğilimlerin tek bir yapıda bütünlüklerinin mümkün ve doğru olmadığı da ayrı bir gerçekdir.

Türkiye'de birlik streci tek yönlü bir süreç değildir. "Birlik ve Ayrışma" Türkiye sos-

yalist hareketinde tek bir süreç olarak yaşanmaktadır, yaşanacaktır. Bu süreç sonunda Türkiye sosyalist hareketi birkaç ana eğilimi netleştirecek ve büyük ölçüde 1950 sonrası TKP'nin likidasyonunun neden olduğu bu gürünüm giderilerek, bütün dünyada olduğu gibi sosyalizmi yorumlayışlara göre bir yapılmaya çalışacaktır.

Bu çerçevede, durumun netleştirilmesi doğrultusunda atılmış ve atılacak her adım sürecin iç evrimindeki hızlanmalar olarak olumlu görüceğimiz olacaktır. Bir zamanların pek kullanılan tabiri ile "ayıların aynı yerde buluşması" kendi açılarından olduğu kadar, netleşmeye hizmet edecek için de sosyalist hareketin genel açılarından ilerleme yönünde bir adımdır. Ama bu adım, Marksizm temelinde atılmış bir adım mıdır? Bu soruya verdigimiz cevap ise olumsuzdur. TKP-TİP-TSIP birleşmesinde, her adımda Marksizm-Leninizm'den daha da uzaklaşma diye bir gelişme söz konusu olmaktadır.

TKP-TİP birliği, TKP ve TİP'in varolabilen en geri noktalarında ve giderek bunların da aşılıkla tamamen reformist ve uzlamacı bir temelde birleşmesi olarak ortaya çıkmıştır. Çeşitli yerlerde de ifade ettiğimiz gibi, TBKP'nin hem programatik hem de politik ve taktik yaklaşımıyla komünist partisi kabul edilmesi mümkün değildir.

TBKP ile TSIP'in birleşmesine gelince; ne yazık ki, yine aynı işleyiş geçerli olacaktır. Birleşmede ileri ve olumlu yönlerin budanması esas alınacaktır. Şuńu söylemek durumundayım: TSIP'in programı - komünist bir parti programı yönünden eksikler içere de TİP ve TİP'in önceki programlarından çok daha ilerlidir. Mevcut TBKP programatığı ile kıyaslanması bile, TSIP'e haksızlık olur. Ama TBKP-TSIP birliğinde bu noktaların geliştirilmesinin değil giderilmesinin temel alınlığı da çok açık.

Ote yandan TBKP-TSIP birliği, Legal Marksızmin birliğinin somutlaşmasını ifade edecektir. Her ne kadar TİP yillardır, TİP ve TSIP ise 12 Eylül'den bu yana "illegal" konumdaysalar da, illegal olmaları "proletarya diktatörüğü", "devrimci zor", "devrimci mücadele biçimlerinin hepsini reddetmem" vb. durumlarından değildir. Veya diğer bir deyişle Marksist-Leninistler'in "aysberg" örneğiley ortaya koydukları devrimci bir parti anlayışından ötürü değildir. Mevcut yasalının sınırları dışına düşürülmemelerindendir. Bu açıdan da TSIP'in programatik gericiliğine rağmen böyle birleşmenin maddi zemin vardır. İşte bu maddi zemin legal Marksızdır.

Buradan "yasallaşma ve yasal parti" soyununa geçerek, bu konuda da Türkiye'de somut bir ayırmayı yaşıyor oluyorum. Profetarya partilerinin en temel özelliklerinden birinin "özgür" olusları olduğunu ve onu sınıf mücadelesinin ihtiyaçları doğında sınırlayacak şartlara tabi bırakacak bir yasallık uygulayın, Leninist örgütlenmenin özne aykırı olduğunu düşünüyorum. Profetarya partileri için sorunun "meşruyet" olarak getirilmesinin doğru olduğunu, bu meşruyetin sonucu olarak yasal-

Önerdiğimiz yasal devrimci parti, düzenin bir eklenisi ve parçası olmak yerine, ondan kopuşmanın bir aracı olacaktır.

lığın kazanılabileceğini ve dünya deneylerinin de bunu doğruladığını inanıyorum. Bu açıdan TBKP'nin Marksizm'den her türlü tavizi vererek yasallaşma çabalarının, icazet aramaya dönüştüğü açıktır.

Öte yandan Yasal Devrimci Parti'nin devrimci mücadelede önemli bir rol üstlenebileceğini duşündüğüm ve savundugum bilinmiyor. Yasal Devrimci Parti'nin yalnız "legal olanaqlardan yararlanmak" için değil, aynı zamanda meşruiyet mücadeleci açısından da önemli bir misyon üstleneceği açıktır. Bu konuda ilk olarak şunu belirtelim ki; önerdiğimiz ve kurulması için çaba gösterdiğimiz yasal devrimci parti, düzenin bir eklentisi ve parçası olmak yerine, ondan kopuşmanın bir aracı olacaktır. Böyle bir örgütlenme kendisini proletaryanın partisi yerine koymak yerine, sosyalizmin legal alandaki temsilcisi olma konumuna yükselmeyi hedef edinmelidir. Yine böyle bir parti, legal alanda burjuva alternatifler karşısında proletaryanın devrimci alternatif olma ve mevcut düzencenin karşı sosyalizm alternatifinin ortaya çıkarıldığı bir odak olmalıdır. Emperyalizme, tekneli kapitalizme ve faşizme karşı mücadeleinin yaygınlaşması, genişlemesi, işçi sınıfının bağımsız politikasının güçlenmesi temel hedefleri olmalıdır. Yasal Devrimci Parti, iktidar için mücadele eden tek gücün kendisi olmadığını da bilincinde kendini, kendi dışındaki sosyalist örgütlenmeye takip görmeli ve mücadelenin diğer biçimlerini savcı mantığıyla karalar duruma düşmemelidir.

Böyle bir devrimci parti, sosyalizmin temel ilkelerinde birleşen, sosyalist sisteme düşmanca bakmayan, işçi sınıfının bağımsız politikasının temel alan sosyalistlerin ortak eseri olmalıdır. Şunu da belirtmek gerekiyor ki; sosyalist hareket içinde devrimci ve reformist hareket artık tamamıyla bir ayrışmaya girmiştir. Özellikle TBKP adımıyla reformizm, programatik düzeyde kendini tamamen Marksist-Leninist bir teorik çerçeveyenin dışına çıkarmıştır. Reformizmin bu derece açık ve net bir gelisme göstermesi, kendi zittinin gelişimi doğrultusunda daha olağanlı bir ortamı da doğurmaktadır. Bu açıdan yasal devrimci parti böyle bir zemin üzerine oturmalıdır. Yani devrimci blok, kendini yasal devrimci bir partile de somutlayabilmelidir. Yasal devrimci parti, reformizmin legalizminin kırılması için daha da zorunlu bir ihtiyaç haline gelmektedir. Böyle bir adının gerçekleştirilememesi, geniş kitleler üzerinde sosyalizmi yalnızca reformizmin temsil ettiği gibi bir izlenimin ve yanlışSAMANIN DA DOĞMASINA YOL VEREBİLİR.

Türkiye sosyalist hareketinin gelişiminin esas olarak işçi sınıfının bağımsız politikasının hayatı geçirilmesiyle olacagina inanlığımızdan, "solun" geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem temel ihtiyaç, hem de olağanlı olmadığını düşünüyorum. Bugün Türkiye'de "sol'un en geri noktalarını sağlayabilecek bir birliğin uzun vadeli olarak sosyalist mücadelenin gelişimine hizmet etmesi zordur. Tersine tüm burjuva çizgilerden ayrılarak gelişen, sınıf temeline dayalı, iktidar için mücadele ruhuyla donanmış, mevcut düzenin tamamen reddiyesi ve yeni bir toplumun yaratılması hedefiyle donanmış devrimci bir sosyalist yapının geleceği belirleyecğine inanıyorum. Bu yaklaşım "sol'un tümünün bir

araya gelmesini yadsıtmıyor, ama birliklerin hedeflerinin ve birleşme yapılarının ve biçimlerinin farklı olduğu anlamına geliyor. Şöyledir bir örneği vermek isterim: "Mücadelenin temel ve acil hedefinin, Türkiye'de burjuva demokrasisini gerçekleştirmek" olduğunu düşünen "sol"la, ortak bir yasal parti oluşturarak, Türkiye devrimci mücadeleşinin ilerletilmesinin mümkün olmadığı ve Türkiye'de sorunların çözümünün tek yoluğun toplumsal bir devrim olduğunu savunan bizlerin bu görüş sahipleri ile aynı partide ortak politika ve taktikler üretmemeyeceğimiz kanısındayım.

Emperyalizme, faşizme, şovenizme karşı geniş birliktelikler oluşturulması, bunların kahçilaştırılması ve örgütSEL biçimlere bürünmesini de savundugumuz bilinmektedir. Ama 1989'lar Türkiye'sinde bunun bir parti biçiminde olmasının mümkün ve gerçekçi olmadığını bir kere daha vurgulayalım. □

Munzur Pekgüleç: Burjuva sosyalistleri birleşiyor

► TBKP (TIP - TKP) ile TSİP'in başlatıkları birleşme çalışmaları Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Özellikle 60'lı yıllarda sonra hızla yayılan ve kısa zamanda geniş yığınlarla tanışan Marksist düşünce, yığınlarla tanıtıltı ölçüde onların farklı sınıfsal eğilimleriyle çeşitlilik kazandı. Bu çeşitliliğin suni olan sayısal çokluğu bir yana bırakılırsa, nesnel olarak Türkiye Marksist solunun 3-4 ana çizgi etrafında toplandığı görülmektedir.

Her sınıf ve tabakanın kendi cephesinden Marksizmi algılaması ve bu anlamda devrim sürecine uygun strateji ve taktikler üretmesi ile ayrımlanınan Türkiye Marksist solunun, ana hattlarından birini de, TKP, TIP, TSİP oluşturuyordu.

Aynılkları aynı politik hattın farklı müdürlüklerinde olmalarından kaynaklanan bu eğilimlerin, bugün biraraya gelip Marksist solun ayrımlarını gidererek birleşmesini, Marksist solun birleşmesi anlamında değil ama, Marksist solun önemli bir kanadının birleşmesi olarak değerlendirdiyorum. Başka bir deyişle, TKP, TIP ve TSİP'in birleşme çalışmaları Marksist solun tümünü ya da büyük bir çaplılığını kapsayacak şekilde gelişeceğini düşünüyorum.

Sonuç olarak, TKP, TIP, TSİP'in birleşme çalışmaları, 12 Eylül yenilgisi sonrasında farklı çizgilerin ve bunu uygun mücadele anlayışlarının billurlaştığı günümüz Türkiye'sinde, devrimci mücadeleye ulaşma zemininde sürdürilen burjuva sosyalist eğilimlerin birleşmesi olarak düşünüyorum.

► Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın destek-

lenmesi" ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendirdiyoysunuz?

Öncelikle Marksist (ve Leninist) düşünceyi yasallaşma ve yasal parti sorununa bakış tarzını ortaya koymak gerekiyor.

Birincisi; yasal parti mücadelenin belirli bir aşamasında güçler dengesinin Marksistler lehine dönüştüğü koşullarda, başka bir deyişle devrimci mücadelenin egemen sınıfları kısmen gerilettiği ve belirli mevkileri elde etme gücüne sahip olduğu koşullarda gündeme gelebilir. Tek bir cümleyle özetlendiğinde, yasal parti devrimci açılular sağlayabilecek bir alandır.

İkincisi; ve önemlisi yasal parti mücadelenin belirli bir konjonktüründe gündeme gelebilecek ya da hiç gelmeyecek bir taktik sorundur.

Bu kısa özetlemenin işliğinde soruyu yanıtlayarak, TKP, TIP ve TSİP'in yasal parti çalışmalarını, devrimci hareketin özgürlüğünün tamamen dışında, Türkiye finans-kapitalinin AT'la bütünlemesi koşullarında verilmesi gereken bir hak olarak algılaması ve yasal parti taktik zeminden çkartıp, stratejik bir hedef olarak görmesi; Marksizm'in (Leninizm) çok dışında, onu reddeden bir eğilimi açık bir şekilde ortaya çıkarmasını içeriyor.

TKP, TIP ve TSİP'in bu anlayış temelinde ele aldığı yasal parti çalışmasının, Marksist solun devrimci mücadeleye güç katacak birliğine katkısı olmayacağı düşünüyorum.

Ama Türkiye solun arasındaki sınır çizgilerinin belirginleşmesi anlamında da bir olumluğunu değerlendiriyorum.

► Solun mümkün olan geniş kesimi kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyaset yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratabilmesi için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

Günümüz Türkiye'sinde devrimci mücadeleye ivme kazandıracak yasal parti koşullarının oluşmadığını düşünüyorum.

Eğer gerçekleşirse, tamamen egemen sınıfın icazeti ile oluşacak böyle bir partinin emekçiler lehine önemli değişiklikler sağlamak bir yana, taşıdığı potansiyeli çok olumsuz bir zeminde çürüteceğine inanıyorum.

► Böyle bir partiyi özleyen, isteyen ve içinde yer alabilecek olan herkesin bu oluşuma azami katkısını ve etkin katılımını mümkün kılabilme için ne gibi çalışmaları ve hangi yöntemleri benimsemek gerektiğini düşünüyorsunuz?

TKP, TIP ve TSİP'in savunduğu anlayış çerçevesindeki bir partiyi onaylamadığım için, yer alabilecek insanların katkısının neler olabileceğini düşünmemi gerekli görmüyorum.

Son bir söz söylemek gerekirse, Türkiye devrimci hareketinin emekçiler lehine sonucanması, istediğimiz bu mücadeleye en büyük katkısı, direniş çizgisindeki bir mücadele anlayışını benimsemeleri olacaktır.

Direniş zeminindeki mücadele anlayışının kullanacağı yöntemler ve politikalar ise dünya devrimci hareketinin pratikleri içerisinde yeterince vardır. □

Kıbrıs CTP Genel Başkanı Özker Özgür:

"GERÇEK ERKİN KİMİN ELİNDE OLDUĞUNU DÜNYA BİLİYOR"

İki taraftaki fanatik ve ırkçı öğelere karşı, dünyadaki silahsızlanma ve yumuşamanın Kıbrıs'a da yansımıası kaçınılmaz.

Henüz yeterli olmamasına karşın, son yıllarda dünyamızda, silahsızlanma, yumuşama-

ma ve barışa yönelik umut verici adımlar atılıyor. Nitekim İran-Irak, Ortadoğu, Afganistan, Angola, Nikaragua vb. sıcak savaş rüzgârlarının estiği bölgelerde bile, savaşın sona erdirilip, sorunların görüşmeler yoluya çözümlemesi için olumlu gelişmeler kaydediliyor. Akdeniz'in güvenliğini tehlilage düşüren ve Türk-Yunan ilişkilerinde önemli bir çaban başı olan Kıbrıs'ın da bu gelişmelerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Ama bunun bir itici güç olmasına karşın, adada barış sağlayacak ve yaşatacak olan Türk ve Rum halklarıdır kuşkusuz.

Bu doğrultuda yaptığımız görüşmelerde, iktidardaki Ulusal Birlik Partisi Başkanı ve Başbakanı Derviş Eroğlu, Türk tarafının istekleri kabul edildiği takdirde -ki bu istekler, varolan konumdan pek bir farklılık taşımadığı için Rumlar'ın da dile getirdiği gibi, kabul etmeleri olanaksız-mevcut konumu "çözüm" olarak değerlendirirken; anamuhalefet, Cumhuriyetçi Türk Partisi Genel Başkanı Özker Özgür olaya daha farklı yaklaşıyor.

► Bugüne dek yapılan görüşmelerle ilişkin kısa bir değerlendirme yapar misiniz?

Şu ana kadar taraflar, bizim anladığımız kadlarıyla, kendi konumlarını ortaya koydukları. Bir başka deyişle, karşılıklı sondaj niteligidindeydi bu güne kadar yapılan görüşmeler. Ama Denktaş'ın Kasım sonunda Vasilii'ye sunduğu öneriler, Türk tarafı açısından, bulunduğu konumdan biraz da olsa ileriye gitme biçiminde yorumlanabilir. Nitekim, iç Özgürükler, asker ve garantiler konusunda karşı tarafa bir takım öneriler sunulmuştur. Şimdi beklenen, Vasilii'nun da bu önerilere karşı öneriler sunarak, bir anlaşım sürecinin başlamasıdır.

► Çözüm konusunda iktidar partisinden farklı düşündüğünüz biliniyor. Bu farklılıklar nelerdir, ortak olduğunuz yönler de var mıdır?

Iktidar partisiyle bizim ortak olduğumuz bir yön yok. Çünkü iktidar partisi şimdiki durumu "çözüm" olarak görüyor. Ama bu düşünce, Denktaş'ın federasyon için yürüttüğü görüşmelere tam ters bir düşüncedir. Ayrıca biz, doruk anlaşmalarının öngördüğü çerçevede federasyon istiyoruz.

► Peki Denktaş ile iktidar partisi arasında bir ayrılık var mıdır sizce?

Denktaş ile iktidar partisi arasında bir ayrılık var mıdır, yok mudur, bilemiyoruz. Bildiğim tek şey, Denktaş federasyona ilişkin görüşmeleri yürütürken, iktidar bunu bozmaya çalışıyor.

► Bunu özellikle şunun için sordum: Görüşüm kadlarıyla Denktaş ile iktidar partisi arasında ideolojik bir görüş ayrılığı yok. Ayrıca Denktaş'ın hükümet üzerindeki ağırlığı da biliniyor. Dolayısıyla, iktidarn, Denktaş'ı kısıtlayacak, ya da karşı çıkaracak bir tavır takınması olanaksız gibi geliyor bana.

Evet, dünya görüşü açısından Denktaş ile iktidar partisi arasında bir ayrılık yoktur. Fakat, Makarios ve Kipriyanu ile yapılan doruk anlaşmaların altında Denktaş'ın imzası var. Ayrıca Türkiye'nin garanti haklarından doğan sorumluipleri var. Dolayısıyla bütün bunlar Denktaş'ı görüşme yapmak zorunda kılıyor. Bu durum nereye kadar gider bilemem. Ama onun, bir yerde Ankara'nın zoruya görüşmeleri sürdürdüğü izlenimi var bizde; yani isteyerek görüşmediği gibi bir tavrı seziyor; gördüğümüz budur.

► Uzun zamandır liderler arasındaki görüşmeler sürmesine kurum, henüz önemli adımlar atılmış değil. Sizce konuyu hızlandırmak için, yeni ne gibi adımlar alınmalıdır?

Liderler arasında şu an yapılan görüşmeler, toplumlar arası görüşmeler olarak tanımlanıyor. Oysaki toplumlar arası görüşmeler değildir bunlar; liderler arası görüşmelerdir. Çünkü Vasilii, Ulusal Konsey aracılığıyla, görüşmeleri kendi toplumuna maletmeye çalışıyor; yani Ulusal Konsey'de tartıştıktan sonra görüşmeleri katılıyor. Bizde ise -tabii mecliste birkaç kez kapalı oturum yapıldı, herkes görüşünü söyledi ama- Denktaş New York'a giderken, bir öneri sunacağını ve de önerilerinin neler olduğunu ilişkin bir şey söylemedi bize. Tabii bunu hükümete de söylediğini sanmıyorum. Anladığımız kadıyla bu öneriler Ankara'da hazırlandı... Öte yandan hükümet ise, "ben federasyona ne kadar karşı çıkarsam, Türk tarafı görüşme masasında o

kadar güçlü olur" düşüncesiyle hareket edip, karşı tarafa şantaj yapmaya çalışıyor, ya da şantaj yaptığı samyor. Tabii bu düşünce çok saçma ve mantıksızdır bizce. Çünkü Türk tarafının haklı bir tezi varsa -ki vardır bizce bunu savunur orada ve bu tezlerle pazarlık gücünü artırabilir ancak. Yoksa hükümetin ve Başbakan Derviş Eroğlu'nun, Denktaş orada görüşürken, biz istemiyoruz, karşınızda gibi gülünç senaryolar yazmasıyla olmaz bu iş. Çünkü bu memlekette gerçek erkinimin elinde olduğunu dünya biliyor. Bugün hukümet Kıbrıs Türkünün değil, Türkiye'den gelen göçmenlerin temsilcilerinin desteğiyle ayakta duruyor.

► Peki çözümü çabuklaştırmak için neler yapılmalıdır sizce?

Sizin de söylediğiniz gibi, sorun önce Kıbrıs halkının sorunu. Çünkü bu topraklar bizim ve yeniden bir yurt yaratmaya çalışıyoruz burada. Dolayısıyla liderlerin yanı sıra, siyasi partiler, sendikalar, işadamları, kısaca Kıbrıs halkının yavaş yavaş temasta bulunmaları, bir araya gelmeleri gereklidir; buna olanak sağlanmalıdır. Yoksa tepede salt iki liderin görüşmesiyle mümkün değildir bu.

► Son yıllarda dünyadaki silahsızlanma ve yumuşamanın da Kıbrıs sorunun çözümüne önemli bir katkısı olur sanız?

Evet tabii. İki taraftaki fanatik ve ırkçı öğelere karşı, bu olumlu gelişmelerin bize de yansımıası kaçınılmazdır. Nitekim her iki taraf da eskisi gibi katı bir tutum içinde değil artık; daha yumuşak ve daha yapıcı; bir yerde de öyle olmak zorundalar zaten.

► Görüşmeler başladığında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Peres de Cuellar'ın, Haziran 89'a kadar görüşmelerin bir somutlık kazanması doğrultusunda isteği vardı. Önümüzde beş ay gibi kısa bir zaman kaldığını göre, bu istekler ne ölçüde gerçekleştirilebilir sizce?

89'un Haziran'ına kadar Kıbrıs sorununun çözümlenmesini beklemek aşıri iyimserlik olur kanısındayım. Bu daha çok bir uyarı tarihi olarak belirlendi. Anladığım kadıyla, elinizi çabuk tutun, bu işi daha fazla geciktirmeyin denmek istedim; 25 yıllık bir sorunun bir çipi da sonuçlanması kolay değil tabii. Ama yine de kararlılık ve karşılıklı iyi niyet olsayıdı, bu da mümkün olabilirdi. Çünkü liderler arasında ilkeler saplandı, çerçeveyi çizildi ve hedef belirlendi... Öyle anlaşılıyor ki, Kıbrıs'ta barış biraz daha zaman alacak ama umutsuz değilim. □

▲ Özgür, "Bugünkü hükümet Kıbrıs Türkünün değil, Türkiye'den gelen göçmenlerin temsilcilerinin desteğiyle ayakta duruyor."

HİNT-AVRUPALILAR ANADOLULU MUYDU?

İnsanın uzak geçmişindeki köklerine dayanarak bugünle ilgili sonuçlar çıkarmak gereksiz.

Her ulus öncelikle bugünüyle değerlendirlilmeli.

alkuta yüksek mahkemesinde görevli İngiliz yargıcı Sir William Jones 1786 yılında Hindistan'ın bilinen en eski yazım metinlerinin yazılılığı dil olan Sanskrit'in, Latince ve Yunanca'ya, şansızlık ölçüde benzediğini belirledi. Yüksek mahkeme yargıcının bu buluşu, dil konusunda yeni araştırmaların başlamasına neden oldu. Bu araştırmalar sonunda, başlıca Avrupa dilleriyle Sanskrit ve Farsça'nın, birbirleriyle akraba oldukları ve hatta aynı kökten kaynaklandıkları kabul edildi. Bu diller, Hint-Avrupa dil ailesini oluşturdu. (Arapça ve İbranice, Sami; Türkçe, Ural-Altay dil aileleri içinde bulunurlar.)

Hint-Avrupa dil ailesinin belirlenmesiyle birlikte, Hint-Avrupalıların kökeni sorunu ortaya atıldı. Hint-Avrupa dillerini konuşan halkların en eski mitlerinin pek çokunda, göçer savaşçı atalarından söz ediliyordu. Öyleyse, Hint-Avrupalıların ilk ataları, göçer ve savaşçı bir kavim olmaliydi. Bu atalar, savaşta at arabaları kullanıyorlardı. Fizik ve zeka üstünliklerine ve atı ehlileştirmiş olmalarından aldığı güççe dayanarak, göç etikleri toprakları işgal etmiş ve Batı uygarlığının ilk tohumlarını atmış olmuydular.

Hint-Avrupalıların kökeni sorunu, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, özellikle ırkçı eğilimli Alman bilimadamlarının ilgisini çekti. İlk Hint-Avrupalı kavime Urvolk, Hint-Avrupalıların ilk vatanına, Urhelmat, deniliyordu. Urhelmat'ın yerini belirlemek amacıyla pek çok çalışma yapıldı. İskandinavya'dan Orta Avrupa'ya ve hatta kuzey Hindistan'a dek pek çok yörenin, Hint-Avrupalıların ilk vatanı olabileceği ileri sürüldü. Günümüzde, konuya ilgilenen bilimadamlarının çoğu, Hint-Avrupalıların ilk vatanının Güney Rusya stepleri olduğu konusunda uyuşurlar. Hint-Avrupalıların bu Ur-

heimat'dan, I.O. ikinci binin başlarında göç ederek dünyaya dağıldıkları kabul ediliyor.

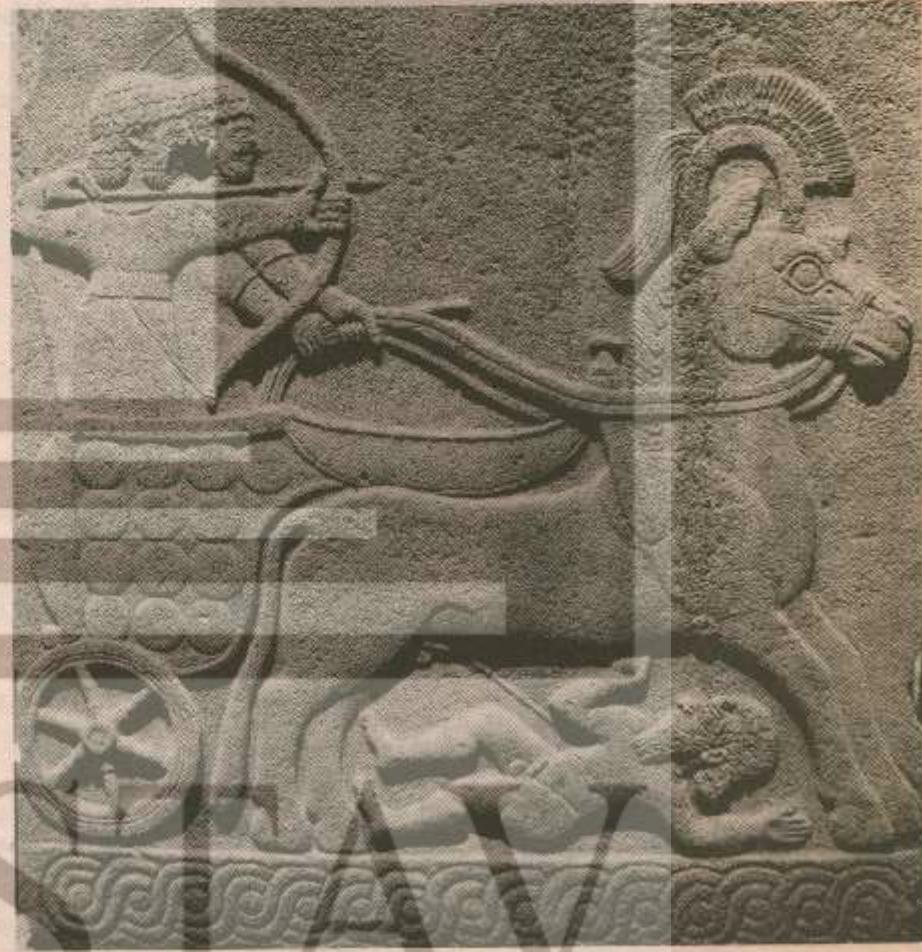
Eleştiri

Cambridge Üniversitesi arkeologlarından Profesör Colin Renfrew, Archaeology and Language (Arkeoloji ve Dil - Jonathan Cape, Londra, 1987) adlı kitabında, Hint-Avrupalılar konusundaki yerlesik görüşlerin, kapsamlı eleştirisini getiriyor. Renfrew'a göre, Hint-Avrupalılar'ın büyük göçünün başladığı kabul edilen I.O. ikinci binin başlarında, böyle bir göçe neden olabilecek demografik baskılar ya da iklim değişiklikleri söz konusu değildi. Hint-Avrupalı göçünün kanıtı olarak kabul edilen belirli çömlek türlerinin (corded

ware) ve mezar tiplerinin (kurgan), Avrupa ve Asya'ya yayılmaları, göçer yerine, kavimler arası ticaretle ve kültür ve alışverişleriyle de açıklanabilir.

Renfrew'a göre, I.O. ikinci binin başlarında, kavimlerin büyük çapta göçünü olası kıtlık maddi koşullar oluşturmayı. Evet, Hint-Avrupalıların ataları, atları ehlileştirmiş olabilirler. Ama, eldeki bilgiler (mitler), onların atları yalnız savaş arabalarında kullandıklarını gösterir. Oysa, göçer kavimlerin ata binmiş olarak hareket etmelerini sağlayan uezgi ve mahmuz, Hint-Avrupalılar'ın göç ettiği ikinci binin başında değil, sonrasında bulunmuştur.

Renfrew, değişik ülkelerdeki göçerler üzerinde yaptığı incelemelere dayanarak, göçer

▲ Bir Hittit savaş arabası. Bir teze göre Hint-Avrupalılar atı ehlileştirdiler ama sadece savaş arabalarında kullanıdilar.

Hint-Avrupalıların kökeni sorunu, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, özellikle ırkçı eğilimli Alman bilimadamlarının ilgisini çekti.

topluluklarının varolabilmesi için, önce yerleşik tarım topluluklarının varolmaları gerektiğini ileri sürüyor. Yerleşik toplulukların üreticileri tarım ürünlerini, göçerlerin tüketimleri besinlerin önemli bölümünü oluşturur. Göçerler, çobanlık yaparlar. Çobanlığın başlayabilmesi için önce hayvanları, yerleşik topluluklarca evcilleştirilmesi gerekir.

Urheimat Anadolu mu?

Bilimadamları, tarımın önce Anadolu'da başladığını inanıyorlar. Çünkü, eldeki verilere göre, buğday, arpa, dari gibi temel ürünlerin ve koyun, keçi, domuz gibi evcil hayvanların anavatansı, Anadolu. (Bu konudaki bilgiler, Dr. Joan Renfrew'in *Palaeoethnobotany* adlı yazısında derlenmiş. Methuen, Londra, 1973) Yukarda belirttiğimiz gibi, I.O. ikinci binin başlarında, Güney Rusya steplerinde yaşayanların, göç etmeleri için gerekli nedenler ve gücü olası kulacık maddi koşullar yoktu. Ancak I.O. yaklaşık yedi bin yılarda tarım yapılmaya başlayan Anadolu'da her yeni nesil, yeni tarım alanlarının peşinde, atalarının yaşadıkları toprakların 20-30 kilometre ilerisine göç etmiş olabilir. Nesilden nesile süren kısa mesafeli göçler sonunda tarım, arkeolojik verilerin gösterdiği gibi, I.O. altıncı binde Kuzey Yunanistan'a, I.O. 3000 yılında Orkney adalarına dek ulaşmış olabilir.

Renfrew, *Archaeology and Language*'de, Anadolu'da ilk tarımı gerçekleştiren kavimlerin, Hint-Avrupalı olduğunu; dolayısıyla, Anadolu'nun Hint-Avrupalıların *Urheimat*'ını oluşturduğunu ve Hint-Avrupalı kavimlerle bu kavimlerin dillerinin, nesilden nesile sürdürülen kısa mesafeli göçler aracılığıyla (Anadolu'dan) dünyaya yayıldığını ileri sürüyor. Tarımı ilk gerçekleştiren toplulukların, bu becerilerini, nesilden nesile göçlerle dünyaya yaymış olmaları, akla yakın görünen bir sav. Ancak, bu kavimlerin Hint-Avrupalı olmaları, o denli inandırıcı değil.

Renfrew, bu konudaki savını, Anadolu'da tarihimize bildiğimiz en eski kavimlerden biri olan Hititler'in, Hint-Avrupalı olmalarına dayandırıyor. Bir de, bazı Rus dilbilimcilerinin, Hint-Avrupa dillerinin I.O. dört bin yıldırda, Doğu Anadolu dolaylarında olduğunu ileri süren görüşleri var.

Ama, yine Renfrew'in kitabından öğrendiğimize göre, Hititler döneminde Anadolu'da konuşulan sekiz dilin yalnız dörtü Hint-Avrupa dil ailesindendi. Anadolu yakınlarında tarımla uğraşan, dili bilinen en eski ulus olan Sümerler, Hint-Avrupa dili konuşmuşuyordular. Anadolu'da Hititler'den önce var olan Hurriler de öyle. Babil'de bulunan mezarlarında görünen Gutil diliyle, Orta Asya'da konuşulan eski bir Hint-Avrupa dili olan Toc'harian, akraba olabilirler. Hint-Avrupa dilleriyle Altay dillerinin akrabalığından da söz edilebilir.

Avrupalıların soyluluğu

Dil ailelerinin gerçekten varolup olmadığından bilimadamları bugün tartışıyorlar. Dillerle belirli kavimler ya da ırklar ve bunların göçleri arasında ilişki kurulması, daha da tartışma konusu. Dolayısıyla Renfrew'in kitabı, Av-

rupalı bilimadamlarının, Hint-Avrupa dillerini konuşan halkların, uygurlığı ilk başlatan kavimlerle akrabalıklarını kanıtlamak amacıyla geliştirdikleri kuramlardan biri olarak görülebilir.

Anadolu'da yabancılarla birlikte gezenler, özellikle Avrupalılar'ın, geçmiş uygurlıkların kalıntılarına nasıl sahip çıktılarına tanık olabilirler. Bir yıkıntıının önünde, yıkının üzerindeki eski Yunanca ya da Latince yazıları, gururla yanındakilere çeviren bir Yunanlı'ya ya da bir başka ulustan Avrupalı'ya rastlamak her zaman olası. Bu durumda, orada bulunan Türkler, ister istemez yabancı uygarlığı duygusuna kapılabilirler. Uygurlığımızın Ortaasya - İslam kökenli olduğu yolundaki savlar, topraklarımıza kurulmuş eski uygurlıklara karşı duyduğumuz bağılılığını zayıflamasına ve bu tür yabancı uygarlığının pekişmesine neden olabilir.

Ortaasya-Islam kökenli uygarlık görüşüne karşı, Halikarnas Balıkçısı ve arkadaşları, Batı uygarlığının Anadolu kökenli olduğu ve Anadolu'da bugün yaşayanların, uygarlığı ilk kuranların mirasçısı olduğu görüşünü geliştirdiler. Balıkçı'nın görüşleri, çok eleştirildi. Yukarda kısaca özetediğimiz Renfrew'in görüşleri, Balıkçı'ya dolaylı bir biçimde destek veriyor.

Fransa'da yayımlanan *Avrupa'da Türkler* adlı yapıtında Başbakan Turgut Özal, Balıkçı'nın görüşlerini yine gündeme getirmiştir. Kitap, bu yüzden eleştirildi. Örneğin Metin Toker, kitabı bütünüyle eleştirdi *Milliyet* gazetesinde yayımlanan yazısında, kitapta yer alan "Çanakkale saldırısı bize Truva'yı hatırlatmıştır", sözlerini ele alarak, "sanki Mustafa Kemal Yunan'a karşı Truva'yı savunmaktadır. Ne yorum! Ne kafal?" diyor.

Anadolu'ya, 11. yüzyılda, Ortaasya kökenli Müslüman Oğuzlar'ın göç ettiği kesin. Ancak, kültürel kalitimiz yalnız Müslüman Oğuzlar'dan kaynaklandığı ileri sürülmez. Bir ülkede yaşayan halk tümüyle kılıçtan geçirilmekçe, yeni gelen halklar, eskileriyle kaynaşarak ortaklaşa bir uygarlık kurarlar. Bunu yadsıtmak, anlamsız. Nasıl Gilney Amerika kültürü Latin ve Kızılderili kültürlerinin senteziye, Anadolu kültürü de, burada onbinlerce yıl yaşamış değişik halkların kültürlerinin sentezi. (1988 yılında TRT'nin 23 Nisan şenliklerine katılan Kanadalı çocuklar, Kızılderili giysileri giyip, Kızılderili oyunları oynadılar.)

Atatürk'ün Truva'yı anımsamasına gelince: Truva savaşı, tipki Çanakkale savaşı gibi, Anadolu halklarının, Batı'dan gelen istilacılarla karşı savaşıdır. *Ilyada*'da olay, böyle yamnır. Bu yüzden Mustafa Kemal'in Truva savaşı anımsaması, doğru olabilir; olmasa bile, yerinde bir yakışırmadır. Truva'yı Mustafa Kemal anımsamanı bile olsa, Çanakkale'ye saldırın müteffikler anımsamış olmalı ki, savaş gemilerine "Aşıl", "Agamemnon", "Ajax" gibi, Truva savasındaki Aka-lı (saldırıyan) kahramanlarının adlarını vermişlerdi.

Turgut Özal'ın söz konusu kitabında ileri sürüdüğü tarih görüşlerinin asıl eleştirilecek yönü, kendisinin bu görüşleri Türkçe'de, İslami-Türkçe小时内 olmaları konusunda savunamıyor olması. Bu yüzden Özal'ın, Hal-

▲ Hint-Avrupalıların nüvelerinden mi? Kargamış'ta bulunan *Tann* kadın *Kupab* kabartması. Geç Hittit geleneksel stil. Ankara, Anadolu Medeniyetleri Müzesi.

karnas Balıkçısı'ninkileri anımsatan tezleri, sırf Avrupalılar'a hoş görünmemek amacıyla, AT'ye girebilmek çabasında kullanılacak bir koz olarak derfedigi düşünülebilir.

Canımca, Avrupalı olmak, önemli bir aycınlık ya da üstünlük oluşturuyor. Avrupa'nın geçmişinde ve bugündünde, pek çok acı, işkence, savaş ve kan var. Çağdaş uygarlığı, barışı, demokrasiyi savunanlar yalnız Avrupa'da değil, yurdumuzda ve tüm kıtalarda ülkemizde var ve onlar coğrafya ve ırk ayırmalarını aşarak, karşıtlarına karşı birlik içinde.

Ayrıca, insanın uzak geçmişindeki kökleme dayanarak, bugünle ilgili sonuçlar çıkarmak gereksiz. Her ulus, öncelikle bugünden değerlendirilmeli. Tersini düşünmek, bizi temelsiz bir soyuluk inancına götürür. Uygarlık, hiçbir ulus ya da halkın değil, tüm insanların kalıtı.

Ancak, Türkler'in Avrupalı olmaları ya da olmamaları konusunu, belki Türkiye'yi kendi ulusal çıkarları doğrultusunda Avrupa'dan soyutulmak amacıyla kullanan Avrupalılar var. Bunlar hiç beklenmedik kişiler olabilir. Örneğin Z romanının yazarı Yunanlı Vassilikos, bir konuşmasında, Türkiye'nin Avrupalı olmadığını, Trakya'nın Yunanistan'ın uzantısı sayılması gerektiğini ve Avrupa'nın kültürel açıdan her şeyi eski Yunan'a borçlu olduğunu ileri sürmüştür (*Milliyet*, 6/7/1988). Vassilikos gibilerine, bu tür konularla fazla uğraşmamaları gerektiği, çünkü bu konularda sonuca ulaşmanın güç olduğu, söylenebilir. Ayrıca, ille bu konularla uğraşılırsa, varlığıla sonuçlanabilecek sonuçlar, Vassilikos gibi düşünenler için olumsuz olabilir. Çünkü, Renfrew'in yukarıda özetediğimiz görüşlerine göre, uygarlığı Hint-Avrupalılar, Yunanistan'da değil, Türkiye'de başlatılar ve bugün Anadolu'da yaşayanlar, uygarlığı ilk başlatan Hint-Avrupa kavimlerin, bir takımı karmaşık kuramlar uyarınca akrabaları değil, doğrudan torunları.

**Bir ülkede yaşayan halk
tümüyle kılıçtan
geçirilmedikçe yeni gelen
halklar eskileriyle
kaynaşarak ortaklaşa bir
uygarlık kurarlar. Bunu
yadsıtmak, anlamsız.**

SANAYİDE TEKELLEŞME

1987'de 500 büyük sanayi kuruluşu içinde üretimden satışlar itibarıyle en büyük yüzde 5'i, bu 500 kuruluşun toplam üretimden satışlarının yüzde 42,9'una sahip.

Bu yazının amacı Türkiye'de 1981-1987 yılları arasında sanayi kesiminde tekelleşme derecesinin değişim eğilimini saptamaktır. Bu saptama yapılırken İstanbul Sanayi Odası'nın (ISO) her yıl yayınladığı 500 büyük sanayi kuruluşu ile ilgili sıralama ve veriler ile Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınladığı Milli Gelir İstatistikleri'nden yararlanılmıştır. Şunu da belirtelim ki, ISO tarafından yayınlanmasına rağmen, 500 büyük sanayi kuruluşu, yalnız ISO'ya bağlı kuruluşları değil, Türkiye'nin bütün büyük sanayi kuruluşlarını içermektedir.

Tekel sözcüğünü geniş anlamda kullanıyoruz. Bu yazındaki kapsamı içinde tekel, yalnız belli bir malı ya da mallar grubunu üreten tek satıcı olarak değil, bu mal ya da mallar grubunun fiyatını etkileyebilecek büyülükte firma olarak ele alınmıştır. Teknik terimle, "tekeli rekabet" de çalışmanın kapsamına girmektedir. Firma bütünlüğünü TL olarak "ürtimden satışlar" belirlemektedir. 1987 yılında 500 sanayi kuruluşu içine giren en fazla firmaların, sanayi kesiminin "Madeni Eşya, Makinalar, İlimi ve Mesleki Aletler Sanayii" alt dalında toplandığı ve bu alt dala giren fir-

ma sayısının 80 olduğu gözönüne alınırsa, bu kadar yaygın bir alanda her firmaların ürettiği malın satış fiyatını etkileyebilecek büyülükte olduğu kolayca kabul edilebilir. "Tekelleşme derecesi", üretimde ne kadar az elde toplandığını göstermektedir. Zaman içinde üretimin daha büyük kısmı giderek daha az firmada toplanıyorsa, "tekelleşme derecesi" o kadar artıyor demektir.

Elimizdeki veriler itibarıyle, sanayi kesiminde üretimde bulunan firmaları iki büyük grupta toplayabiliriz; 1) ISO sıralamasına giren 500 firma. Sırf terminoloji kolaylığı sağlamak için bu 500 firmaya "tekeller", ilk 25 sıraya giren tekellere "super tekeller" diyeceğiz. 2) Sanayi kesiminde üretimde bulun-

dugu halde 500 kuruluş içine giremeyen firmalar. Sırf terminoloji kolaylığı sağlamak için bu firmalara "küçük firmalar" diyeceğiz. Bu terimleri kullanırken, kamu kuruluşları ile özel kuruluşlar arasında bir ayırım yapmayacağız. Çünkü özellikle son yıllarda kamu tekelleri, fiyatlama ilkeleri bakımından özel tekellere tamamen paralel bir uygulama içine girdi. İnceleme boyunca cari fiyatlarla değerlerden faydalımlacaktır, çünkü sonuçlara varırken mutlak rakamlardan değil, aynı zaman noktasındaki oranlardan yararlanacağız.

Eğer sanayide 500 tekelin üretim içindeki nisbi payı zaman içinde giderek artırsa, tekelleşme derecesi giderek artıyor demektir. Tekellerin üretim değerinin toplam sınıai üre-

TABLO 1

KATMA DEĞERLER: 500 TEKEL-SANAYİ KESİMI (Milyar TL)

Yıllar	500 tekelin Katma Değeri (1)	Sanayi Kesimi Katma Değeri (2)	Tekelleşme Derecesi (1)/(2)
1981	806	1.637	0,492
1982	933	2.459	0,379
1983	1.071	3.419	0,313
1984	1.879	5.533	0,340
1985	2.991	8.753	0,342
1986	5.569	12.769	0,435
1987	9.079	18.754	0,484

TABLO 2

ÜRETİMDEN SATIŞLAR: BÜYÜK TEKELLER-BÜTÜN TEKELLER (Milyar TL)

Yıllar	25 Süper Tekel (1)	500 Tekel (2)	Pay (1)/(2)
1981	1.026	2.110	0,486
1982	1.563	3.142	0,497
1983	2.324	4.821	0,482
1984	3.583	7.769	0,461
1985	5.865	12.190	0,481
1986	7.778	17.403	0,446
1987	11.601	26.994	0,429

TABLO 3

ÜRETİMDEN SATIŞLAR: BÜYÜK TEKELLER-KÜÇÜK TEKELLER (Milyar TL)

Yıllar	25 Süper Tekel (1)	25 Küçük Tekel (2)	Katsayı (1)/(2)
1981	1.026	12,6	81,1
1982	1.563	23,2	67,4
1983	2.324	38,7	60,1
1984	3.583	64,4	55,6
1985	5.865	97,0	60,4
1986	7.778	163,5	47,5
1987	11.601	255,1	45,5

tim içindeki payına "tekelleşme derecesi" diyebiliriz. Tam tekelleşmeyi gösteren katsayı 1'dir ve sanayide küçük firmaların üretimi sıfır olduğu zaman ortaya çıkar. Tekelleşme katsayıyı zaman içinde 1'e ne kadar yaklaşır, tekelleşme o kadar artıyor demektir. Tablo 1, 1981-1987 yılları arasında sanayi kesiminde tekelleşme derecesini göstermektedir.

Tablo 1'den görülebileceği gibi, sanayide tekelleşme derecesi 1981-1983 yılları arasında düşmektedir, 1984-1987 yılları arasında yükselmektedir. 1987'de varılan tekelleşme derecesi (0,484), 1981'de tekelleşme derecesinden (0,492) biraz daha düşüktür.

500 tekeli biraz daha yakından incelemek için süper tekellerin, tekeller içindeki nisbi payının zaman içinde nasıl bir değişim gösterdiğini görmeliyiz. Tablo 2, 500 büyük sanayi kuruluşu içinde üretimden satışları itibarıyle en büyük 25'inin (yüzde 5'inin), 500 büyük sanayi kuruluşunun toplam üretimden satışları içindeki payını göstermektedir.

Tablo 2'den görüldüğü gibi, 500 tekelin üretimden satışları içinde en büyük 25 tekelin payı 1981'de yüzde 48,6'dan 1987'de yüzde 42,9'a kadar gerilemiştir. Bunun anlamı, 500 büyük sanayi kuruluşu içinde tekelleşme derecesinin düşmesidir. Bu sonucun doğruluk derecesini 25 süper tekelin üretimden sa-

tışlarını, en küçük 25 tekelin üretimden satışlarına bölmek suretiyle ortaya çıkan katsayıyı zaman içinde inceleyerek teste tabi tutabiliyoruz. Tablo 3 bu amaçla hazırlanmıştır.

Tablo 3, 25 süper tekelin toplam üretimden satışlarını en küçük 25 tekelin toplam üretimden satışlarına bölmek suretiyle elde edilen katsayıyı giderek küçültüğünü göstermektedir. Nitekim bu katsayı 1981'de 81,1'den 1987'de 45,5'e gerilemiştir. Bunun anlamı, 1981-1987 yılları arasında küçük tekellerin, büyük tekellerden daha hızlı büyündüğüdür. Gerek 25 süper tekel içinde, gerek 25 küçük tekel içinde, üretimden satışların büyüklik sırasına göre özel tekeller ve kamu tekelleri karışık olarak yer almaktadır. Bu durumda küçük tekellerin süper tekellerden daha hızlı büyüğü sonucunun, özel süper tekelleri ve kamu süper tekellerini kapsayacak kadar geniş olup olmadığını teste tabi tutmak gereklidir. Çünkü böyle olabilir ki, orneğin özel süper tekeller küçük tekellerden daha hızlı büyüğü halde, kamu süper tekelleri küçük tekellerden o kadar yavaş büyüyebilir ki, sonuç olarak, küçük tekeller, bir arada ele aldığı zaman süper tekellerden daha hızlı büyümüş olabilir. İşe kamu süper tekellerinden başlayabiliriz ve en büyük 25 kamu tekelinin üre-

timden satışlarını, en küçük 25 tekelin üretimden satışlarına bölmek suretiyle elde edilecek katsayıların zaman içindeki seyrini inceleyebiliriz. Tablo 4 bu amaçla hazırlanmıştır.

Tablo 4'ten görüldüğü gibi, 25 kamu süper tekelinin üretimden satışlarını, en küçük 25 tekelin üretimden satışlarına bölmek suretiyle bulduğumuz katsayı zaman içinde giderek küçülmektedir. Nitekim bu katsayı 1981'de 75,4'den 1987'de 39,1'e gerilemiştir. Bundan, 1981-1987 döneminde küçük tekelerin büyük kamu tekellerine oranla daha hızlı büyüğü sonucuna varabiliyoruz. Aynı sonucum özel kesim içinde de geçerli olup olmadığı anlamak için en büyük 25 özel tekelin üretimden satışlarını, en küçük 25 tekelin üretimden satışlarına bölmek suretiyle elde edilecek katsayıların zaman içindeki seyrini inceleyebiliriz. Tablo 5 bu amaçla hazırlanmıştır.

Tablo 5'ten görüldüğü gibi, 25 özel süper tekelin üretimden satışlarını, en küçük 25 tekelin üretimden satışlarına bölmek suretiyle bulduğumuz katsayı zaman içinde giderek küçülmektedir. Nitekim bu katsayı 1981'de 22,2'den 1987'de 16,2'ye gerilemiştir. Bundan, 1981-1987 döneminde küçük tekellerin büyük özel tekellere oranla daha hızlı büyüğü sonucuna varabiliyoruz. Demek ki, 1981-1987 döneminde küçük tekellerin, gerek kamu süper tekellerine, gerek özel süper tekellerde oranla daha hızlı büyüğündü söyleyebiliyoruz. Büyüme ölçütü, ISO'nun kabul ettiği gibi üretimden satışlardır.

Kamu süper tekellerinin mi, yoksa özel süper tekellerin mi daha hızlı büyüğünü bulmak için en büyük 25 özel tekelin üretimden satışlarını, en büyük 25 kamu tekelinin üretimden satışlarına bölmek suretiyle bulabileceğimiz oranın zaman içindeki seyrini inceleyebiliriz. Tablo 6 bu amaçla hazırlanmıştır.

Tablo 6'dan da görüldüğü gibi, en büyük 25 özel sanayi kuruluşunun üretimden satışlarını, en büyük 25 kamu sanayi kuruluşunun üretimden satışlarına bölmek suretiyle bulunan oran zaman içinde giderek büyümektedir. Nitekim bu oran 1981'de 0,294'ten 1987'de 0,415'e yükselmıştır. Bundan, 1981-1987 döneminde büyük özel tekellerin, büyük kamu tekellerine oranla daha hızlı büyüğü sonucuna varabiliyoruz.

Şimdiden kadar vardığımız sonuçları söyleyebiliyoruz: 1) ISO'nun 500 büyük sanayi kuruluşu sıralamasına giren firmalar, bu sıralamaya giremeyecek firmalarla oranla daha fazla tekel gücü sahip olduğuna göre, 1984-1987 döneminde bu tekellerin üretimi, sanayi kesiminde bu sıralamaya giremeyecek kuruluşlarından daha hızlı arttığı için, tekelleşme derecesinin arttığını söyleyebiliyoruz. 2) ISO'nun sıralamasına giren küçük tekeller, 1981-1987 döneminde gerek kamu, gerek özel büyük tekellerden daha hızlı büyümüşlerdir. Bir başka deyişle, 500 büyük sanayi kuruluşu içinde tekelleşme derecesi düşmüştür. 3) 1981-1987 döneminde özel büyük tekeller, büyük kamu tekellerinden daha hızlı büyümüştür. □

Zaman içinde, üretimin daha büyük kısmı giderek daha az firmada toplaniyorsa, "tekelleşme derecesi" o kadar artıyor demektir.

TABLO 4

ÜRETİMDEN SATIŞLAR: KAMU SÜPER TEKELLER-KÜCÜK TEKELLER (Milyar TL)

Yıllar	25 Kamu Süper Tekel (1)	En Küçük 25 Tekel (2)	Katsayı (1)/(2)
1981	953	12,6	75,4
1982	1.423	23,2	61,4
1983	2.115	38,7	54,6
1984	3.292	64,4	51,1
1985	5.325	97,0	54,9
1986	6.821	163,5	41,7
1987	9.976	255,1	39,1

TABLO 5

ÜRETİMDEN SATIŞLAR: ÖZEL SÜPER TEKELLER-KÜCÜK TEKELLER (Milyar TL)

Yıllar	25 Özel Süper Tekel (1)	En Küçük 25 Tekel (2)	Katsayı (1)/(2)
1981	280	12,6	22,2
1982	401	23,2	17,3
1983	604	38,7	15,8
1984	1.039	64,4	16,1
1985	1.641	97,0	16,9
1986	2.584	163,5	15,6
1987	4.146	255,1	16,2

TABLO 6

ÜRETİMDEN SATIŞLAR: ÖZEL SÜPER TEKELLER-KAMU SÜPER TEKELLERİ (Milyar TL)

Yıllar	25 Özel Süper Tekel (1)	25 Kamu Süper Tekel (2)	Oran (1)/(2)
1981	280	953	0,294
1982	401	1.423	0,282
1983	604	2.115	0,285
1984	1.039	3.292	0,316
1985	1.641	5.325	0,308
1986	2.584	6.821	0,379
1987	4.146	9.976	0,415

EKONOMİDE ARTIK "GÜN" KURTARILAMIYOR

Ekonominin rayına oturtulabilmesi için gerekli yapısal değişimin bir takvim çerçevesine oturtulması yerine, kısa vadeli ve "günü kurtarma" havasındaki politikalar geçerli oldu.

Ürküteceğimizde 1970'lerin sonu, ekonominin sıkışığı ve kendisine acil çözümler aradığı bir dönemi ifade eder. Söz konusu sıkışıklık hem dış ticaret açığından, hem de iç piyasaların daralmasından kaynaklanıyordu. Böylece, ekonomideki tüm kesimlerde kaynaklara yönelik çok şiddetli bir mücadele yaşamıştı. Hiç kuşkusuz, ekonomik kaynaklar üzerinde sürdürülen bu yoğun mücadele, toplumsal ve politik mücadele ve hatta çatışmaları da beraberinde gündeme getiriyordu. Büyük kısmını itibarıyle ekonomik kriz ve çatışmaların ortaya çıkardığı sosyal ve politik çalkantılı görüntüler, bir yandan uzun vadeli ve genel nitelikli bir operasyonun ilk hedeflerini oluşturken, diğer yandan da, operasyon aysberginin alt bölgesinde amaçlanan derin müdahaleleri de kısmen gölgeleme ya da kamu vicdanında meşru gösterme islevi yükleniyordu. Bu geliş içinde, ekonominin tikanma noktalarının net röçetelerle giderilmeye çalışıldığı da açıklık kazanmış oluyordu!

Dünya konjonktürü bağlamında, Türk ekonominin yaşamış olduğu deneyimler ve içinde bulunduğu durum çerçevesinde, yaşanan krizden muhtemel çıkış yolları çok da belirsiz sayılmazdı. Nitekim, gelişime de böyle bir doğrultuda gerçekleşti; bir yandan sosyal çalkantı kontrol altına alımlıken, diğer yandan da ekonomik yapının sorunlarına çözümler aranıyor görüştüsü ile bazı önlemler geliştirildi.

Uzun yıllar ithal ikameci politikaların korunması altında gelişmiş ve dış kaynak transferine dayanma eğilimi içinde bulunan ekonomideki iç güçler ile Türk ekonominin gelişmesi ile yakından ilgili olan dış çevreler, krizden çıkış politikalarının şekillendiği po-

litik arenada hakim konuma geçtiler. Böylece, politik arenanın hakim dokusunun oluşumu iki ciddi sonucu, toplumsal kader olarak oluşturdu. Birinden birincisi, toplumun depolitize edilmesi ve böylece demokratik hak ve işleyişlerin askiya alınması oldu. Ekonomik kaynaklar üzerindeki yoğun mücadelede bir grubun ağırlık kazanması, doğal olarak politik ve ekonomik kararların diğer gruplar alehine gelişmesine yol açtı.

Toplumun depolitize edilmesi, beraberinde ikinci sonucu gündeme getirdi; ekonominin uzun vadeli yürüyüş rayına oturtulabilmesi için gerekli yapısal değişimin belirli bir takvim çerçevesinde oluşturulması yerine, kısa vadeli ve "günü kurtarma" havası içinde, elverişsiz politikaların uygulanması geçerli oldu. Bu uygulama çerçevesinde, korumanın bir takvim ile tedrici olarak kaldırılarak, dengeleli bir sanayileşme hamlesine girişilmesi; iç tüketimin adil bir model çerçevesinde frenlenerek, yurtçi tasarrufun artırılması; uzun vadeli planlama ile özellikle beşeri sermaye ve alt yapı yatırımlarının oluşturulmaya başlanması yerine, ağırlık merkezinin daha çok günlük ayarlama ve düzenlemelerin oluşturduğu, palyatif politikalar uygulanmaya başlandı. Nazik bir sosyal dönemi izleyen yönetimin de desteğiinde ve yoğun toplumsal işinləmə altında yürütülen politikalar, özünde döviz girdisi artırmak ve sermaye üzerindeki yükleri hafifletmek şeklinde hatlandırılabilir. Kurayaları, ücret politikaları, vergi politikaları hep bu yürüyüş içinde izlenmiş politikalar bütününe birer parçalarıdır. Bu politikanın açıklanan temel amacı, sermaye üzerindeki maliyet elementlerini azaltarak, ihracatı ve yatırımları artırmak olarak belirlenmektedir.

İste, 1980 sonrası izlenen vergi politikasını böyle bir açıdan ele almak ve sonuçları da belirlenen amaca ulaşılma derecesine göre değerlendirmek gerekmektedir. Izlenen vergi politikasında temel değişim, vergi yapısı içinde dolaylı vergilerin ağırlığının artmış olmasıdır. Son on yıllık dönemi esas olarak, dolaylı-dolayız verilerin paylarına baktığımızda, konsolidide bütçe bazında % 45-% 55 oranının ters dönmüş olduğunu, fonları da dikkate alındığımızda ise, dolaylı vergilerin gelir sistemi içindeki payının % 60'ın da üzerinde çıktıığını görüyoruz. 1985 yılında Karma Değer Vergisi'ne gelerek, dolaylı vergiler, ufak bazı istisnalar dışında, tümü ile tüketiciler üzerine yansıtılan vergiler haline sokulmuş bulunmaktadır.

Dolaylı vergilerin tümü ile zaruri mallar üzerinde oturması söz konusu olmadığı, ithal ve lüks mallar üzerinde de dolaylı vergilerin bulunduğu gerçeği, bu vergilerin sosyal adalet ilkesine ters düşüğü gerçeğini temelinden değiştirmek.

Dolayız vergiler sahasında yapılan ayarlamaların arkasındaki mantık, dolayız vergilerde, vergi yükünü Kurumlar Vergisi'ne doğru kaydirmak olmuştur. Bunu gerçekleştirirken, bir yandan bu verginin Gelir Vergisi'ne göre daha kolay yansıtılabilir nitelikli olması, diğer yandan da getirilen çok geniş ittisna hükümleri, muhtemel politik tepkileri önləməsi bulunmaktadır. Türkiye'de Kurumlar Vergisi yükü üzerine yapılmış detaylı bir araştırma olmamakla beraber, çeşitli çevrelerce ileri sürülen iddialara göre, kurumlasmış sermaye üzerindeki genel vergi yükü % 12-15 dolaylarında bulunmaktadır.

Ana dolayız vergi olan Gelir Vergisi'ne baktığımızda, 1980'den sonra yapılan, gerek oran, gerek sair hükümlerdeki düzenlemeler ile, vergi yükünü yine orta ve düşük gelir grupları üzerinde kaydirmak, yüksek gelir grupları ise, göreli olarak daha müsamahabir muameleye tabi tutmak amacının güdüldüğü görülür.

Ana hatları ile özetlemeye çalışılan vergilerle ilgili bu değişiklik paketi, hiçbir sosyal adalet mühalazasına yer verilmeksızın, acaha sisteme tutarlı bir gelişme sergilemiş midir! Diğer bir deyişle, biran için sistemlerin nihai amaçlarının özünde insana hizmet olması gerektiği şeklindeki hUMANİTER görüşü bir tarafa bırakarak, salt mekanistik-mühendis mantığı ile yaklaşım yaparak, bu önemlere, kalkınmayı amaçlayan bir ekonominde sistem dinamikleri ile tutarlı bir gelişme sergilemiş midir diye bakarsak, acaba ne gibi bulgular saptarız!

Eğer sistem çalışmış olsa idi, yüksek gelir gruplarının yüksek tasarruf oranları sonucunda iç tasarruflar artarak, yatırımlar artmış olacaktı; vergi gelirleri artacak ve kamu hizmetleri daha rahat ve kaliteli biçimde gerçekleştirilecekti. Oysa elimizdeki veriler sonuların böyle gerçekleşmediğini kanıtlamaktadır. Bir defa, özel tasarruflar öngördüğü düzeye çikamamıştır. Diğer taraftan, vergi sisteminin gelir sağlaması esnekliği çok zayıflatıldığı için (son on yıl ortalaması, "bir" degeri dolaylarındadır), yüksek enflasyona rağmen öngörülen vergi geliri sağlanamamıştır. Sosyal güvenlik odentileri ve yerel idare ver-

**Vergi sisteminin
şekillenmesinde sadece
sınırlı güçlerin hakim
olması, yalnız sosyal
adalet ilkelerine ters
gelismelere yol açmakla
kalmamakta, fakat devletin
bol gelir sağlayamaması
ve bunun sonucunda da
temel toplumsal
hizmetlerin aksaması
sonucunu doğurmaktadır.**

gilerinin de dahil olduğu toplam vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasıla içindeki payının 1978 ile 1988'de aynı düzeyde, % 23 dolayında kalması, uygulanan politikanın başarısızlığının açık kanıdır.

Bu temel gelişmeler, başka olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Bir defa, kamu gelir sistemi içinde vergilerini kamu borçlanmasına bırakma eğilimi içine girmiştir. Artan bütçe açıkları bir yandan, çok çeşitli başka sebeplerle birlikte, enflasyonu körüklerken, diğer yandan da çoğ gibi yükselen borç servis yükümlülüğü real kamu hizmetlerini sıkıştırmağa başlamıştır. Konsolidé Büyüklük'te borç faiz ödemeleri dışında kalan tüm harcamalar toplamının gayrisafi milli hasıla içindeki payı, 1980'lerin başında % 20'nin üzerinde iken, bu oran, 1988 yılı için % 15,2 değerine gerlemiştir.

Son vergi önlemleri bu konuda çözüm getirmediği gibi, siyaset kadroların sosyal tabanı itibariyle böyle bir adım atma durumunda olamayacağını da açıkça sergilemektedir. Son önlemler, vergi sistemindeki etkinsizlikleri teliifiye yönelik, özellikle Kurumlar Vergisi'nde olmak üzere, tüm vergi sistemindeki ıstisna ve muafiyetler üzerinde ciddi bir operasyon yapmadan, mevcut uygulamada oran ve/veya maktu miktar artırımları (ya da bu konuda yetkiler) ile yetinmiştir. Yüksek enflasyon karşısında son önlemler de kısa sürede eridikçe, yeni önlemlere yönelik kaçınılmaz olacaktır.

Vergi sistemi, kamusal maliyetlerin topluma dağıtım biçimini belirlediği için, toplumdaki hakim güçlerin bu şekillerde yansız kalmaları düşünülemez. Vergi sisteminin şekillenmesinde sadece sınırlı güçlerin hakim olması, yanlış sosyal adalet ilkelerine ters gelişmelerde yol açmakla kalmamakta, fakat devletin bol gelir sağlayamaması ve bunun sonucunda da temel toplumsal hizmetlerin aksaması sonucunu doğurmaktadır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde görülen bu kısmi hakimiyet yoğunluğu, sadece özel kesim-kamu kesimi denge çatışması şeklinde yorumlanamaz. Nitelik, yukarıda yapılan kısa açıklama ile, büyükten ekonomi içinde kamu kesiminin statik boyutunu koruması, buna karşılık özel kesimin kendinden beklenenleri yerine getirmemesi, bu konuda farklı bir yorumu gereklidir. O da, potansiyel vergi kapasitesi yüksek etkin çevreler, kendi tercihlerini toplumsal ihtiyaçlarla, bazı çevrelerin oldukça özel bireysel ihtiyaçları karşılaştırılmış ve hiç kuşkusuz, ikincisinin ağırlık kazanmış olmasıdır! Bu şekilde oluşan söylede toplumsal tercihleri, toplumu olumlu yönde etkileyecak gerçek toplumsal tercihler haline dönüştürmek için, tüm sosyal grupların gerçek anlamda ağırlığı ile temsil edilebileceği demokratik durumlar kaçınılmaz görülmektedir.

□

Kimyasal silahlar yasaklanmalı

Paris'te 7-11 Ocak 1989 günlerinde toplanan ve 149 ülkeden devlet temsilcilerinin yer aldığı uluslararası konferansta kimyasal silahların yasaklanması ve tümüyle yok edilmesi için ortak çağrıda bulunuldu. Katılan tüm ülkelerin kabul ettiği sonuç bildirgesinde kimyasal silahların kullanımını yesaklayan 1925 tarihli Cenevre protokolünün geçerliğini koruduğu vurgulanarak, protokolü henüz imzalamamış olan ülkeler imzaya çağrıldı. Ayrıca, kimyasal silahların geliştirilmesini, imalını, depolamasını, kullanımını yesaklama ve varolanların imhasına ilişkin yeni bir konvensiyonun kısa sürede hazırlanarak kabul edilmesi istendi.

Savaşlarda kimyevi yol ve eruçlarından istilade etmenin tarihi çok eskilere uzanmakla birlikte, insan ve doğa üzerinde doğrudan fizyolojik ve yapısal etkiler yaratan kimyasal silahlar ilk kez Birinci Dünya Savaşı'nda geniş çaplı kullanıldı. 22 Nisan 1915'te Alman ordusu Ypres cephesinde Fransız birliklerine karşı kör gazi kullandı. Birinci Dünya Savaşı'nda toplam 1,3 milyon insan kimyasal saldırıyla hedef oldu, burlardan 100 binden fazlası öldü. Savaşın ardından, bugüne kadar 112 ülkenin imza koymduğu 17 Haziran 1925 tarihli Cenevre Protokolü Milletler Cemiyeti'nin gözetiminde hazırlandı. "Boğucu, zehirleyici ya da benzeri etkisi olan gazlarla bakteriolojik araçların savaşta kullanımını yasaklayan" protokolü Sovyetler Birliği 1928'de imzledi. Bu kararlık ABD protokole ancak 1975'te taraf oldu. O sırada Vietnam savaşında Amerikan ordusu tarafından kullanılan Agent Orange'ın insanlar ve doğa üzerindeki korkunç yarımı sergilendi, tüm dünyada büyük protestolara yol açtı. Haşerata karşı kullanılan ve son derece zehirli bir bileşimi olan Agent Orange'dan Vietnam'a en az 50 milyon litre püskürtüldü, doğal yapıda ağır hasara ve sonraki kuşaklarda organ bozukluklarına, onanılmaz tahribata yol açtı. Tepkiler üzerine 1969'da Nixon yönetimi sırasında kimyasal silahlarla ilgili olarak lan edilen moratorium, Reagan döneminde kaldırıldı. ABD, 17 yıllık bir süreden sonra 1980'li yılların başında itibaren yeni teknoloji kullanımıyla kimyasal silah yapımına hız verdi.

1925 Cenevre Protokolü kimyasal silahların kullanımını yasaklıyor, ama kimyasal silah yapımı sürüdü. Sınır zehirler, psiko-kimyasal silahlar, kan gazları vb. ve niha-yet simitlerde ABD'de üretilen binler silahlar, kamuoyu açısından nükleer ve konvansiyonel silahlarınmanın gölgesinde, ama kitesel tahrif gücü olanlardan hiç de aşağı kalmayacak biçimde gelişti. Daha sonra İraq'a saldırmaya başlandı. Kimyasal silahlann "takırın nükleer silahları" diye anımlı rastlantı değil. Son olarak İran-Iraq savaşında ve Irak'ta Kürtler'e karşı kullanılan kimyasal silahların yolaçtığı dehşet verici sonuçlar belieklerde taptaze.

Bugün varılan aşamada, kimyasal silah kullanımının yalnızca yasaklanması değil, varolanların tümden imhasını ve bir daha asla yeniden üretmeye geçilmemesini sağlamak söz konusu. Paris Konferansı ortak bir bildirgeyle sonuçlanmasına rağmen, sürekli bir denetim mekanizması da sağlayacak bir konvensiyonun kabulü için yoğun tartışmalar söz konusu olacak. Konferansın en yanık uyardıracı açıklaması Sovyet Dışişleri Bakanı Sovetlerin tarafından yapıldı. Sevendradze'ün sözlerinin mevcut kimyasal silah stoklarını, bir anlaşma imzalan-

▲ Kurbanlar. Irak'ın kullandığı kimyasal silahlar bir Kürt anne ve bebeğine ölümün acı solgununu getirmiştir.

masını beklemeden tek yanılarak imha etmeye başlayacağını açıkladı. Bilindiği gibi sosyalist ülkeler 1972'den bu yana Cenevre silahsızlanma görüşmelerinde kimyasal silahların yok edilmesi yönünde bir anlaşmaya ulaşmasını öneriyorlar. Bu silahların üretimini durdurmuş olan Sovyetler Birliği stoklarını tek yanılarak açıkladı ve bugüne kadar kimyasal silah kullanmadığını, kimseye kimyasal silah sağlamadığını ve ülke sınırları dışında depolama yapmadığını resmen beyan etmiş bulunuyor. ABD Dışişleri Bakanı Shultz ise "herhangi bir değişiklik görülene" ya da bir yesaklama anlaşması imzalanana kadar ülkesinin kimyasal silah üretmeye devam edeceğini konferansta tekrarladı.

Öte yandan Mayıs 1986'da Federal Alman basınında yer alan haberlerde ABD'nin 1988'den itibaren Batı Avrupa'ya 760 bin gaz bombası ve 155 mm çapında topların taşıyacağı 28 bin kimyasal bomba yerleştirileceği, bunların da büyük coğulluğunun ilk planda Türkiye ve F. Almanya'ya yerleştirileceği kaydedilmişti. Yine, Irak'ın 1988 yılı içerisinde Kürtler'e karşı giriştiği kimyasal saldırısında da, bu ölüm licaretimin Türkiye üzerinden yapıldığı yerli basında da yer aldı. Bu koşullarda, uluslararası kamuoyunun bu barbarlık silahlarından kurtulma yönündeki taleplerine Türkiye'deki demokratik ve barsa yanlış gücleri de etkili biçimde katılmaları daha çok gereklidir.

Ayşe Sarı

Tüm dünyada kimyasal silahların kullanımının yasaklanması, varolanların tümden imhasını ve bir daha asla yeniden üretmeye geçilmemesini sağlamak söz konusu. Paris Konferansı ortak bir bildirgeyle sonuçlanmasına rağmen, sürekli bir denetim mekanizması da sağlayacak bir konvensiyonun kabulü için yoğun tartışmalar söz konusu olacak. Konferansın en yanık uyardıracı açıklaması Sovyet Dışişleri Bakanı Sovetlerin tarafından yapıldı. Sevendradze'ün sözlerinin mevcut kimyasal silah stoklarını, bir anlaşma imzalan-

FAİZ OYUNCAĞI

Faizle para toplama alışkanlığı sadece bankalara ait değil. İşin başını devlet çekiyor, çünkü devlet bütçesi toplanamayan vergi gelirleri nedeniyle devamlı açık veriyor.

la fiyatların artması kaçınılmazdır.

1988 yılı Ekim ve Kasım aylarında bankalar kendi aralarında girmiş bulundukları mevduat toplama yarısı sonucunda faiz oranlarını yüzde 85'e kadar çıkartmışlardır. Mevduata yani para sahibine sağlanan bu olanak oldukça caziptir. Faiz oranlarının yüzde 85'e çıkartılması ile alt ve orta gelir gruplarında bulunan bir bölüm yurttaş elinde bulunan gayrimenkul ve kıymetli madenleri satarak bankaya faiz gelirinden yararlanma amacıyla yönelik olarak yatırımı tercih etmişlerdir. Bu arada elinde toplu ve kaynağı belli olmayan para bulunanlar da, faiz oranlarının geçici yükselişinden yararlanmak için ellerindeki paraları bankalara kullanılmak üzere yatırmışlardır.

1989 yılının ilk aylarında bankalarda oluşan mevduat miktarı 28 trilyon lira civarındadır. Bu paranın paçal yani karma maliyetinin 13-14 trilyon lira civarında olacağı tahmin edilmektedir. Paçal maliyet hesaplanırken vadeli mevduata verilen yüzde 85 oranındaki faizle, vadesiz mevduata verilen daha düşük oranlı faiz ortalaması alınmak suretiyle yapılan bu hesaplama sonucunda ortaya çıkan mevduat faiz yükü aynı zamanda üretim maliyet yükü olarak kabul edilebilir. Eğer 1989 yılında bankalar üzerindeki bu faiz yükü maliyetlerin içersine giremeyecek olursa birkaç bankanın çökmesi, buna karşılık çöken banka mevduatına ait faiz yükünü hazırlanın yüklenmesi gerekecektir ki bu defa yük bütçeye yansıyacaktır.

Türkiye'de 1989 yılında kişi başına düşen faiz ödeme yükü yaklaşık 700.000 liradır. Bu yük satın alınan bir ekmeğin içersinde veya bir kutu ilaçın maliyeti olarak her an her vakit karsımızdadır.

Eğer bankaya mevduat olarak yatıracağıımız bir paramız yoksa, biz faiz gelirinden yararlanamayorsak, bu takdirde payımıza düşen faizi ödeyen buna karşılık bu gelirden yararlanamayan bir kesimde yaşıyoruz demektir.

Ülkemizde bankaya mevduat olarak para teslim edenlerin içerisinde alt ve orta gelir gruplarında yer alanların sayısı ve yatırımları para miktarı oransal olarak düşüktür. Dolayısıyla bankada mevduatı bulunan alt ve orta gelir gruplarında yer alan mevduat sahipleri ancak fiyat yolu ile ödedikleri faizi geri alabilecek durumdadırlar.

Bankalar yüksek miktarda para yatırımlara daha farklı davranışmaktadır. Çünkü büyük miktarlı paralar bankaların daha rahat hareket etmelerine neden olmaktadır.

Mevduat olarak toplanan paraların kredi olarak piyasaya çıkışında uygulanan faiz üç aylık dönemler olarak hesaplanmaktadır. Bu nedenle yıl içerisinde bankacılık sisteminde faizin de faizi hesaplanmak suretiyle ortalama kredi maliyetleri yüzde 110-120 arasında değişmektedir. Eğer ortalama kredi maliyetleri dikkate alınarak bir hesaplama yapılsrsa tüketici başına düşen faiz yıllık yaklaşık yılda 1.400.000 liradır ki bu rakam ortalama olarak kişi başına circa 116.666 liradır.

Dünyanın hiçbir ülkesinde kişi başına düşen kredi faiz yükü asgari ücretin üzerinde değildir. Asgari ücretin net olarak ödenen miktarı ülkemizde 82.431 lira, buna karşılık kişi başına düşen kredi faiz miktarı 116.666 liradır.

Ülkemizde faizle para toplama alışkanlığı sadece bankalara ait değildir. Faizle para toplama yarısının başını devlet çekmektedir. Çünkü devlet bütçesi toplanamayan vergi gelirleri nedeniyle devamlı açık vermektedir. Gerçekte son yıllarda vergi yasalarında yapılan değişikliklerle, vergilendirilme alanları daraltılmış, bu nedenle ister istemez vergi gelirleri azalmıştır.

Faiz geliri elde eden rantiyi sınıf, bir başka anlatımla sadece parasının getirisi ile yaşayanlar açısından paranın değerlendirilmesi ayrı bir ihtisas ve uğraş işi haline gelmiştir. Bilindiği üzere ülkemizde bazı faiz gelirleri vergiden bağıstır. Banka mevduatına ödenen faizler de yüzde on oranında gelir vergisine tabi tutulmaktadır. Böylece faiz gelirleri en düşük vergilendirme oranı olan yüzde 25'den daha düşük bir oranda vergilendirilmektedir.

Faiz oranlarında düşme olduğu zamanlar bankalara giden para miktarı azaltmak, buna karşılık elinde atıl yani herhangi bir şekilde değerlendirilmeyen parası bulunanlar bu

ürkiye'de 24 Ocak 1980'den sonra enflasyonu aşağı çekmek için kullanılan araçların başında "faiz" gelmektedir. "İstikrar Tedhilleri" olarak adlandırılan 24 Ocak kararlarının en etkin aracı olarak kabul edilen faiz oranları 9 yıldır ülkemizde devamlı değişmekte, her faiz oranı değişikliği "bir başarının kaçınılmaz sonucu" olarak açıklanmaktadır.

1989 yılı başından itibaren bankalar mevduat faizlerini her iki.glide bir puan indirmeye, yani düşürmeye başlamışlardır. Yetkililerin başında, televizyonda ve radyolarda yaptığı açıklamalardan anlaşılabileceği üzere 1989 yılı başından itibaren enflasyon hızında düşme vardır. Bu düşüş nedeniyle bankalar faiz oranlarını düşürmektedirler.

Faiz, sözlük anlamıyla paranın kirasıdır. Sermaye sahibi ile müteşebbis arasındaki ilişkiye kurulan faiz olgasudur. Sermaye sahibi parasını müteşebbiye verirken daha doğrusu kiralarken en az enflasyon hızına eşit oranda faiz geliri elde etmeyi düşünür.

Faiz, üretilen mal maliyetine girer. Örneğin eğer bir mal üretilenken hammadde ve diğer girdileri kredi ile alırsanız bu takdirde kredi için ödenen faiz söz konusu malin maliyetine dahil edilir. Böylece malin maliyeti içindeki faiz payı kadar artar. Bu nedenle faiz oranları yükseldikçe mal maliyeti dolayısı-

► Cevher Özden, Faizle para topladı, kaçtı, borcunu devlet ödedi. Bu sefer de bankalann faiz vererek topladığı paralar kredi olarak alıyor ama yine borcunu ödemeyebilecek durumda.

TÜSNA

paralarını gayrimenkule ve kıymetli madenlere veya yabancı paraya bağlamaktadır. Mevduat faizlerinin yükselmesi ile beraber gayrimenkuller, diğer paraya çevrilmesi kolay olan değerlerin satışında bir durgunluk olmaktadır.

Faiz oranları, dolayısıyla kredi maliyetlerindeki artış doğrudan fiyatları etkileyen bir olsa olduğundan, bu oranların yükseliği ile fiyat artış hızı birbirine bağlıdır.

Bankalar ve diğer finansman kuruluşları faiz oranlarında ortaya çıkan bir kaç puanlık düşüşü kredi maliyetlerine yansımada son derece tutucu davranışlarından, kredi maliyetlerinde bir düşme olması çok zordur. Dolayısıyla bankacılık sektörü tarafından piyasaya enjekte edilen kredi maliyetlerinde bu ortamda bir düşme beklemeye olağan yoktur.

Ülkemizde müteşebbis durumunda olan yatırımcı ülke koşullarına göre bilinçlenmiştir. Bu nedenle hiç bir yatırımcı kredi özkarnaklarını belli bir oran dışında yatırıma katılmamaktadır. Çünkü yatırının kredi ile gerçekleşmesi üretimin de kredi ile finansman haliinde maliyete katılan finansman giderlerinin fiyat yoluyla tüketiciye geri alınması mümkündür.

Bugün ülkemizde 100 lira satış fiyatı olan bir mal içerisinde finansman gideri miktarını belirleyen istatistik bir çalışma yok gibidir. Bu konuda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ilaç fiyatlarına izin verirken böyle bir çalışmayı istemektedir. Günümüzde ilaç fiyatları içerisinde finansman giderleri payının yaklaşık işçi maliyetine eşit olduğu söylənmektedir.

Müteşebbis kendi özkarnaklarını devamlı olarak gizli tutma eğilimindedir. Bunun nedeni ilerde kendi iş kolunda ortaya çıkacak bir tıkanıklık nedeniyle piyasadan çekilmesi söz konusu olursa bu takdirde kendisine yeterli olabilecek mali kaynağı sağlayabilme düşüncesidir.

Basına yansyan iflas olaylarında, iflas eden işadamlarına ait şirketler piyasada el değiştirdikten ve hatta bazıları konkordatoya giderken bu şirketlerin idare meclisi başkanları ve yönetim kurulu üyeleri yurt içinde veya dışında renkli yaşıtlarını devam ettirebilmektedirler. Bu olsa bize müteşebbislerin özkarnakları ile çalışmaya önem vermediklerini ve hatta bunu bilinçli olarak yaptıklarını göstermektedir.

Faiz oranlarının yükseliği ekonomide enflasyonu canlandıran bir olsudur. Enflasyonun en belirgin özelliği servet açısından güçlü olanların enflasyon kavgasından kazançlı çıkmalarıdır. Bu olsa tüm enflasyonist yaşınlarda karşımıza çıkmıştır.

Enflasyondan zarar görecektir ve etkilenecek olan kesim serveti olmayan ve emek gücü ile geçimini sağlayan kesimdir. Bu kesim enflasyon hızını düşürmek için faiz oranları ile oyنانıslara pay ödeyen kesimdir.

Faiz oranlarının artmasından geçici olarak yararlananlar, bilahare faiz oranlarının düşmesi nedeniyle paralarını yeniden başka alanlarda değerlendirilemeye bilincinden yoksun bulunuyorlarsa, sonuçta onlar da faize yenik düşeceklereidir.

كَمْ تَعْلَمُ عَنِ الْجَنَاحِيَّةِ،

"Ben Allah'tan başka kimseye hesap vermem"

Başbakan Turgut Özal, 10 Ocak 1989 günü ANAP grup toplantısında yaptığı konuşma - ca böye demiş (11.1.1989 tarihli gazeteler). Bu sözler, yalnızca tanrıya karşı sorumlu olan Osmanlı padışahının anımsatıyor. Teokratik bir mutlak monarşi olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, padışah gerçekten de mutlak yetkilere sahipti ve sorumluluğu da yalnızca tanrıya karşıydı. Padışahın bu mutlak yetkisi, mesrutiyet hareketiyle sınırlanmaya çalışıldı.

Şimdi, cumhuriyetin ilanından 66 yıl sonra, bir başbakan kalkıp "ben Allah'tan başka kimseye hesap vermem" diyebilir. Bu sözleri de muhalefete verilen bir araştırma önergesinin Meclis'te görüşülmesi öncesinde yaptığı grup toplantıda söylemiş.

Bu ifade, bazıları çok şaşırtıcı. Öyle ya, Türkiye'nin demokratikleşmesi yolunda, özellikle 1983 seçimlerinden sonra çok yol alındı mı? 12 Eylül'ün ardından, seçimi, üşenlik 12 Eylül önderinin "oy vermeyiniz" dediği bir parti kazanmadı mı? Hem 12 Eylül'ün önderi hem de başbakan Türkiye'de komünist partinin kurulabileceği söylemedi mi? Ne kalımlı şunun şurasında rejimin tam demokratikleşmesine?

Oysa işin aslı hiç de öyle değil. Dişanya verilmeye çağrılan tüm demokratikleşme imajına karşın, ülka yönetimindeki 12 Eylül zihniyatında değişiklik yok. Tüm anti-demokratik uygulamalar, baskilar, işkence sürüyor. Keyiflik diz boyu, 12 Eylül'den sonra beş kişinin aldığı kararlar "hukuk kuralı" olmuş sayılıyordu. Şimdi yalnızca sayı değişti. Beş kişinin yerini 290 kişi aldı. Hanedan kararları alıyor, Meclis çoğunluğu onaylıyor. Han da, yal-

nızca Allah'a hesap veririm, diyor.

Bugün böyle olabilir bu iş. Yarının ne getireceği ise aslında hiç de belirsiz değil.

Çok eleştirdiğimiz, yenilemesini istediğimiz 1982 Anayasası bile bir padışalık değil, bir parlementer sistem kurmuştur. Bu sistemde hükümet parlamentoya karşı sorumludur. Bu sorumluluk hem tek tek başbakan ve bakanları hem de kurul olarak hükümeti eğlendiren bir sorumluluktur. Anayasaya göre, hükümet hem siyaset sorumluluğu sahiptir hem de hükümet üyelerinin herbirinin hukuki ve cezai sorumluluğu söz konusudur. Meclisin hükümeti ve hükümet üyelerini denetlemek için sahip olduğu çeşitli araçlar vardır: Soru gibi, genel görüşme, meclis araştırması, meclis soruşturması, gensor gibi. Bu araçlar, bugün yetersiz kalabilir. Hanedan gözük kapaklı destekleyen Meclis çoğunluğunun duvarından dönenler. Ama bunun hep böyle olacağı söylemeyemez. Oynamanın oyuları kamuoyunun gözleri önünde oynanmaktadır. Uygulanan yöntemler artık ANAP üyelerini bile rahatsız eder duruma getirmiştir. Başbakanın kader arkadaşının başbakan yardımcısı, başbakanın hükümet etme yöntemini onaylamadı için işlifa etme noktasına gelmiştir. Yolsuzluk, partizanlık, kayırmacılık artık başbakanla Tanrı arasında kalma özgüllüğünü çoktan yitirmiştir.

Böyle olunca da, artık başbakanın anayasaya göre millete hesap vermek sorunda olduğunu anımsatacak günler yaklaşmaktadır. Evet, başbakan Allah'a değil, milletin temsilcilerine, sonra da milletin kendisine hesap vermek sorundadır.

Zamanı geldiğinde verecekdir de. □

ZOR İŞ DOGMATİZMDEN KURTULMAK!

Başlıca işlevi Marksistlere özgürce tartışma, düşünme ve soru sorma ortamı yaratmak olacak bir partiye acilen gereksinimiz olduğu kanısındayım.

ir zamanlar, işçi sınıfımızı Marksizm'le, daha doğrusu, Marksist öğreti ile tanıştırmak üzere "eğitim" verirdim. Bir gün çay arası ve rildiğinde, köyünden üç-beş sene önce şehre gelip bir fabrikada işçi olarak çalışmaya başlayan gür bıyıklı, Anadolu köylüsü görünüşlü bir "Öğrencim" yanına yaklaşın, "imanım tamam mı hocam?" deyiverdi. Hiç düşünmeden, bu sorunun benim Marksizme olan "imanımı" sorgulamak üzere yöneltildiğini varsayıdim. "Vallahı, var sanıyorum, ancak her zaman söylediğim gibi davranışın kolay olmuyor. Gayret ediyoruz iyi bir Marksist olmaya" diye mütevazi olmaya çalışan bir yanıt verdim. "Yok hocam, ben onu sormadım. Tanrıya, kurana imanın var mı diye sormuştum" demesin mi pos bıyıklı işçi kardeşim. Kırkırmızı olduğunu hatırlıyorum. Ve de bu olayı hiç unutmadım. Tanrısına, dinine bağlı bir işçiye onunkine hiç de benzemeyen görüşlerimi dörtştü söylemenin zorluğundan değil yalnızca, Bu olay bana birden bire, Marksizme bir din gibi "imanla" bağlı olabileceğim gerçeğini düşündürdü durdu.

Ama her şeye karşın o dönemler daha huzurlu ve rahatlık! Her soruya bir yanıtımız vardı veya en azından olduğuna inanardık. İmanımız vardı ve de tamdı. Dogmalarımız vardı, onları öğrenmek Marksist bilinclemeye, onları öğretmek ise "biling vermekti". Akıtmiza, sormaya korkusak da, düşünmeden edemediğimiz kimi sorular takılıverince de yine bir kolayını bulup kaçmayı başarardık.

"İdeolojik mücadele, politik mücadeleye tabi olduğuna göre" günde politik görevlileriyle ilgili olmayan bu soruları tartışmanın gündeği. Sosyalist devrimden sonra -bu soru ve sorular gündeme gelecek" diyerek, yarntsız sorularımızı unutmak bile ertelenebilir. Zor iş dogmatizmden kurtulmak, kurtulmaya çalışmak. Eski huzurumuz kalmadı. Dünyaya ve Marksizme dogmalarımızın gözüğünü çıkarıp bakmaya çalıştıkça, yanıtları geçerliliğini çoktan yitirmiş bir dizi eski soruya ek olarak hiç sorulmamış bir dizi soru

uşuşuyor insanın kafasına. Geçenlerde bir dost sohbetinde böyle bir-i ki soru ortaya atınca eski dostlarından "sen iyice savrulmaya başladın!", "ne kaldı o zaman Marksizmden geriye!" benzeri tepkiler alındı. Ürkmedim diyemem. Marksizme artık "imanla" bağlı olmamak gerektiğini biliyorum ve "imanımı kaybetmiş olmaktan" artık ürkmüyorum sanırım. Ama ya, dogmatizmden kurtuluyorum derken, Marksizmin de tümüyle dışına düşersem korkusuna kapılıverdim, yine de.

Anti-Marksistler yillardır savunageldiği gibi, "Marksizm-dogmatizm" değilse, dogmatik olmayan Marksist olmanın ölçüyü nedir? Bana kalırsa, dogmatizmden ne anladığımıza da yeniden tartışmalı ve tanımlamalıyız. Çünkü biz, dün de "sapına kadar" dogmatikken bile "dogmatik olmadığını" savurdık. Söylediğimiz gibi Marx-Engels ve Lenin'in yazdıklar ve yaptıkları her şeyi her zaman ve her ülkede gecerli saymak dogmatiklilik. Bunların içinde yer ve zaman boyutunda genel ve geçer olanı, evrensel, genel yasallık olanı yanı ilkesel olanı ayırmamı bilmektir dogmatik olmamak. Bu anlayışla, örneğin Lenin'in Rus Devrimi koşullarında oluşturduğu partisi "model" olarak tekrarlamaya çalışmak, dün de bize göre dogmatikliği. Ancak, Lenin'in yüzülmüş başında geliştirdiği M-L parti ilkelerine bağlılık, tüm zamanların ve tüm ülkelerin Marksistleri için olmazsa-olmaz bir koşuldu. Yıllarca "Marksist-Leninist Parti Teorisii" diye de adlandırdığımız bu ilkelerin, aslında yüzülmüş başında Avrupa çapında devrimler beklenen bir *tarihsel dönem* tanımına dayalı, bir saptama olduğunu görmezlikten geldik. Hem de, Komünist Manifeston'dan başlayarak, Rus Bolşevik partisinin kuruluşuna kadar geçen sürede Marksizm içinde üç ayrı parti anlayışına geçilebilmemiş.

Hızla değişen bir dünyada, dünyayı değiştirmeye kalkanların, bunu başarmak için gerekli örgüt ilkelerinin değişmezliğini savunmaları nasıl mümkün olabilir?

Marksist-Leninist hareket, belirli bir tarihsel dönem için gecerli olabilecek kimi ilkeleri değişimz缺少 doğrular, yosalıklar kabul ederken, bunu 1917 devriminden bu yana esas itibarıyle değişimden kalan bir tarihsel dönem tanımına dayandırdı. Bu, "Çağımızın karakterini" denilerek, kendine M-L diyen her örgütün program ve tüzüklerinin girişinde tartışmasız yer verdiği tanımı: "Büyük Sosyalist Ekim Devrimiyle başlayan içinde yaşadığımız çağ (bunu tarihsel dönem olarak anlamak gerek) dünya çapında kapitalizmden sosyalizme geçiş çağıdır. Çağımızdaki temel çelişki kapitalizmle sosyalizm arasındaki. Evrensel gelişmenin ana yönünü dünya sosyalist sistemi belirliyor."

Ufak-tefek ifade değişiklikleriyle yukarıdaki

gibi yapılan, "çağ" ya da tarihsel dönem tanımı, dünya çapında devrimci sürecin hızla gelişeceği, dünya çapında sosyalizme yol açacak devrimlerin "reel olasılık" olduğu saptamasını yapıyordu. Bu saptama işe ekonomik yarışmada sosyalizmin kapitalizmi kısa sürede geride bırakacağı, emperyalist aşamaya giren kapitalizm hızla çürüüp çökeceği beklenmesine dayandırdı.

Böyle bir tarihsel dönemde Marksist partilerin ve partilerin politik stratejisi esas itibarıyle bu "reel olasılık" hızla realiteye dönüştürme stratejisini olabildi. Önune doğrudan iktidar politik hedefi koyan Marksist partiler, ideolojik, politik ve örgütü eylem birliğinin temel alan M-L parti ilkelerine bağlı kalmayı sürdürdü. Öyle de oldu.

Bugün, dogmatizmden kurtulmaya çalışarak "nasıl bir çağdaş Marksist parti?" sorusuna yanıt arayacağımız, Marksist-Leninist parti ilkelerinin de gecerli olup olmadığını tartışmamız gerekiyor. Bu ilkelerin, ilkesel kabul ettigimiz pek çok başka şey gibi) terkedilmesinin ve yerini nitelikçe farklı olanlara bırakmasının gerekli olup olmadığı tartışmasına ise önce "Çağın karakterinden" başlamamız gerekiyor.

"Çağımızın karakterinin" eskisi gibi tanımlanması gerektiğini savunaların, kuşkusuz eskisinden nitelikçe farklı bir politik strateji ve parti ilkeleri arayışı içinde olmaları beklenmez. Onlar olsa olsa, kimi nice, köklü olmayan değişiklik ve düzeltmeler ile yollarına devam etmek durumundadırlar.

Çağımızın karakterine ilişkin "geleneksel" görüşün köklü bir değişikliğine gereksinim olup olmadığını tartışacağımız, her şeyden önce temel aldığı beklenenlerin, 1917 devriminden bu yana ne ölçüde gerçekleşmiş olduğu, günümüzde ne kadar gerçeklik taşıdığını sorusunu yanıtlanmaya çalışmayız.

Emperyalist aşamaya giren kapitalizm, beklenmediği gibi hızla çökmüş müdür, kaynaklarını tüketmiş midir?

Evransel gelişmenin ana yönünü sosyalist sistemin ya da dünya sosyalizminin belirlediği ne ölçüde doğrudur, doğrulanmıştır? Sosyalizm, toplumsal ilerlemenin insanı temsil eden ölçütleri açısından dünyamızda ne ölçüde kurulabilmisti?

Çağımızdaki temel çelişki kapitalizmle sosyalizm arasındaki görüşü, bu çelişkinin karakterindeki değişiklikleri yansıtmaktan uzak, eksik, tarihsel ve dialekтик olmayan semantik bir yaklaşımı yansıtmıyor mu? Kapitalizmle sosyalizm arasındaki çelişkinin karakteri, içinde oluşu ve geliştiği ortamın etkisi altında, çelişkinin gelişmesinin dialekтик manşığı gereği son 70 kısır yılda nasıl bir değişim göstermiştir? Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki çelişkinin gelişmesi, olgunlaşması

bu çelişkinin sürekli keskinleşmesini getirmek zorunda mıdır? Çelişkilerin diyalektiği böyle midir? Kapitalizmle sosyalizm, emekle sermaye arasındaki çelişkinin olgunlaşma, gelişme sürecinden çelişkinin tarafsızı nasıl etkilenmiştir ve etkilenebilicektir? Emek ve sermaye cephesindeki gelişmeler, her iki tarafa da artan bir homojenlik mi, yoksa heterojenleşme mi getirmiştir, getirmektedir? Bunun toplumsal yenilenmenin öznesi ve karşıtlarının yapısı, bileşimi, örgütlenmesi ve karşılıklı mücadeleci açısından sonuçları olması gerekmeyor mu?

Yine dogmatizmden şemalara bağlı kalarak düşünmekten kurtularak, Marksizmin bilimsel ve humanist özüne bağlı kalarak su soruları sorup, yanı aramamız doğal değil mi?

İnsanlığın sosyalist-komünist formasyona gecerek yenileceği görüşüne bağlı olmamız, bunun tek yol ve biçiminin (eskiden düşündüğümüz gibi) ulusal devrimci katılmalar olduğunu kabul etmemizi zorluyor mu ki?

Tek-tek ilkelere ve dünya çapında sosyalizme geçilmemiş, toplumsal ilerlemeye olanakları tümüyle tıkanmış, insanın ve insanların gelişmesi bütünüyle olanaksızlaşmış mıdır?

Tıkanmış ise, insanın yeniden üretimi krize girmiştir, öznesi ve nesnesi insan olan sosyalist toplumsal yenilenme nasıl, kimler tarafından gerçekleştirilecektir?

İnsanlığın eskiden dündündüğümüzden daha uzun sürede de olsa, çok çeşitli yol ve biçimlerde olsa sosyalist toplumsal yenilenmesinden umudu kesmeyecekse eğer, insanın ve insan topluluklarının ilerlemeye olanaklarının tümüyle tıkanmadığını, sosyalist toplumsal yenilenmeye henüz başarmamışken bile kendini şu veya bu olguda yeniden geliştirecek üretebileceğini kabul etmek, bunun yollarını araştırmak zorunda değil miyiz?

Çağımızın (inceleme bulunan tarihsel dönemin) karakteri üzerine yapılan eski tamamlamanın temel aldığı saptamaları ve gelişim "şemaları" sorgulayan ve tarihsel dönemin yeni karakteristiklerini anlamaya çalışan bu ve benzeri sorular farklı biçimlerde formül edilebilir. Ancak her durumda, yürütülmeli gerekken ve ucundan kenarından da olsa başladığımız tartışma teorik-ideolojik düzeyde bir tartışma madır. İçinde yaşadığımız dönemin karakteri üzerine, "geleneksel" Marksist görüşten nitelikçe farklı "çağdaş" Marksist bir tanımın, elbette Marksist hareketin politik stratejisi, örgüt ilke ve anlayışına kadar uzanan sonuçları olacaktır.

Bu nedenle, "çağımızın karakteri" ve politik strateji alanında "yeniyi" savunurken, M-L parti ilkelere bağlı kalmak ne kadar olanaksız ve tutarsızsa tersi de aynı ölçüde olanaksız ve tutarsızlık olur. Çağın karakteristiklerinin, dolayısıyla da politik stratejinin değişmediğini savunurken, M-L parti ilkelereinden nitelikçe farklı çağdaş Marksist bir parti arayı içinde olmamız tutarsızlığındır. Türkiye Marksist solu, teorik-ideolojik düzeyde: köklü bir tartışma içinde dogmalarından ve dogmatizmden arınmadan legalik kazansa bile toplumsal meşruiyet, etkinlik ve birliğini sağlayamaz. Oysa halen böyle bir tartışma girilebilmiş degildir. Her örgüt kendi içinde ve kendi gazetesinde tartışmayı yeşler görünüyor. Bu çıkar yol mudur? Bu örgütlerin

hepsi, ideolojik, politik ve örgülü eylem birliği ilkelere temelinde kurulmuştur. Ideolojik düzeyde boylesi bir tartışmanın söz konusu partiler içinde yürütülmesi onların bizzat bir kuruluş ilkelereinin, varlık nedenlerinin tartışılması demektir. Boylesi köklü bir tartışma içindeki söz konusu örgütlerin politik birliklerini ve örgülü eylem birliklerini sürdürmesi çok zordur. Bu durumda, ya tartışmayı "demokrasının sınırları olduğu gereçesiyle" sınırlamaya, dolayısıyla da köklü bir tartışma yürütmek isteyenleri dışlamaya yönlendirler; ya da o çok korkulan, eylemsiz "tartışma kulübü" olmayı içeri sineceklerdir. O zaman da, neden boylesi köklü bir tartışmada yer alabilecek ve alması gereken diğer Marksist grup, çevre ve kişilerin de katıldığı "daha geniş bir Marksist tartışma kulübünde" birleşilmemiş sorusunu ortada duracaktır.

Evet, dogmatizmden kurtulmak zor iş... Anlaşılan o ki, dogmalarımızdan birer-birer kurtulmak, birini terkederek kalanlara sarılarak bu işin içinden çıkmak zor. Ya dogmatik kalacağız ya da içinde bulunduğuuz dönemde devrimci cesaretimizi, özveri ve açık gönüllülüğümüzü bu alana seferber ederek gerçek ve çağdaş Marksistler olmayı başaracağız.

Bu anlayışta, eskiden çok farklı görüşleri savunmuş olduğumu unutmadan, parti sorusuna yanıt aradığımıza inanarak "Nasıl bir çağdaş Marksist parti?" sorusuna yanıt aradığımıza inanarak şu soru ve görüşleri tartışmayı öneriyorum:

Marksist hareketin dünyada ve ülkemizde teorik-ideolojik düzeyde köklü bir tartışma içinde bulunduğu şu dönemde, Türkiye Marksist solu topluma "alternatif" sunabilecek durumda mıdır? Böyle bir "alternatif" sunabilmek için gereken asgari teorik-ideolojik birlik var mıdır? İçinde bulunduğuuz köklü tartışma döneminde Türkiye Marksist solu genç kuşaklara hangi Marksist görüşleri, nasıl bir sosyalizm anlayışı gösterecektir?

Bugün her şeyden önce bizlerin, Marksist solun, dogmatizmden kurtularak, teorik-ideolojik bir yenilenmeye gereksinimiz yok mu? Halka "alternatif sunmak", "yol göstermek", "öncülük etmek" gibi, şimdiye kadar kendine Marksist diyen her örgütün kendisine "otomatik" ve "verili" hak ve görev bildiği rol ve işlevlerin nereden kaynaklandığını sorgulamaya, ne anlama geldiğini kavrama çalışarak, kimi komplekslerimizden kurtulmaya, daha doğrusu bir "toplumsal-psikolojik terapiye" öncelikle biz Marksistlerin gereksinimi yok mu?

Bana öyle geliyor ki, eğer Marksistlere halkımız gereksinimi varsa ve de Marksistlerin faaliyetlerinin halkımıza bir yararı olacağsa, her şeyden önce boylesi bir "tedaviden" geçmek zorundayız.

Bu nedenle, başlıca işlevi Marksistlere özgürce tartışma, düşünce ve soru sorma ortamı yaratmak olacak bir partiye acilen gereksinimiz olduğu kamsındayım. Bu partiye, teorik-ideolojik yenilemeye, dogmatizmden arınmaya gereksinim duyan, "toplumsal-psikolojik grup terapisine" gereksinimini olduğunu düşünen tüm Marksistler girebilmelidir.

Teorik-ideolojik düzeyde tartışmaların yapılacağı boyle bir partide ideolojik birliğin aranmayacağı, olmayacağı apaçık ortadadır.

Ideolojik birliğin aranmadığı ve olmadığı bir örütte, politik birlik ve bu doğrultuda coğunluğun aldığı eylem kararlarına tüm üyelerin katılma zorunluğunu getiren bir eylem birliği elbet olmayacağı.

Boylesi bir parti anlayışa, "dünyayı yalnız anlama değil değiştirmeye yönelik olması gereken Marksistler" eylemsiz tartışmacılar durumuna getiren Marksizm dişi bir öneri midir? Dünyayı yeterince anlamaya gerek duymadan, şemalara uygun olarak değiştirmeye alışkanlıklarımıza ters düşse de, bu öneri Marksizm dişi değildir bence.

Eğer, dünyayı değiştirmeye mücadeleşini "tek bir yumruk gibi" yapılan ve "iktidar" hedefleyen eylemlerle sınırlamayacaksa; politik mücadeleyi politik iktidarı ele geçirmek, paylaşmak, parlamentoda yer kapmak gibi hedeflerle daraltmıyorsa, partinin Marksist üyeleri eylemsiz kalmaya, parti etkisiz kalmaya mahküm olmayacağı.

Parti içinde Marksizmin, dünyamızın ve ülkemizin sorunlarını tartışarak sürekli gelişen, erginleşen Marksist bireyler, barış, kadın, sendika, çevre, gençlik vb. demokratik hareketler içinde aktif yer alarak insanların ve halkın yakıcı sorunlarının çözümüne de, insanların toplumsal yenilenmeye doğru ilerlemesine de Marksistçe katkıda bulunma olağlı bulacaklardır. Parti üyeleri yer aldıkları hareketlere önceden kararlaştırılmış "öğretmeye" değil de, onlardan öğrenmeye ağırlık verdiği ölçüde, parti içinde yeni soruların ve sorunların gündeme gelip tartışılması mümkün olacak, böylece hem partinin duygusal öncülük düzeyi hem de üyelerinin eylemi yoluyla etkisi yükselecektir.

Kuşkusuz yukarıdaki görüşler M-L parti ilkeyle tıpkı tıpkı "geleneksel" parti anlayışından nitelikçe farklı bir Marksist parti arayışına yönelik. Bilimsel, humanist, gerçek anında demokratik, süreçler arastırın, soru soran, yanıtları kendisi bulma iddiasında olmayan, yığınlar ve diğer demokratik hareketlerle birlikte arayan, gerçeğin coğullığının oyuya saptanamayacağını bilerek,bagışıcı eylem kararları almak yerine, üyelerinin düşündüklerini denemelerine bak ve olağan tanıyan, çağdaş Marksist bir parti özlemi yansıtıyor. Dolayısıyla, yalnız içinde bulunduğuuz köklü yenilenme ve teorik-ideolojik yoğun tartışma döneminin özgü, geçici dönemde partisi için bir öneri olarak değil, ritim ve karmaşaklı artan dünyamızın içinde bulunduğumuz tarihsel dönemin gerektirdiği bir parti anlayışı olarak tartışabileceğimizi sanıyorum.

Zor iş gerçekten dogmatiklikten kurtulmak. Her şey bir yana, insanların özeleti yapmasını gerektiriyor. Yukardaki satırların yazarı olarak çok değil 2-3 sene önce Marksist parti tartışmalarında, bugün benim öne sürdiğim benzer kimî görüşleri savundukları için Sayın M.Ali Aybar'ı ve U.Cankır'ı serice eleştirmiştim. M-L parti ilkelereinden savunmuştum. Marksistlerin sosyal demokratlardan farklı duruma düşüceklerini savunmuştum. Geçenlerde, bir doş sohbetinde bu yazındaki görüşleri dile getirmeye kalkınca, benzeri eleştiriler ve uyardılarla bu kez ben karşıdım. Boşuna "Etme, bulursun" dememişler. Ne yapalım, her özeletinin elbet bir bedeli olmuştur.

Önerdiğim partide teorik-ideolojik yenilenmeye, dogmatizmden arınmaya gereksinim duyan, "toplumsal-psikolojik" grup terapisine gereksinimi olan tüm Marksistler girebilmelidir.

TRENDE İLAN EDİLEN SIKIYÖNETİM DE VAR

Başbakan Adnan Menderes, kendisini bakanlar kurulu yerine koyarak, anayasaya aykırı bir biçimde, sıkıyönetim ilan ediyor.

Yerli Rumlar'a gözdağı vermek üzere girişilen saldırısı, yakıp yıkma ve yağma olayları 6/7 Eylül Olayları olarak anılıyor. 6 Eylül 1955 günü Selanik'te Mustafa Kemal'in doğduğu evin ve Türkiye'nin Selanik konsolosluğunun bombalandığı haberinin radyonun 13.00 haber bölümünde yayınlanması ve İstanbul Ekspres gazetesinin ikinci baskısında akşam üzeri duyurulması üzerine, İstanbul ve İzmir'de olaylar başlıyor. Özellikle 6 Eylül'ü 7 Eylül'e bağlayan gece, İstanbul'un hemen her semtinde, Rumlar'ın evleri, işyerleri, kılısceleri saldırıyla uğruyor. Benzer olaylar İzmir'de de yaşamıyor. Ertesi gün de devam eden olayları bastırmak için sıkıyönetim ilan ediliyor. Bu yazında, olayların ayrıntısına girmeden¹, 6/7 Eylül sıkıyönetimi üzerinde duracağım.

"Arkadaşlar, bizi en fazla üzen... memleketin emniyet teşkilatıdır. ...Emniyet teşkilatı maalesef gafil avlanması, maalesef uyumuş ve belki de ... bazı hadiselere göz yummuştur."

Sıkıyönetim nasıl ilan edildi?

1924 Anayasası'na göre, "Harb halinde veya harbi gerektirecek bir durum baş gösterdiğinde veya ayaklanma olduğunda veya vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtiler görüldükte Bakanlar Kurulu, süresi bir ayı aşamamak üzere yurdun bir kesiminde veya her yerinde sıkıyönetim ilan edebilir..." (md.80).

6/7 Eylül olayları da "ayaklanma" ya da "vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma" sayılmış olmalı ki 7 Eylül sabahı yayınlanan gazetelerde sıkıyönetim ilan edildiği haberi okunuyor.

Ancak, sıkıyönetim ilanı konusunda biraz tuhaftır var. Tuhaftır, olayların gelişimi izlenince farkediliyor:

6 Eylül akşamı, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Başbakan Adnan Menderes, Ankara'ya gitmek üzere İstanbul'dan trenle hareket

etmişlerdir. Olayların vahmetinden trende haberdar olan Bayar ve Menderes, 7 Eylül sabahı saat 2.00'de Sapancı'dan İstanbul'a dönüyorlar. Sıkıyönetim ilanı haber, İstanbul'a gece ulaşıyor. O geceyi anlatan Metin Toker sunarı yazıyor: "...Ankara yolunda olan Başbakan Adnan Menderes'ten sıkıyönetimin ilan edildiği haberini ben vilayetteyken geldi" Anlaşılan o ki, Bülent Tanır'ın de saptadığı gibi², sıkıyönetim trende başbakan tarafından ilan edilmiştir. Başbakanca ilan edilen sıkıyönetim, İstanbul ve İzmir için söz konusudur.

Göründüğü gibi, başbakan, kendisini bakanlar kurulu yerine koyarak, anayasaya aykırı bir biçimde, sıkıyönetim ilan ediyor. Bu sırada, başbakan ile birkaç bakanın İstanbul'da, önemli sayıda bakanın Ankara'da olduğunu anlaşılıyor.

7 Eylül gececi sıkıyönetim ilanının ardından, aynı gün içinde yayınlanan bir hükümet bildirisinde şu satırlar okunuyor: "Hadiselein cereyanı sırasında en acil bir tedbir olmak üzere İstanbul ve İzmir'de fevkâde halkın mevcudiyeti ilan edilmiş ve fakat, hükümet ve kuvvetlerinin vaziyete hakim olmaları üzerine kaldırılmıştır" (saat 8.00).

Bu hükümet bildirisini hükümetin yayımladığı açıklır. Cumhuriyet gazetesinin 8 Eylül 1955 tarihli sayısında, Ankara'da bulunan bakanların 7 Eylül saat 14.00'de İstanbul'a geldikleri ve saat 16.00'da cumhurbaşkanının başkanlığında bakanlar kurulu'nun viyayet toplantı salonunda toplantı bildiriliyor.

Toplantının ardından yayınlanan başbakanlık tebliğinde sunular yer alıyor:

"6 Eylül'de İzmir'de ve bilhassa İstanbul'da geçen saatlerde kadar devam eden nümayişler sebebiyle buralarda fevkâde halkın mevcudiyeti ilan edilmiştir de 7 Eylül 1955 tarihinde nezdedilen hükümet beyannamesinde bu vaziyetin değigini bildirilmiştir.

"Bu beyannamenin nrşinden sonraki hadiselein amme huzur ve asayıını yeniden ihlal edecek bir istidat göstermeni müvacehesinde vaziyeti etrafı tatkîk eden Vekiller Heyeti memleketin yüksek menfaatiini korumak için, İstanbul, İzmir ve Ankara'da orfî idare ilanına muttefikan karar vermişür" (Cumhuriyet, 8.9.1955).

Sonunda, sıkıyönetim ilanı konusunda bakanlar kurulu karar vermiş oluyor. Ama ekşik bir biçimde. Kararda, sıkıyönetimin ne kadar süreyle ilan edildiği belirtilemiyor. Anayasaya göre, bakanlar kurulu en fazla bir ay süreyle sıkıyönetim ilan edebilir. Meclis bu süreyle uzatabilir, kısaltabilir. Ama, bakanlar

kurulunun, ilan ettiği sıkıyönetimin süresini (on gün mü, yirmi gün mü, bir ay mı) belirtmesi gereklidir. Bakanlar kurulu bu gerekliğe uymamıştır.

Ancak, sıkıyönetim ilanına ilişkin tuhaftır burada son bulmuyor. Çünkü, olagen olarak, bu kararın hemen aynı gün mümkün değilse ertesi gün Resmi Gazete'de ilan gereklidir. Öyleyse, bakanlar kurulu'nun sıkıyönetim ilanı kararı Resmi Gazete'nin 12 Eylül 1955 tarihli 9101. sayısında yayımlanıyor. Sıkıyönetimin ilanından 5 gün sonra. Ayrıca, anayasaya göre sıkıyönetim ilanı kararının hemen Meclis'in onamasına sunulması gereklidir, tatilde bulunan Meclis, cumhurbaşkanıca 12 Eylül günü toplantıya çağrılıyor. Çağrı ise 7 Eylül günü yapılmıyor.

Bu durumda, 7 Eylül ile 12 Eylül günleri arasında yapılan sıkıyönetim uygulamalarının hukukiği kuşkusuz tartışma konusudur. Bu tarihler arasında sıkıyönetim komutanı atanmış (7.9.1955), sıkıyönetim askerî mahkemeleri kurulmuş (9.9.1955), binlerce kişi gözaltına alınmış, tutuklanmıştır. Sıkıyönetimin Resmi Gazete'de yayımlandığı ve TBMM'nin sıkıyönetimi görüşmek üzere toplantı 12 Eylül günü ise artık olaylar çökten yatılmıştır. Bu arada, 2 korgeneral ile 1 tümgeneral iştan el çektirildiği (9.9.1955), İçişleri Bakanı Dr.Namık Gedik'in istifa ettiğini (10.9.1955) ve bazı kamu yöneticilerinin görevden alındığını ya da görev yerlerinin değiştirildiğini belirtelim.

Mecliste sıkıyönetim görüşmeleri

3 saat 10 dakika süren görüşmelerin tutanakları, TBMM Zabıt Ceridesi'nde 25 sayfa yer tutuyor. Bu bakımından, görüşmelerin ana konularını birkaç başlık altında özetlemek gerekiyor.

Görüşmelerin sonunda ulaşılan bir ortak nokta, 6/7 Eylül günlerinde yaşanan olaylardan duyulan üzüntü, olayların ağırlığı ve uluslararası düzeyde ulkenin itibarının sarsıldığı konularındadır.

Muhalefetin üzerinde birleştiği bir konu, güvenlik güçlerinin olayları önlemek görevini ilham ettileri ve sorumluların bulunarak cezalandırılması gerektiği düşüncesidir. Olayların gelişmesini anlattıktan sonra, Cumhuriyetçi Millet Partisi Kırşehir milletvekili Ahmet Bilgin, "bu netice de gösteriyor ki Türk

zabıtası izahı mümkün olmayan bir atalet (durgunluk) içinde kalmıştır" diyor. İstanbul bağımsız milletvekili Ali Fuat Cebesoy, "idare ve siyasi teşkilattaki beceriksizlik vekusurular da tarafsız olarak meydana çıkarabilemek için" meclisin karar almasını milletin beklediğini belirtmektedir. CMP Kırşehir milletvekili Osman Alışroğlu da olayda hükümeti kusurlu ve sorumlu bulmakta ve hükümetin istifasını istemektedir. Diyarbakır bağımsız milletvekili İhsan Hamid Tiğrel, sığıyonetim ilanına gerek var mı sorusunu sorduktan sonra şunları söyleyiyor: "İdare cihazının ve emniyet teşkilatımızın Eshabi Kehif gibi nükyaya daldığı bir zamanda memleketin mukadderatını bunlara bırakmak hususunda bir teklife bulunmak benim vicdanımın kabul etmeyeceği bir şemdir." CHP grubu adına konuşan İsmet İnönü ise, olayların bastırılması konusunda hükümetin ve güvenlik güçlerinin yetersizliği konusunda yukarıda anılan milletvekilleri kadar kesin bir düşünceye sahip görünmüyordur. Bu konudaki kuşkularını biraz doyayıp biçimde anlatıyor.

Ancak, güvenlik güçlerinin yetersizliği konusunda iktidar partisi DP milletvekillerinin de, hatta İnönü'den daha kesin suçlamaları var. DP Burdur milletvekili Mehmet Özbeyp, sorumluların cezalandırılmasını rica ediyor. DP İstanbul milletvekili Aleksandros Hacopoulos daha açık: "Arkadaşlar, bizi en fazla üzün, maalesef itiraf mecburiyetindeyim, memleketin emniyet teşkilatıdır. Bunu itirafta hepimiz muttefikiz. Emniyet teşkilatı maalesef gafil avlanmış, maalesef uyumuş ve belki de; dilim söylemeye varmamış; bazı hadiselerde göz yummuştur." DP Antalya milletvekili Burhanettin Onat ise, "garipbir hakikaten; o benim fedakâr, cefakâr, havadan sudan nem kapan polisim nerede? Nerede benim teşkilatım" diyerek hayrelerini ifade ediyor. Hükümet sözcüsü Fuad Köprülu ve Başbakan Adnan Menderes ise güvenlik güçlerinin

► 7 Eylül 1955 sabahı. Cumhurbaşkanı Celal Bayar akşam trende sığıyonetim ilan ettikten sonra sabah olay mahallini 'yerinde' izlemiştir.

toptan suçlanamayacağını belirtirken görevi ihmal olaylarının ancak tekil davranışlar olduğunu söyleyiyorlar.

Öyle anlaşıyor ki, olayların önlenmesinde yönetimin, güvenlik güçlerinin yetersizliği konusunda milletvekilleri nereye de görüş birliği içindeler. Bu ise, olayların bir tertip olup olmadığı sorusunu akla getiriyor. Milletvekillerinin de kafasında canlanan bu soru, yanıtını daha sonra kısmen bulacak.

"Tertip" düşüncesi iktidar kanadında da var ama tertipi farklı: İktidara göre tertipi "kızıl komünistler"dir. Hükümet sözcüsü Fuad Köprülu'nun bu doğrultudaki iddiaları Mehmet Özbeyp ve Sinan Tekelioglu (DP-Seyhan) tarafından da paylaşılmıştır. Mehmet Özbeyp "komünistler"i şiddetle suçladıktan sonra bunların "söndürükleri yuvaların, yaktıkları mabetlerin, yıkıkları mağazaların önünde hemen asılmalarıyla" kamu vicdanının huzura kavuşacağını, hak ve adaletin yeri bulacağıını söyleyiyor. Sinan Tekelioglu da aynı görüşte. Ancak o, idam sehpalarının meclisin önüne kurulmaktan yana.

Iktidar partisi, dikkatleri solun üzerine ce-

kerken sığıyonetim idaresine de yol göstermiş oluyor: Solcuları yakalayın. Adnan Menderes ve sığıyonetim komutanı korgeneral Nurettin Aknoz'un yetkililere bu doğrultuda talimat verdiği, daha sonra ortaya çıkacak. Bu arada yakalanan, gözaltına alınan, aylarca gözaltında ya da tutukluvinde tutulan "komünistler"in ise 6/7 Eylül olaylarıyla ilgilerinin bulunmadığı mahkeme kararlarıyla saptanacak.

Meclise dönersek, milletvekillerini ilgilendiren bir başka önemli konunun, doğal olarak, sığıyonetimin onayı ya da reddi, süresi olduğu görülmüyor.

Muhalefat, sığıyonetimi gerektiren olayların yarattığını ileri sürüyor ve hiç olmazsa kısa bir süre sığıyonetim istiyor. CHP sığıyonetimin Ankara'dan kalkmasından yanadır. Hükümet ise üç ilde sığıyonetimin 6 ay sürdürülmemesini öneriyor. Meclisin kararı: Sığıyonetim onaylanmakta ve Ankara, İstanbul ve İzmir'de 6 ay sürmesi kararlaştırılmışmaktadır.

Sığıyonetim ne kadar sürdü?

İstanbul, Ankara ve İzmir'de 6 ay süreyle ilan edilen sığıyonetim, İstanbul dışında bu süre dolmadan kaldırıldı. Bakanlar kurulu, sığıyonetimin ilanından 3 ay 10 gün sonra aldığı bir kararla Ankara ve İzmir'de sığıyonetimi kaldırdı.

Bakanlar kurulunun bu kararı, TBMM'nin 19.12.1955 tarihinde yaptığı toplantıda görülmüş ve üzerinde tartışma yapılmadan onaylanmıştır.

İstanbul'da ise sığıyonetim 6 aylık sürenin bitiminden sonra da uzatılmış ve 7 Haziran 1955'de sona ermiştir. Sığıyonetimin uzatılması, TBMM'de tartışmalara sahne olmuştur. CHP, hükümetin sığıyonetimi bir iç politika aracı olarak kullanmak istediğini düşünüyor ve uzatmasına karşı çıktı. CHP grubu adına konuşan Nüvit Yetkin, güvenlik güçlerinin görev yapması halinde sığıyonetime hiç gerek kalmayacağını belirtip "Örfi İdare Kumandanı da altı ayda vazife yapmayı" diyor. İsmet İnönü de, hükümeti, başımı ve o sırada İstanbul'da görev yapan Meclis Soruşturma Komisyonu'nda ifade verecek yurttaşları susturmak istemekle suçluyor.

Hükümetin sığıyonetimi uzatma gereklisi şudur: "Devlet Vekili Cemil Bengü (Ordu)- ...Bu temdir talebinizin hakkı ve hemen hemen başheba muhip sebebi, devam etmekle olan takdirektir: hittarum ve salim bir şekilde intacı temin etmek olmuştur."

10 yaşında bir çocuğun anıları...

Nakkas Haydar sokağının çocukları, Bobo, Maki, Efçia, Yılmaz, Erdinç, Fatma aynı ayın oyuları kurmazlardı. Ya Nakkas Haydar'ı kesen Al Geçmez' deki arsada top, kuka, dakmen'le geçirirdi vakitlerini, ya kapı öndeinde gazoz kapağı değişim töküyü yaparlar ya da akşam karantığında anneleri pencerelarından sarkıp kendilerini çağınca kadar saklamıştılar. Takım oyularında Rum veya Türk olmaya bağlı bir ayın aksa gelmezdi, Bobo ile Erdinç, Maki ile Yılmaz beraber saf tutarlardı. Paskalya'da çörek ve boyali yumurta, kandillerde, Ramazan'da helva, simit gönderirdi aileler birbirlerine. Kanlı dil günleri Müslüman çocukların "yağılı kapı, bali kapı" diyerek kapı kapı dolastıklarında Rum teyzelerine de uğrarlar onların pencereden mendile sararak atları para ve şekerleri torbalanna indirirlerdi.

6-7 Eylül günlerinde İstanbul'un birçok sokağında esen felaket Nakkas Haydar'da da esti. Kalabalık, Çarşamba tarafından yokuş aşağı geldi. Sokağın tüm evleri, çapulu dahe önce haber aldıklarından tedbir olarak bayrak astı. Ama çapulcular kapıları çalıp kontrol ediyorlardı evin "ırksal" hüviyetini. Yine de birçok Rum evine dokunmadılar. Çocuklar sayesinde oldu bu. Yılmazlar, Erdinçler ve diğerleri birer ikiser Rum evlerinin mer-

divelerinde olurup gözü dönmüş kalabalık. "Amca burası Türk evi" dediler. Bazı evlerin önüne çocuk nöbetçi dikilememisti. Yılmaz oturduğu evin basamaklarından, aşağı koşedeki büyük Rum evini görebiliyordu. Koca bir bızbırabının, soğutmak için işe verdikler, buz alındıkları Agavri teyzelerin üçüncü kattaki penceresinden aşağı atıldığını hızla seyrediyordu.

Fırtına geçtikten sonra çocuklar günlerce moloz yığınlarını kanıtladılar. Radyo parçalan, bızbırabın motorları ortak oyuncakları oldu Rum ve Türk çocukların.

Bu beraberlik fazla uzun sürmedi ama. Yunan vatandaşları olan Rumlar ülkemize, olayanlar Kurtuluş'a, Çengelköy'e taşındı. Mahalle issızlaştı. "Bobo pas ver, pas ver!" çocukların duylulmaz oldu.

Başka bir yerde "büyükler" karar vermişler yine başka mahallelerin "büyükleri" buna uygulamışlar ve Nakkas Haydar sokağındaki çocuk beraberliğini oluşturmuşlardır.

Bir süre sonra ortak kültürün izeni de yavaş yavaş silinecekti.

İstanbul Türkler tarafından tamamen lehbedilmişti artık... □

Çağatay Anadol

Bu gerekçe, DP Manisa milletvekili Muammer Alakan'ı da doyurmuyor. Muammer Alakan, olaya hukusalsız açısından yaklaşıyor: "İdare Örfiye'nin ilanından hemen hemen 15-20 gün geçtikten sonra artık İdare Örfiye'nin devamını istilzam ettierecek hadiseler ortadan kalktı". Anayasaya göre sükünetimin ilanını gerektiren dört nedenden hiçbirinin var olmadığı belli Alakan, "Anayasada İdare Örfiye'nin devam sebepleri sarı olarak yazılımaktadır. Tahkikatın başladığı elde neticelenmesi hükmü mevcut değildir" diyerek, sükünetimi uzatmanın anayasaya aykırı olacağını vurguluyor.

Ancak, DP çoğunluğu TBMM'nin 28.2. 1956 tarihinde yaptığı toplantıda, hükümetin isteği doğrultusunda, sükünetimi İstanbul'da 3 ay uzatma kararı veriyor.

Sükünetim uygulamaları

TBMM'de yapılan görüşmeleri inceledikten sonra, sükünetim uygulamalarına da kısaca göz atmakta yarar var.

6/7 Eylül olaylarını "komünistler"in ve Kıbrıs Türk Cemiyeti'nin üzerine yıkmayı baştan kararlı olan hükümet ve sükünetim komutanının emirleri doğrultusunda, sükünetimin yaptığı iş, yağmacıların yanında, asıl olarak "komünist" olarak bilinenlerle Kıbrıs Türk Cemiyeti yöneticilerini gözaltına almak oldu. Bu kişilerin, sonradan mahkeme kararsıyla aklandıklarına daha önce değilmiştirmiştir.

Burada kısaca üzerinde durmak istedigim, sükünetimin genellikle olduğu gibi, sükünetim ilanıyla hiç ilgisi bulunmayan konularda da kendisini yetkilî görmesi ve uygulamalar yapmasıdır.

Bilindiği gibi, sükünetim bir hukuk rejimidir, keyfi bir yönetim biçimi değildir. Sükünetim komutanlığının yetkilerinin, sükünetime gerekçe oluşturulan nedenlerin ortadan kaldırılmışıyla sınırlı olması gerekdir. Onun dışındaki alanlarda olağan olarak görevli merciler yetkilidir.

Oysa, sükünetim komutanlıkları önce bölümde sükünetim yasağı üretmekte, sonra da bu yasaklara uymanılarla uğraşmaktadır. Örneğin, Ankara'da bir yurtaşın rühsatsızluğun yapmasını 6/7 Eylül olaylarıyla bir ilgisi olmasa gerektir. Ama, Ankara Sükünetim Mahkemesi'nin ilk kararı, rühsatsızluğun yapmaktan sanık Ali Başçır'ın 30 gün hapis cezasına çarptırılmasıyla ilgilidir (Cumhuriyet, 17.9.1955).

Sükünetim bir hukuk rejimidir, keyfi bir yönetim biçimi değildir.

Sükünetim komutanlığının yetkilerinin sükünetime gerekçe oluşturulan nedenlerin ortadan kaldırılmasıyla sınırlı olması gerekdir.

1) 6/7 Eylül olayları ile ilgili geniş bir araştırma, *Tarih ve Toplum* dergisinin Eylül 1986'da yayımlanan 33. sayısında yer almaktadır.
2) Bülent Tanır, "Sükünetim", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C. 4, s. 947.
3) Bkz.: *Tarih ve Toplum*, Eylül 1956, s. 33.
4) Bkz.: *Tarih ve Toplum*, Eylül 1986, s. 33

"Evhah, dedim, başımıza gelecek var"

Görüş okurları Hasan Asmaoğlu'nu, namı diğeri Komsomol Hasan'ı iyi tanırlar. Sayfalarımızın onur konuklarından Komsomol Hasan'la bu kez de 6-7 Eylül 1955 olayları üzerine söyleşti.

► Olaylardan ne zaman, nasıl haberdar oldunuz?

Ben o dönemde Nuruosmaniye'de bir trikotaj atelyesi işletiyordum. Sabıkahlara hiçbir yerde iş verilmemiği için, ben de atelye kurmak mecburiyetinde kalmışım.

Bir ara çarşıya gitmem icap etti. Yolda bir de baktım ki, serseri kılıklı biri bir papaza küfürdiyor. Bir de Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atmışlar. Eyvah dedim, başımıza gelecek var.

► O günlerde başınıza gelenleri bize kısaca anlatır misiniz?

Eskişen beri bir adet vardır. Sükünetim ilan edilmez sabıkahlalar tecrit edilirler. İstanbul hudutları dışına atılırlar. Onun için belki ben de yakalanırmış diye, saklanmak üzere bir yer ayarladım. Tam öğlene doğru dendi ki, sükünetim kalkmış. Akşam eve erken gittiim. Yalnızdım. Saat dokuzu geçiyordu herhalde. Polisler geldi, beni aldılar. Akşam altıbuçukta tekrar sükünetim ilan edilmiş, beni götürücekler. Uzerimdeki bütün parayı masanın üzerine bir de pusula yazarak bırakmış, kalktım onlarla beraber doğru Alemdar Karakoluna. Orada komiser çattı. Oradan Eminönü Emniyet Amirliği'ne. Orada bizzat Emniyet Amiri çattı. Ana avrat küfürle. Ben haberimiz olmadığını söylediğim.

Beni alan siyasi polis daha sonra Aziz Nesin'i almaya gitti. Baktım, içerde Hulusi Dosdoğru'yu gördüm. Onun kaydını yapıyorlar. Arkasından Boratav'lar geldiler, Ismet Selimoğlu vs. Yaz günü gömlekle geldiler. Ben tecrübeli olduğum için yastık ve battaniye almıştım yanma. Serdim, üzerine karşılıklı yattık.

Gece, artık kaçtı bilmiyorum, bizi belediye otobüslerine bindirdiler, Harbiye'ye götürdüler. Bundan evvel 51 tevkifatında Behice Boran'ların da kapatıldığı yere. Eskişen garajdı orası. Tuttular bizi oraya götürdüler. Baktık, jandarma, askerler falan bizi karşıladı. Biz daha evvel de hapishaneci olduğumuz için tanınıyoruz. Bu defa da bir yüzbaşı ben seni tanıyorum dedi. Siz dedi, su namusuzlardansınız. Halbuki yüzbaşıının adı Muzaffer'di o da bir akşam evvel o çapulca karişanlardan. İtiş kakış, ikişer ikişer hücrelere kapatıldı.

Ertesi gün baktık diğer arkadaşlar geldiler. Aziz Nesin'ler vs. Listeyi kontrol ederken o yüzbaşı Sebatı Selimoğlu diye okuyor. Onlar orada Sehati'nin olduğunu söylüyorlar. Yok dedik, böyle kimse yok. Ismet Selimoğlu var, onun oğlu. O sırada Sebatı de aradı kaynadı.

Daha sonra öğrendik ki, Tahsin Güzelfilib'e'nin evine gidiyorlar. Karşı kapı açıyor. Ne istiyorsunuz? Böyle söyle, Tahsin'i alacağız. Diyor ne yapacaksınız onu? Diyorlar, dün akşam o da varmış. O, yok diyor, böyle bir şey yok. Hayır israr ediyorlar, görenler var, şahitler vs. Ayol diyor, Tahsin öleli ikibuçuk ay oldu, nerden gördünüz?

Bakkal Celal Benneci'nin de dükkanına gidiyorlar. Nişantaşı'nda. Orada soruyorlar Benneci'yi. Fakat o sırada benneci dükkanı yok. Daha sonra Benneci gelince, karşı ona aranıdığım söyleyiyor. Benneci 51 tevkifatında alınanlardan, şak diye düşüp ölüyor kalpten.

► "Yakalanan" komünistler ve ilericilerle birlikte daha sonra, siz de serbest bırakıldınız. Bunun da öyküsünü kısaca anlatır misiniz?

Bize yüklenmek istenen bütün iddia, tahrik ve teşvik. Bu yüzden bir gün savcılık bizi çağrıdı. İfade alınacak. Diğer arkadaşların hepsi "alakamız yok" diye ifade vermişler. Sıra bana geldi. Savcı genç bir çocuk, dedi, o akşam neredeydiniz? Ben ifade vermeyeceğim dedim. Neden dedi, nasıl olur? Nasıl olursa olsun dedim. Bugüne kadarki tecrübelerimiz, bilgilerimize göre, ne malum benim ifadelerime göre bana suç işnâf edilmeyeceğini? Ne münasebet, nasıl olmuş? Tarihte bunun vakaları vardır dedim. Onun için siz bana delil, şahit gösterin kim nerede görülmüş? Ben yerimi ispat edebilirim dedim. Evrak kapandıktan sonra kimlerle beraber olduğumu söyledim. Suç bulamadılar.

Birkaç gün sonra baktık. Baktım süt geldi. O ana kadar küfrediliyordu. Kendi hisim akrabamızın getirdiği ile idare ediyorduk. Fakat o sabah süt geldi. Ama biz içmedik. Daha sonra sorduk ve gazetelerden de okuduk, Amerikan Life mecmuası, olayları zavallı 66 komünist değil, askerler, polisler, bahrîyeliler, serseriler yaptı, diyor. Resimleri de var. Zaten askerler de bize bunu söyleyordular. Ve bir gün baktık, Meclis'te Ismet Paşa açıkladı. Ondan sonra bizim oradaki durumumuz iyice tavsadı. Ziyaretçimizle bir-iki saat görüşür duruma geldik. Daha sonra da bizi üçer-beşer bırakmaya başladılar. En sonunda Yassıada Mahkemesi'nde gerçek ortaya çıktı fakat bizi oraya kimse çağrımadı.

6-7 Eylül'ün nedenine gelince, tertip olduğu belli. O güne kadar Türkiye ticaret piyasasına Rumlar, gayrimüslimler hakimdi. Aslında bu iç ticarete bilhassa Türkler'in hakim olması için yapıldı. Komünistlerin hiçbir dahil yoktu burada. Bu herkes tarafından anıtıldı. O kadar ki, mesela benim trikotaj atelyesi için kiloya yıl aldığım Rum esnaf tutuyor, ben tevkif edildiğimde, birbucuk ton yıl yiyecek atelyenin önüne. Ben öylelikle toparlandım.

SORUN, ZAMANLAMA MI?

TBKP yöneticisi arkadaşlara iki soru yöneltmek istiyorum

Bugün Türkiye sonda Marksist yasal örgütlenme tartışmalarının dündümlendiği noktayı 141-142'nin ve bu maddelere müsasil anayasası ve diğer bazı yasa maddelerinin değişecekleri günleri bekleyip beklememek oluşturmuyor. Önceden daha çok Görüş sayfalarına yansıyan bu tartışma Milliyet gazetesinden Rafet Ballı'nın hazırladığı "Sosyalist Sol Konuşuyor" başlıklı raporaj dizisindeki ilgili özetlemelerde de kendisini gösterdi.

Şayet konu birlik sorunuyla sık sıkıya bağlı olmasa da, yasallığı 141-142'nin kaldırılacağı koşulları kaim görmek ya da görmemek, belki bir zamanlama tartışması sayılabilir. Öyle bir durumda konu böyle bir zamanlanmanın artısı-eksisi üzerine indirgenirdi.

Oysa tartışmanın, birlik anlayışıyla, onun içeriği ve kapsamıyla doğrudan ilgisi var. Nitikim, TBKP'nin Genel Sekreteri ve Başkanı Ballı'nın sorusuna verdikleri yanıta söyleyecekler:

"TBKP'nin yasallaşması çabası, aynı zamanda en geniş birlik için "en uygun koşullar" hazırlama demektir. Bugün komünist partisinin yasallaşması talebi öylesine geniş çevrelerle malolmuş ve benimsenmiştir ki, bu amaç için mücadelede geniş bir demokratik hareket ortaya çıkmıştır. Yani bugün somut olarak ortaya çıkan bu güç, yasal bir partinin olanaklarından çok daha geniş ve etkendir. Böyle olunca, bizim TBKP'yi yasallaştırmaya zıtlık veriyor olmamız doğaldır."

Boyle bir yaklaşım, "birliği kendi eksenim etrafında görürüm" anlamına geliyor. Çünkü yasaklı bir komünist partisinin yasallaşması demek, programıyla, tüzüğüyle, yöneticilerle resmi makamlara dilekçe vererek partinin yasal olarak kurulduğunu ilan etmesi demektir. Kendi tabelasını aşması demektir. 74'te Yunanistan'da, 80'lere cuntaların yıkıldığı Latin Amerika ülkelerinde komünist partileri böyle yapmışlardır. Ama birlik ve birleşme sorunuyla, üstelik de "en geniş birlik" sorunuyla karşı karşıya bulunan Türkiye'de yasaklı bir partinin kendi yasallaşmasını eksen almazı ve "en geniş birlik" buna bağlaması ister istemez "en geniş birlik" sö-

zündeki göreceliğin yol açtığı belirsizliği akla getiriyor. Oysa en geniş birlik de, daha az geniş birlik de TBKP'nin, TSİP'in ya da başka yasaklı partilerin yasallaşmalarından ya da hatta birleşerek tek parti halinde yasala çalışmalarından geçmiyor. En geniş birlik, en geniş ortak irade demekse, bu irade programını, görüşlerini, temel politikalarını, örgüt anlayışını, yapısını ve yönetimini o partiyi kuracak olan herkesle birlikte belirlemekle gerçekleşebilir.

En geniş birlik için "en uygun koşulların" hazırlanmasının niçin TBKP'nin yasallaşması çabasına bağlı olduğunu anlamak zordur. TBKP'nin yasallaşması talebinin "ortaya çıkardığı gücün" yasal bir partinin olağanlarından daha geniş olduğunu düşünmek, siyasetin çok yanlış gereklerinin ve görevlerinin hepsini bilinmedik bir zamana erteleyerek, siyasetin tüm işlevini tek bir maddeye, TBKP'nin yasallaşmasına indirmek olur. (Nitikim TBKP'nin geçenlerde yayınlanan Kongre belgelerinde de her şey bu hedefe bağlanmıştır.)

İşçiler ayaklanmasılar TBKP yasallaşın mı, diyorlar, halk yiğinları bu amaçla sokağa mı dokulmuşlar? Ya da yakın veya uzak vadede böyle bir ihtiyal mi gözükmüyor? Yoksa, "141-142 kaldırılsın" sözünün bile ağızına almamaya dikkat eden, sadece "düşünce ve örgütlenme özgürlüğü" genellemesile yetinen sosyal demokrat partiler bu konuda parmaklarını mı kırırdırlar? (Olşa Olşa Ozal ile Evren Avrupa'ya gittiklerinde "zamanı gelince" bu maddelerin kalkacağım söyleyiyorlar.)

"TBKP'nin yasallaşması" mücadeleinin ortaya çıkardığı güç, geniş emekçi yiğinların önüne ekonomik, sosyal ve siyasal görüşleme politik bir alternatif mi koyuyor, solun en geniş kesimlerini, sayısız kadrolarını mı örgütler, böylesine bir örgütteki kitlelere mi giidiyor ya da örneğin, yaklaşan yerel seçimlerde kitlelere katılarak siyaset mi yapıyor, o seçimlerde bir taraf mı oluşturuyor; onümüzdeki genel seçimlere katılabilecek bir sosyal ve siyasal güç mü şıklanıyor ki, TBKP'nin yasallaşma mücadeleinin "ortaya çıkardığı gücün" olanağları yasal bir partininkinden daha geniş ve etkin olsun?

"TBKP yasallaşın" hedefi kitlelere bir politik alternatif getirmez, alternatif ancak ve ancak mümkün olabilecek en geniş, en kucaklayıcı ve kapsayıcı yasal Marksist partile yaratılabilir. Boyle bir birlik partisi mevcutlarının yasallaşmalarından değil, onların aşılmasıından geçer.

Bu bakımdan, TBKP yöneticisi arkadaşları, 141-142 kaldırıktan sonrasında öngördükleri "en geniş birlik"ten ne anladıklarını ve onun gerçekleşmesi yolundaki önerilerinin ne olduğunu açıklamaları gereklidir. Çünkü Külli ve Sargin "TBKP'yi yasalda kurma" kararlarıyla geldiklerini belirterek yurda dönmesi-

lerdir. Bugün de, TBKP'yi yasallaşurma çabasını "en geniş birliğin" yayın edicisi olarak görmektedirler. Oysa en geniş birlik, ne TBKP'nin programında ve görüşlerinde ifadesini bulabilir ne de onun eksenin etrafında. Bu gerçeğin net olarak görülmemesinde, bilinmesinde, bu konuda muğlaklığa ve tereddüde yer verilmemesinde yarar vardır.

Verili durumda "en geniş birliği" öngörmek o birliği birlikte oluşturabilecek tüm Marksistlerle müşterek bir düşünsel ve siyasal kapsamlı ön çalışma sürecinden geçtiğten, öyle bir birlik partisine de gergin her şeyi ortak bir irade olarak birlikte belirledikten sonra kuruluşu gerçekleştirmemi gerektir. Bir başka deyişle, TBKP'li arkadaşlarım yasallıkta "TBKP'nin yasallaşması"nı -ya da diyelim ki, bir TBKP-TSİP birleşmesinin yasallaşmasını- anlamıyorlarsa ve "en geniş birliği" başkalarının zamanla tek tek ya da toplu halde katılmaları diye alımlanıyorlarsa, "en geniş birlik" ve "yasal örgütlenme" hedefini birleştirmenin birincil yolu, yukarıda bir kez daha tekrarladığımız türden geniş kapsamlı bir ortak çalışma: öngörmektir. Ve bunu net bir dile deklare edip, savunmaktır.

Ancak o takdirde, öyle bir partinin kurulmasında 141-142 sorunu bir zamanlama, siyasal değerlendirme ve koşulların elverişliliği-elverişsizliği tartışması olabilir.

□

TBKP'nin yasallaşması hedefini en başa koymamın asıl nedeni ideolojik ise, yani TBKP'li arkadaşlar ortaya koymaktan programın özünden vazgeçmeyecekleri için kendi partilerinin yasallaşmasından başka bir yol görmüyorlarsa, bu takdirde o ör'e "en geniş birliğin" sağlanamayacağı bellidir.

Sadece hareketin namıtenahî bölümümüz olmasi ve solda mevcut örgütellilikler dışında muazzam bir birimin varlığını bir realite halinde durması -yani birliğin iyi, doğru ve gerekli olması- nedeniyle değil, aynı zamanda, onümüzde duran yoğun ve çok ciddi teorik-pratik sorunların çözümü ülkem solundaki azami zihin-mücadele-özveri potansiyelinin mobilize olmasından geçtiği için en geniş birlik daha bugünden o süreçte en geniş katılımlı sağlanmasını gerektirir. Karşımızda bunden büyük teorik ve pratik sorunlar varken, dünyada sosyalist düşünce ve eylem adeta bir deprem yaşarken, böylesine geniş boyutlu bir yaratıcılık-üretkenlik aranışı içine girmişken, bu aramızın Yeni Düşünce'de olgun (ya da ham) meyvasını verdiği düşünmek belli bir görür, fakat sözü edilen "en geniş birliğin" ortak görüşü değildir. Bu nedenle, TBKP programı ve onu belirleyen esaslar o "en geniş birlik" için yapılacak çalışmalarda sadece bir öneri olabilir. Bu öneriler ve öngörüler, diğer öneriler ve öngörülerle birlikte hazırlık çalışmalarında değerlendirilecek, tartışıl-

İşçiler ayaklanmasılar TBKP yasallaşın mı diyorlar; halk yiğinları bu amaçla sokağa mı dökülmüşler? Ya da yakın veya uzak vadede böyle bir ihtiyal mi gözüküyor.

caktır. Sonuçta ortaya katı ya da konformist ve dogmatik olmayan bir düşünsel şekillenme ve ona uygun parti anlayışı çıkacak, bu düşünsel zenginlik, pratik canlılık içinde parti kendi teorik-ideolojik-politik sürecini başlatmış olacaktır. Yeni Düşünce'yi benimsesin ya da benimsemesin, "en geniş birlik" hedefini onuncu koyan herkes bu perspektifi kabul etmelidir. Aksi halde, "birlik ve yasallık" hedefi, kaçınılmaz olarak Yeni Düşünce'yi rehber alanlar ve almayanlar temelinde iki ayrı yasal partide götürür. Böyle bir sonuç bölünmüşluğun bir başka düzlemede sürmesi olur.

Yeni Düşünce henüz pek yenidir, ne olduğunu da henüz pek belli değildir, onu kuramsal bir baz olarak ortaya koynalar bile tartışısın diye "tezler" adıyla sunmuşlardır. Gene bir başka yeni olan "Uluslararası Yeni Politik İlişkiler Kültürü"nın öngördüğü dünyadaki barış, borçlar, aşıklık, çevre sorunlarının çözümü vb. gibi sorunlarındaki sistemlerarası işbirliğinin Türkiye'nin sınırlararası ilişkilerine uyarlanması savunulan ülke içi yeni politik ilişkiler kültürü önerisi daha da yenisidir. Büttün bu yeniler uzun yıllar tartışılacaktır, deşeceklerdir. Fakat bu yenilerin ülkemde sosyalist mücadelenin birliliğinin önünü tıkamasına yol açarsak, bunca yeni, solun hiç de yeni olmayan bir zaafina, eski konformizme tekabül etmiş olur. Oysa, Yeni Düşünce'nin çıkış noktası konformizmi yıkmak ve her şeyi tartışmaya açmaktadır, Yeni Düşünce'yi şablonlaştırmamız başlangıcı sonuc ilan etmemize koşut düser.

Birlik ve yasallık hedefimizin, yukarıda anlığımız birbirine bağlı iki sorunu şayet söz konusu değilse, o zaman konu bir zamanlama sorununa indirgenebilir.

141-142 ne zaman kalkar? Eli kulaklımda midir?

Her şeyden önce bilmemiz gerekdir ki, rejim açısından bu maddeleri kaldırırmak söz konusu değildir, onlar olsa olsa "zamanı gelin" bu maddelere cebir unsurunu ekleyerek, sadece tadil edeceklerdir. (3. bentlerini ise tadil bile etmeyecek, muhalefeten teşdit edeceklerdir.)

Peki o "gelecek olan" zamanın eyref saat nedir? Yeni baştan hazırlanmış olan ceza yasası taslağından bu maddelerin numaraları değiştirilmiş ve komünizm için öngördükleri cezalarda bir miktar indirim yapılmıştır. Taslağın henüz meclis komisyonlarına da sevk edilmemiştir. Yerel seçimlerden sonra sevk edileceği söylemektedir.

Bu maddelerden yola çıkararak 82 Anayasası'na konulmuş bir 14. madde vardır. Ayrıca eskiden Siyasi Partiler Kanunu'nda bulunan ilgili bir huküm-komünist adıyla parti kurulması yasaklayan madde 82'de anayasallaştırılmıştır.

TBKP'nin yasallaşması -komünist adında israr edilcecine göre- sadece 141-142'nin değil, adı geçen anayasa maddeleriyle, Siyasi Partiler Kanunu'nun yasaklayıcı hükümlünün değiştirilmesini gerektirmektedir. Kasası, bütün bunlar bir pakettir.

Turgut Özal yeni yıl basın toplantısında "Bu konu referandumda gider, buna halkın karar vermesi lazımdır. Bunun içine de ortam hazırlamadan referandumda giderseniz "Hayır" cevabını alırsınız. Bu konu kademe kedeme

gündeme gelecektir. Ben kendi parti grubum içinde bunu gördüm. Zaman geçtikten sonra dini ve komünist partileri de olmak üzere partiler kurulur ve yerini alır" demiştir.

Bu konuda gerçek anayasa değişiklikleri için muhalefet partileriyle işbirliğine gidilip gidilmeyeceği yolundaki bir soruya da Özal şöyle yanıtlamıştır: "Basit mesele degildir. Burada arkamızda milletin desteğini görmeden mecliste karar veremeyiz. Anayasa değişikliği için 300'den fazla oy çeksə, burada referandum şartını koyacağuz. Bu meseleyi ancak böyle çözceğiz. Bunda da acele etmiyorum. Türkiye'nin bir numaralı problemi bu değildir. Bunları yaparsak Ortak Pazar'a alınamaz diye bir garanti yok. Böyle bir yazılı garanti getirirseniz, düşünürüz."

Aynı konudaki son resmi açıklama da Adnan Kahveci'den gelmiştir. Devlet Bakanı VIP dergisine verdiği demeçte kendi zamanlamasını Türkiye'ye de geni bir hoşgörü ortamının oluşmasına bağlı kılmıştır. Hükümetin bu meseleyi AT hesaplarıyla ele aldığı başından bellidir, ne ki, ne AT'nin bu konuda üyle israrları vardır ne de Özal komünist-partisi üzerindeki yasağı kaldırırsa kendisini AT'ye alacaklarını düşünüp kadar saftr. Şu halde, bu demokratik hak ancak ve ancak iç dinamik sayesinde kazanlıbilir. İç dinamığın harekete geçirilmesi ise adı geçen talep etrafında geniş ve güçlü bir toplumsal muhalefeti yaratmaktadır. Bazı köşe yazılarıyla, bir takım paneller ve kapalı salon toplantılarıyla ya da gazetelere verilen ilanlarla bu muhalefet yaratılmaz.

Bu muhalefeti yaratacak en etkili güç bugün yasal Marksist partiyi, öngörülen hazırlık sürecinden geçerek kurmakla doğar. Öyle bir parti, tek bir konuda değil, tüm toplum sorunlarında etkin bir muhalefet odağı olarak, solun mümkün olan en geniş kesimlerini birleştirip sosyal muhalefette etki kazanarak, yani geniş yığınların başka demokratik taleplerini gerçekleştirmek için adım atarak konumuz olan siyasi kısıtlamaların kaldırılması talebini halkın başka talepleryle bütünlüğe getirerek bu maddeleri kaldırır.

141-142 kalkmadan da böyle bir partiyi yaratacak ve yaşatacak toplumsal meşruiyet vardır. Daha ileri, ancak, bu meşruiyete dayalı o yasal örgütlenmeye elde edilebilir.

Konuya Avrupa'nın telkinlerinden, yurt içindeki bir takım cılız kampanyalardan cıkmayan ve dolayısıyla zamanlamayı rejimin elinden almanın yolu budur. Aksi halde zaman akıp gidecektir, yani kaybedilecektir.

TBKP kendi takvimindeki gündönümünü 141-142'nin kalkması olarak belirlemiştir ve o dönüm noktasının yakın olduğunu düşünmektedir. Ama ortada devlet büyüklerinin Avrupa gezileri dışında herhangi bir veri de bulunmamaktadır (Mesela, Evren Almanya gezisinde, Özal ise İtalya ve Fransa gezilerinde bu konuda konuşmuşlardır, fakat ne hikmetse, ABD gezilerinde tek bir söz etmemiştir.)

Ayrıca, TBKP'nin sözü geçen "yakında" kavramının ölçütü de belli değildir, görecelidir. Yerel seçimler sonrasında mı, yoksa Cumhurbaşkanlığı seçimleri içerisinde gitilecek politik düzlemede mi, olası bir genel seçim öncesinde mi ya da 1992 seçimlerinden önce veya sonra mı ya da Özal düştükten son-

ra mı bu maddeler kalkacaktır, yoksa onları Özal mı kaldıracaktır veya Özal başbakan mı kalacaktır, Çankaya'ya mı çıkacaktır... İlh Ülkenin siyasi takviminde önumuzdeki yıllar için bu sorular durmaktadır. TBKP'nin "yakın zaman" zamanlaması bu sorulardan ayrı düşünülemez. (AT meselesine gelince, hem Vehbi Koç'un yeni yıl demecinde, hem de Genel Kurmay'ın raporunda AT'ye girmek konusunda acele edilmemesi, AT'de rekabet edebilecek belli "milli sanayi dalları"nda gelişme kaydedildikten sonra AT'ye girilmesi istenmektedir. Yani AT'nın Türkiye'yi içine almayıcağı bir yana, özel sektör ile Genel Kurmay da AT'ye girmeyi bugünden yarına ongörmektedir.)

TBKP programı ve onu belirleyen esaslar o "en geniş birlik" için yapılacak çalışmalarında sadece bir öneri olabilir ve yasal parti çalışmasında diğer önerilerle birlikte değerlendirilir.

Kanımcı, yeni ceza yasası taslağı Meclis'e sevk edildiğinde 141-142'nin yeni haliyle öngördüğü ceza indirimi rejimin Avrupa'ya karşı yeterli sayıldığı bir formülür ve o madde Meclis'ten o hallerle geçecektir. Bu hâlde, taslağın Meclis'e gelmesi -Meclis'te o maddeleri değiştirecek bir güç dengesi bulunmadığına göre- bizler açısından bu konuda zamanlama ve karar verme olutztu olmalıdır. Ondan sonra da, yasal partinin on çalışmalarının mümkün olan en geniş birliği sağlayacak şekilde başlatılmasında daha fazla gecikilmemesi hepimizin dileyi olmalıdır.

Yazımı özetlemek ve bağlamak için TBKP yöneticisi arkadaşlara şu iki soruyu yöneltmek istiyorum:

Mümkün olan en geniş birliği, yasaklı partilerin **yasallaşması** olarak değil, o birliği katılaçak herkesle birlikte kurulacak (141-142'i kalksa bile ancak öyle gerçekleştirilecek) yani bir parti olarak görüyor musunuz?

Ve nihayet, yetti ceza yasasının Meclis'e sevk edilmiş halini gördükten sonra 141-142'nin kalkmasının daha zaman alacağına ikna olarak, yasal parti çalışmalarının hep birlikte başlatılmasını öngörüyor musunuz?

Açıklıkta yarar vardır.

İNSTAV

KURTARICILAR

AHMET KAHRAMAN

KURTARICILAR, Ahmet Kahraman, Boyut Yayınevi, 192 sayfa, 1988, İstanbul.

Türkiye alıslageldiği üzere bir kez daha KURTARICILARI. Türkiye'nin nasıl, ne pahasına kurtarıldığı bugüne dek çeşitli incelemelerde gözler önüne serildi. Artık Türkiye'nin kimler tarafından, ne için, kimden kurtarıldığı bilden net ve açık olmasına karşın yine de tüm yaşananları "kökü dışarda" mihenkler tarafından abartılarak yayıldığı söylenecekti.

Ahmet Kahraman bu kez 12 Eylülülerle konuştu. "Kökü içerde" hem de "kökü" 12 Eylülüler.

12 Eylül'ün Ankara Sıkyönü Komutanı Recep Ergen, Mamak Asker Cezaevi Komutanı Albay Raci Tezlik, Bedrettin Demirel, Meclis tutanaklarından Tahsin Şahinkaya, Emekli General Dündar Konya'nın açıklamaları. Yaşa Okuyan'ın yüreken sizlətən mektubu ve Eylülützədərin tepkileri.

12 Eylülüler bu kez suçüstü yakalıyorlar. Savunmaları tarihe birer pişmanlık belgesi olarak kalırken, 12 Eylül'ü neden, niçin, nasıl yaptılarını, kimden neyi kurtardıklarını 12 Eylülüler'in de itiraz edemeyecekleri biçimde anlatıyorlar.

Okunmanın, defalarca okunmanın ötesinde bir 12 Eylül belgeseli olarak gelecek kuşaklara aktanması gereken belgeler toplamı her yurtseverin evinde, savcılann ise masasının üzerinde durması gereken bir yapıtı.

PENÇELİ ADALET, Güney Dinç, Boyut Yayınevi, 167 sayfa, 1988, İstanbul.

Güney Dinç hukukçu, yaşamı savunmanlıda doldurdu. Bugün geniye dönüp baklığında adalet mekanizmasının iki sözcükle özelliyor. "Pençeli Adalet".

Adalet mekanizmasının çarkları hep ezmeye, yok etmeye çalışmış. Egemen mantık; adaletin karşısına gelen suçludur. Mantık bu olunca uygulayıcıların davranışları da buna paralel oluyor. Yılların hukukçusu Dinç, yaşıtlıklarını, gözlemlediklerini aktarırken adalet mekanizmasının aksaklılarını ve çözümünerini de beraberinde getiriyor.

Terazili Tannça, Yargı ve İnsan, Adaletin Pençesi, Çocuk Mahkemeleri Ne Oldu ve Adalet Hangi "Mük"ün Temeli başlıklıyla incelediği konuyu kitaplaştırdığında Muzaffer Izgü şöyledi: "...Güney Dinç'in bu kitapta gülmecinin tadı var. Bu ülkenin insanı olarak, yine ağılanması gereklidir. Ama ağlamamın bir yararı yok. Güney Dinç gibi, bozuklukların, cüzensizliklerin, adaletsizliklerin üzerine gitmek gerekiyor.

Eleştirlilik Sınırı

Bazi örgütlerde yer almış, toplantılar yönetmiş, yayınevî sahibi, dergi editörü, birçok kitabı olan bir arkadaşım vardı, Sırı Öztürk. Fikirlerini beğenip beğenmemek, kahve veya sıvı bulmak öznel ve tartışma sınırları içinde değerlendirilecek bir nitelik taşı. Ancak bu eski savaşım ve hapsehane arkadaşım son kitabında, "Partileşme Sorunu III" ve onunla birlikte okan "TBKP Program Taslağının Eleştirisel Analizi" kitaplarında bu sınırı aştı, hence bu iki kitabı eleştirmeyi düşündüm. Okuyunca vazgeçtim. Bir kişi kitap yazarken açık seçik tahrifat yapabiliyorsa, böyle bir kişinin eseri ciddiye alınır eleştirilemez bile, ancak teşhir edilebilir.

İnsanın bir yergi yaparken, hala Türkiye İşçi Partisi "1962 Tüzüğünde" deyip, tımkâr içinde ahlıksız yaparken dürüst davranışması, değil sosyalist ahlakin, burjuva ahlakin da en iikel bir kuraklıdır; politik savaşım iftiraya dayanarak yapılamaz, böyle bir kişinin eserleri eleştiriinin kapsamı dışında kalır, tümü ile inanılırlığını yitirir.

Östelik bu kişi, Birinci T.I.P. in Fatih İlçe Başkanlığı yapılış hârihanrsa "bilmiyordum, aldatıldım" demiyez. Bakın Sırı Öztürk'ün öz ağabeyi ressam Avni Mehmetoğlu 22.11.1962 tarihinde İstanbul Hâsiyet Divanına yazdığı yazida kendisi hakkında ne diyor: "Parti içinde provokasyona çok hassas bir üye olduğumdan bir zamanlar Fatih İlçe Başkanı olan kardeşim partiden tasfiye ettiğim, bunu Genel Başkan ve Cemal Hakkı Bey de bili." Otay ne id, o dönemde de hisleri fazla keskin olan Sırı Öztürk, TKP ile ilişkili kurduğuunu sanır ve bu yönde taaliyyete geçer. Eminönü İlçesinde çalışan ağabeyi bunun bir provokasyon olduğunu söyleyince onu dinlemez, Mehmetoğlu kardeşini ihraç ettirmek zorunda kalır. Nitekim az sonra yazar Orhan Kemal ve ikinci arkadaşı tutuklanırlar, provokasyon meydana çıkar, olay gazete üzerinde de yansımıştır. Birkaç yıl sonra başka bir olaydan suç-

lanan Mehmetoğlu savunmasında bu olaydan bahsetmek ve aklanmaktadır.

Getelim "Partileşme Sorunu" kitabındaki tahrifata! Sırı Öztürk diyor ki:

"TİP'in sınıfı ve ideolojik karakterini tanımayan, amaçını belleyen 1962 tarihli Tüzüğünde, "Halkın Partisi", "bütün emekçilerin Partisi" denmiş, hemen her sosyal kesim partiye davet edilmiştir; "İşçi, aydın, az topraklı köylüler, dar gelirli, esnaf ve zanaatkârlar, gençler, TOPLAK AGALARI(....)" (Sahife 49).

Aşağıda T.I.P. 1962 ve sonraki Tüzüklerinde yer alan sözü geçen paragrafı kelimesi kelimesine sunacağım, görülecektir ki, yukarıdaki ahlıktan her taraf yanlış olmakla beraber TOPLAK AGALARI ifadesi tamamen uyduруlmus ve tımkâr içine eklenerken sahtecilik yapılmıştır; söyle ki:

"Madde 2- Partinin amaç ve karakteri: Türkiye İşçi Partisi Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (İrgat ve küçük köylülerin, aylıklı ve ücretlilerin, zanaatkârların, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek sahipleri ile ileri gençliğin ve toplumcu aydınlarının) kanun yolundan iktidara yürüyen, siyasi partisidir." Aynı Tüzüğün 3. Maddesinde ise: "Büyük toprak sahiplerinin ve şehirli büyük sermayeçilere, demokratik rejimi aksatan, ekonomik kalkınmayı, sosyal ve kültürel gelişmeyi frenleyen, sosyal adalet ve güvenliği koruyan, zararlı nüfuz ve hakimiyetlerini önlemek" tömresi yer almaktadır.

Tüzük ile Sırı Öztürk'ün kitabındaki tahrif edilmiş ahlıktan kelimesi kelimesine karşılaşmak iftiranın boyutunu göstermek bakımından uyarıcıdır. Bu tür yöntemle üretilen sözümona ideolojik ve teorik kitaplar ve onların yazanı eleştirmeye demez, ancak teşhir edilir. □

Rasih Nuri İleri

SADUN AREN'İN YENİ KİTABI ÇIKTI

"Bir Dönemde Yazilar" Sadun Aren'in 1980-1988 arasında çeşitli dergilerde yarışmaların kazanılan yazılarını biraraya getiriliyor. Genellikle belli bir güncel konuya göre yazılmış yazılar kabucak eskir. Oysa, Aren'in her zamanı dura, yolun epe alı tarzıyla bu kitapta biraraya getirilen yazıları, hic eskimiyor. Bunda, yazıların temelinde sağlam bir dünya görüşünün bulunması kadar, ülkeyi yakından tanımanın da payı var.

GERÇEK YAYINEVİ

PROF. SADUN AREN

BİR
DÖNEMDEN
YAZILAR
1980-1988

JUSTAV